

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΗΛΕΜΑΧΟΥ Μ. ΚΑΤΣΟΥΓΙΑΝΝΗ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΒΛΑΧΩΝ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ

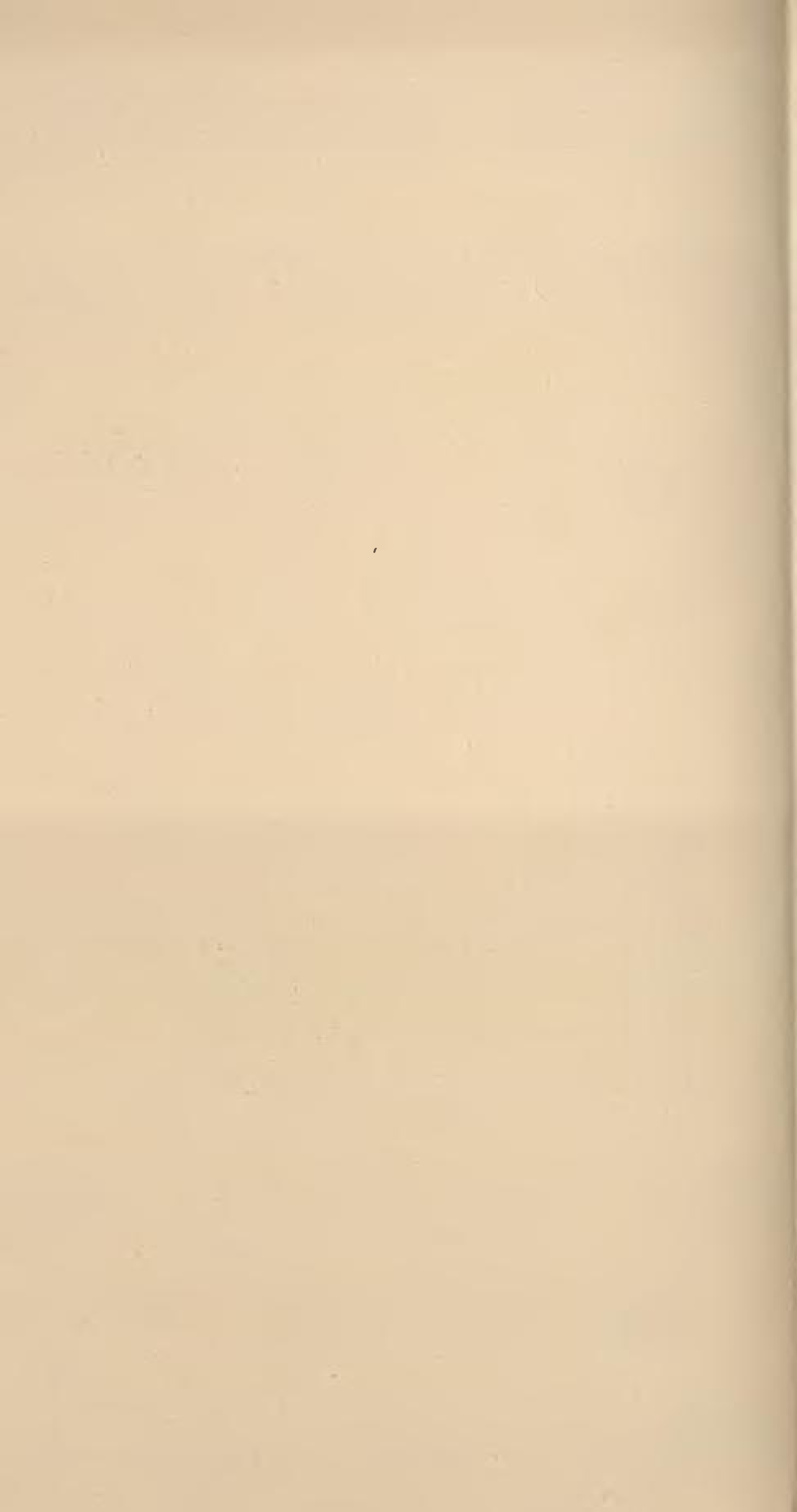
Α'

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑΝ
ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ ΤΩΝ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΩΝ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

1964

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΒΛΑΧΩΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΗΛΕΜΑΧΟΥ Μ. ΚΑΤΣΟΥΓΙΑΝΝΗ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΒΛΑΧΩΝ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ

Α'

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑΝ
ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ ΤΩΝ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΩΝ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

1964

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

1950

1950

1950

1950

1950

1950

1950

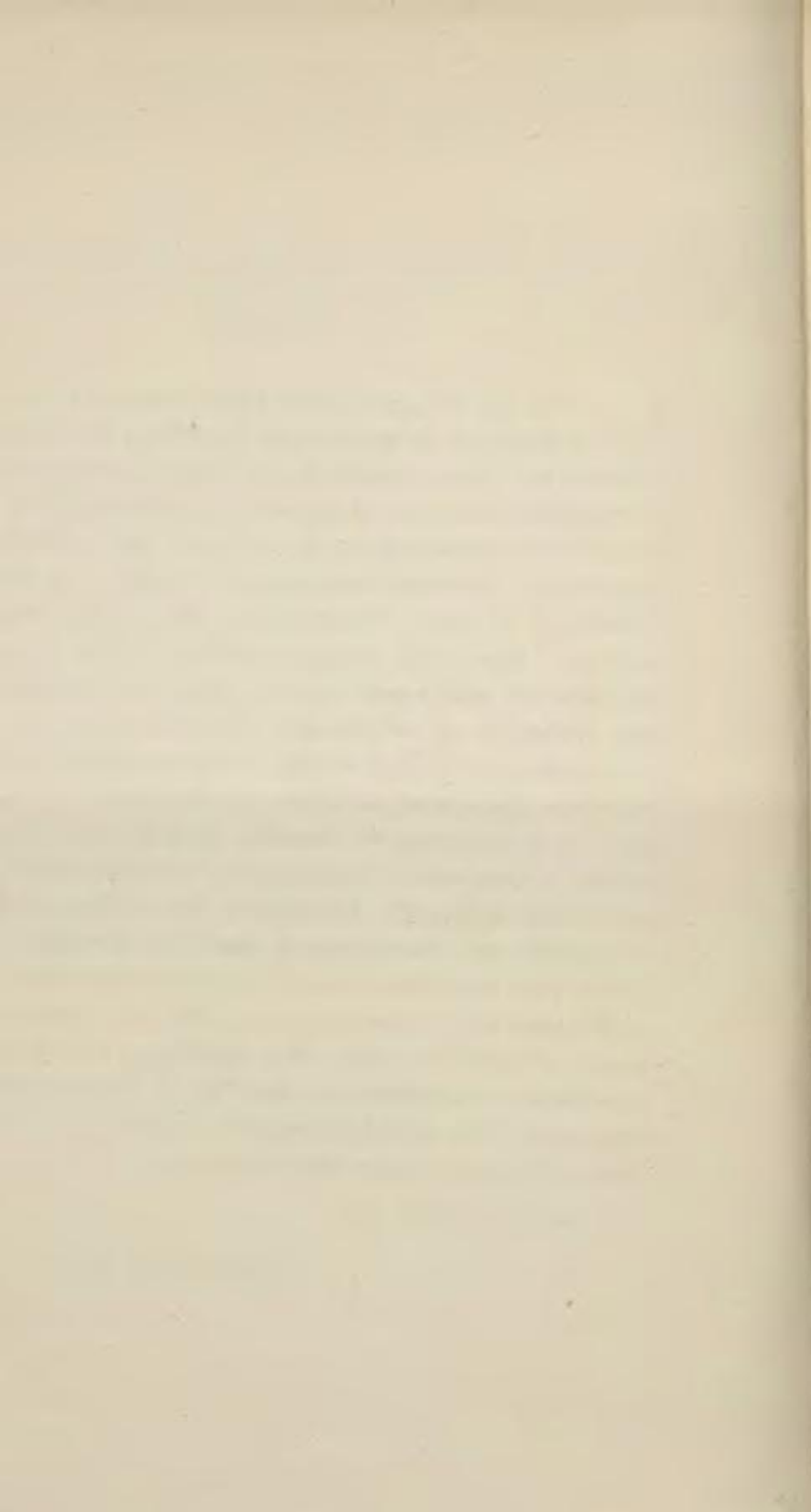
**ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΕΡΑΝ ΜΝΗΜΗΝ
ΤΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΜΟΥ**

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

“Όταν πρὶν ἀπὸ μερικὰ χρόνια ὁ ἀγαπητὸς φίλος κ. Τηλ. Κατσουγιάννης μου ἀνακοίνωσε ὅτι ἀσχολεῖται μὲ τὸ πρόβλημα τῆς καταγωγῆς καὶ τῆς γλώσσας τῶν Βλάχων, ὁμολογῶ ὅτι στὴν ἀρχὴ αἰφνιδιάστηκα καὶ ἀπέβλεπα μὲ κάποια δυσπιστία πρὸς τὸ ἐγχείρημά του, μολονότι εἶχα ὑπ’ ὄψη μου ὅτι ὁ καλὸς αὐτὸς συμπολίτης μας, ὡς καταγόμενος ἀπὸ τῆ βλαχόφωνη περιοχὴ Μοναστηρίου - Κρουσόβου, ἐγνώριζε ἄριστα τὴ γλῶσσα τῶν Βλάχων τῆς ΒΔ Μακεδονίας, τὰ ἦθη καὶ ἔθιμά τους, τὸν τρόπο ζωῆς καὶ γενικὰ τὸν πολιτισμό τους. Ἐμείνα ὅμως ἔκπληκτος, ὅταν διαβάζοντας τὸ χειρόγραφό του διαπίστωσα σὲ πολλὰ σημεῖα ὀρισμένες πληροφορίες τοῦ ἢ ἐρμηνεῖες ἢ ἀπόψεις ἐντελῶς νέες καὶ ἐνδιαφέρουσες. Ἡ ἀγάπη καὶ ἡ νοσταλγία τῆς μακρινῆς πατρίδας του, δηλαδὴ ἡ συναισθηματικὴ του ἐπαφὴ μ’ αὐτήν, καὶ ἡ καλὴ γνώση τοῦ προβλήματος τοῦ ἔδωσαν τὴν εὐαισθησία, τὴν δύναμη νὰ προβῆ πέρα ἀπὸ τὰ ἐγνωσμένα, νὰ διατυπώσῃ ὀρισμένα λεπτὰ ἐπιχειρήματα καὶ γνώμες, οἱ ὁποῖες κάνουν ἐντύπωση στὸν ψυχραῖμο ἐπιστήμονα ἱστορικὸ καὶ τὸν βυθίζουν σὲ σκέψεις. Ἀξιοσημεῖωτη ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτὴ εἶναι καὶ ἡ νέα ἐρμηνεία τοῦ πολυσυζητημένου χωρίου τοῦ χρονογράφου Θεοφάνη καὶ τοῦ ἱστορικοῦ Θεοφυλάκτου Σιμοκάττη «τόρνα, τόρνα, φράτερ». Ἀκριβῶς οἱ ἰδέες αὐτὲς τοῦ κ. Κατσουγιάννη, οἱ ὁποῖες εἶναι σπαρμένες σὲ διάφορα σημεῖα τοῦ βιβλίου του, καθὼς καὶ ἡ παράθεση μεγάλου ἀριθμοῦ ἀθησαυριστων λέξεων τῆς κουτσοβλαχικῆς, ἀποτελοῦν τὶς ἀρετὲς τοῦ πονήματός του, δίδουν λαβὴν σὲ νέες συζητήσεις, προωθοῦν τὸ πρόβλημα τῆς καταγωγῆς τῶν Κουτσοβλάχων καὶ τὸ φέρουν πρὸς τὴ λύση του.

Θεσσαλονίκη, Ἰούλιος 1964

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Ε. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Αἱ πρώται σκέψεις μας ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς παρούσης πραγματείας εἶναι παλαιαί. Ἀνάγονται εἰς τοὺς μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Βουκουρεστίου χρόνους καὶ ἐγεννήθησαν ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι, καθ' ἣν στιγμὴν διὰ ταύτης ὠλοκληρώνετο ἡ Μεγάλη Ἑλλάς, παραλλήλως, καὶ τῇ ἀνοχῇ τῆς ἑλληνικῆς διπλωματίας, ἀπεφασίζετο ἡ ἀπροσδόκητος ἐκχώρησις μιᾶς εὐρείας περιοχῆς παλαιῶν ἐστιῶν Ἑλληνισμοῦ εἰς ἔθνος οὐδέν ποτε διεκδικῆσαν δικαίωμα ἐπ' αὐτῶν. Ἡ ἐν τῇ Κεντρικῇ Μακεδονίᾳ περιφέρεια αὕτη, κειμένη νῦν πέραν τῶν σημερινῶν βορείων συνόρων μας, κατακεῖτο τότε ὑπὸ ἀκμάζοντος ἑλληνικοῦ κόσμου. Ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν ἐπαρχιῶν δύο παλαιῶν Μητροπόλεων, τῶν ὁποίων ἡ ἑλληνικότης ἀπὸ τῶν πρώτων αἰῶνων τοῦ Χριστιανισμοῦ οὐδέποτε διεσπάσθη, περιλαμβάνοντο, προεξαρχούσης τῆς κοινότητος Μοναστηρίου, πολλαὶ ἀνθοῦσαι ἑλληνοβλαχικαὶ κοινότητες, πισταὶ εἰς τὰ θέσμια τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδοξίας ἐν συνδυασμῶ πρὸς τὰ ἑλληνικὰ ἰδεώδη. Ἐπεξετείνετο δὲ ἡ ἀκτινοβολία αὐτῶν ἐπὶ τῶν πολυπληθῶν ἐν διασπορᾷ ὁμογενῶν παροικιῶν καὶ μικροτέρων κοινοτήτων, μέχρι τῶν βορείων συνόρων τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας. Τὸ σύνολον τοῦτο ἀπετέλει τὴν ὑπολογίσιμον δύναμιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τὰς ἀκραίας ἐκείνας περιοχάς. Οἱ πληθυσμοὶ οὗτοι, εὐρεθέντες εἰς τὸ ἐπίκεντρον τῆς συγκρούσεως τῶν ἀνταγωνιζομένων ἐθνοτήτων, ἀπετέλουν τὸ προπύργιον τῶν ἑλληνικῶν ἐθνικῶν δικαίων καί, αἰρόμενοι εἰς τὸ ὕψος τῶν περιστάσεων, ἠγωνίσθησαν γενναίως ὑπὲρ αὐτῶν καθ' ὄλους τοὺς πολυετεῖς ἐν Μακεδονίᾳ ἀγῶνας, οἱ ὅποιοι προηγῆθησαν τῶν Βαλκανικῶν πολέμων.

Τοιοῦτοι ὑπῆρξαν οἱ κατὰ μεγάλην πλειονότητα κουτσοβλαχικοὶ ἐκεῖνοι πληθυσμοί, οἱ ὅποιοι διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου ἀπεμπολήθησαν καὶ κατεδικάσθησαν εἰς ἀλλαγὴν κυρίου. Εἰς ἐπισφράγισιν τῆς ἀκατανοήτου αὐτῆς πράξεως, οὐδεμία ἐλήφθη πρόνοια πρὸς κατοχύρωσιν τοῦ ἐλαχίστου τῶν ἀνθρωπίνων μιᾶς μειονότητος δικαιωμάτων, τοῦ δικαιώματος δηλαδὴ νὰ διατηρήσῃ αὕτη τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ σχολεῖα της. Αἱ συνέπειαι τῆς μωπικῆς αὐτῆς πολιτικῆς ἐπῆλθον, ὡς γνωστόν, ραγδαῖαι. Παρέστημεν τότε

μάστιγες τῆς ἐκριζώσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τὰς προσαρτηθείσας χώρας. Τὰ σχολεῖα μας καὶ αἱ Μητροπόλεις μας κατηργήθησαν, οἱ ἀρχιερεῖς μας ἐξετοπίσθησαν, οἱ ἱερεῖς μας ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ σλάβων, καὶ τέλος ἐπηκολούθησαν βανδαλισμοὶ καὶ βαρβαρότητες, ὀφειλόμεναι μᾶλλον εἰς ἀδιάλλακτα ἐπιτόπια βουλγαρομακεδονικὰ στοιχεῖα, τὰ ὅποια ἀνέσκαψαν ἐν θεμελίων καταστήματα ἰδρυμάτων (ὡς τὸ καλλιμάρμαρον νοσοκομεῖον Μοναστηρίου), ἀκόμη καὶ νεκροταφεῖα, ὅπως δύο τοιαῦτα τῆς κοινότητος Κρουσόβου, καὶ τέλος οὐδὲν παρελείφθη πρὸς ἐξάλειψιν παντὸς ἑλληνικοῦ.

Καταγόμενοι ἀπὸ τὰς χαμένες ἐκείνας πατρίδας, καὶ δὴ ἀπὸ τὴν γενεὰν ἐκείνην ἢ ὅποια ἔζησε ἐντατικῶς τὴν πρὸ τοῦ 1913 εἰκοσαετῆ περίοδον τῶν Μακεδονικῶν ἀγῶνων (ἰδίως τῶν πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῆς ρουμανικῆς διεισδύσεως), ὁμολογοῦμεν ὅτι, παρὰ τὴν διὰ τοῦ χρόνου ἀμβλυνσιν τῶν θλιβερῶν ἐκείνων ἀναμνήσεων, οὐδέποτε ἠδυνήθημεν νὰ ἐξηγήσωμεν πλήρως τὰ πραγματικὰ αἷτια, τὰ ὅποια συνέβαλον εἰς τὴν ἀδικαιολόγητον ἐκείνην λύσιν, ἢ ὅποια ἐδόθη τότε εἰς τὸ Βουκουρέστιον.

· Τίς ἔπταιε; Ἦτο σφάλμα καὶ ἀδεξιότης τῆς διπλωματίας; Ἦτο ἀνεπάρκεια τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης; Ἦτος ἀμφότεροι οἱ παράγοντες οὗτοι ἦσαν συνυπεύθυνοι, διότι ἔθεσαν «ἐν μοίρᾳ Καρὸς» τοὺς ἀγνοοῦς ἐκείνους πατριώτας. Εἶχεν ἄλλωστε, διαρκούσης τῆς ἐντάσεως τοῦ ἀγῶνος κατὰ τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας, διαπιστωθῆ τὸ ἀπροετοίμαστον τῆς ἑλληνικῆς διανοήσεως διὰ τὴν συμβολὴν αὐτῆς εἰς τὸν τομέα τουλάχιστον τῆς διαφωτίσεως τῆς ξένης δημοσίας γνώμης.

Τοιαῦται ἦσαν αἱ σκέψεις, αἱ ὅποιαί μᾶς κατεῖχον ἐπὶ μακρὸν καὶ εἰς αὐτὰς ὀφείλεται ἡ ἀρχικὴ ἰδέα τῆς παρουσίας ἐρεῦνης μας. Σὺν τῷ χρόνῳ αὕτη ὠρίμασε καὶ εἰς τὸν νοῦν μας ἐτέθησαν τὰ βασικὰ ἐρωτήματα: «Τὶ εἶναι οἱ Κουτσόβλαχοι, ποία ἡ καταγωγὴ καὶ ποία ἡ ἐνεργὸς συμβολὴ αὐτῶν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς ἱστορίας τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ;». Διὰ νὰ ἀνταποκριθῶμεν εἰς αὐτά, ἐπεδόθημεν εἰς τὴν ἀναζήτησιν παντὸς στοιχείου σχετιζομένου μὲ τὸ θέμα. Δὲν ὑπῆρξεν εὐκολον τὸ ἔργον, δυσανάλογον δὲ πρὸς τὰς δυνάμεις μας. Τὸ πρόβλημα τῆς καταγωγῆς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ ἐκαλύπτετο ὑπὸ πυκνοῦ πέπλου ἀγνοίας ἐπὶ αἰῶνας. Κατὰ δὲ τοὺς μετὰ τὴν ἰδρυσιν τοῦ Ἐλευθέρου Κράτους χρόνους ἐσυνεχίζετο ἡ ἰδία ἀγνοία καὶ κάποτε ἡ παραγνώρισις, τόσον ἀπὸ τοὺς διαπρεπεῖς ἱστορικούς μας τῆς τελευταίας ἑκατονταετίας, ὅσον καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἐπιστήμονας οἱ ὅποιοι, καίτοι εἶλκον τὸ γένος ἀπὸ τὸν λαὸν τοῦτον, οὐ-

δὲν ἐνδιαφέρον ἔδειξαν πρὸς διερεύνησιν τοῦ πολυπλεύρου τούτου θέματος. Κατελήξαμεν οὕτω εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι διὰ τὸ θέμα τοῦτο οὐδεμία συστηματικὴ ἐργασία ἐγένετο ὑπὸ Ἑλλήνων ἐρευνητῶν, οὔτε ὑπὸ ξένων συγγραφέων παρουσιάζεται μία συνθετικὴ καὶ ἀντικειμενικὴ ἐρευνα περὶ τοῦ ὄλου προβλήματος τῶν Βλάχων, παρὰ τὰς πολλὰς ὑπαρχούσας ἐπὶ μέρους πραγματείας. Τοῦτο παρατηρεῖ προσφυῶς καὶ ὁ Μ. Φιλίποβιτς, καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Σεραγέβου, εἰς τὰ πεπραγμένα τοῦ ἐν Σεραγέβῳ Συμποσίου (Νοέμβριος 1961).

Πολλὰ σχετικῶς ἔχουν γραφῆ ἐπὶ τοῦ θέματος ὑπὸ Ρουμάνων, ἀλλὰ οὗτοι ἐχόμενοι ἀπὸ προκατάληψιν ἐκδήλου πολιτικῆς σκοπιμότητος ἐλαχίστην σημασίαν ἔχουν ἀποδώσει εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ θέματος. Ἐναλόγως ἐκφράζονται ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου τόσον ὁ Μ. Φιλίποβιτς, ὅσον καὶ ὁ ἡμέτερος Γ. Σούλης («Γέρας Ἐντ. Κεραμοπούλλου», ἔκδ. Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Θεσσαλονίκη 1953, σ. 491).

Κατόπιν πολλῶν διερευνήσεων, προσηματολίσθημεν πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς τοποθετήσεως τῆς κουτσοβλαχικῆς ἐντὸς τοῦ πλαισίου ὄλων τῶν ρωμανικῶν γλωσσῶν, διὰ νὰ εὕρωμεν τὴν λύσιν.

Εὐγνωμόνως ἀναφέρομεν ὅτι τὴν πρώτην ἐνθάρρυνσιν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν διὰ τὸ ἔργον μας εἶχομεν ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ Στίλπωνος Κυριακίδου, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐνίσχυσεν εἰς τὰς σκέψεις μας περὶ τῆς ἀναζητήσεως τῆς λύσεως εἰς τὴν διερεύνησιν τῶν ρωμανικῶν γλωσσῶν.

Πολλὰς χάριτας ὀφείλομεν εἰς τοὺς καθηγητὰς κ. κ. Ν. Ἀνδριώτην καὶ Ἀπόστ. Βακαλόπουλον, οἱ ὁποῖοι εὐγενῶς διέθεσαν μέρος ἐκ τοῦ πολυτίμου χρόνου των καί, ἐγκύψαντες ἐπὶ τοῦ χειρογράφου μας, διὰ τῶν πολυτίμων συμβουλῶν των, μᾶς κατηύθυνον εἰς τὸ δύσκολον δι' ἡμᾶς ἔργον, τὸ ὁποῖον ἀνελάβαμεν. Εἰς τοὺς κ. κ. καθηγητὰς ἐκφράζομεν τὰς εὐχαριστίας μας καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην μας. Θερμὰς εὐχαριστίας ὀφείλομεν ἐπίσης εἰς τὸν καθηγητὴν κ. Α. Τσοπανάκη διὰ τὸ ἐνδιαφέρον τὸ ὁποῖον ἐπέδειξε ἐκάστοτε, δε τοῦ ἐζητήθη ἢ συμβουλή του. Ἀπείρους εὐχαριστίας ἐκφράζομεν εἰς τὸν φίλον φιλόλογον κ. Ἀγ. Δημητράκον, ὁ ὁποῖος ἐπ' εὐκαιρίᾳ συχνῶν συναντήσεων παρηκολούθησεν τὴν προσπάθειάν μας καὶ μᾶς ἐβοήθησεν διὰ τῆς ἐκάστοτε διασταυρώσεως τῶν διαφορῶν ἀπόψεων καὶ τοῦ ἐλέγχου τῶν τιθεμένων ἐρωτημάτων. Πάντως πᾶσα ἀνεπάρκεια καὶ εὐθύνη βαρύνει μόνον τὸν γράφοντα. Τέλος, θερμὰς εὐχαριστίας ἐκφράζομεν καὶ πρὸς τὴν Ἐταιρείαν Μακε-

δονικῶν Σπουδῶν, ἣ ὁποία ἐδέχθη νὰ συμπεριλάβῃ τὴν μελέτην μας εἰς τὰς ἐκδόσεις της.

Παρουσιάζοντες σήμερον τὴν παροῦσαν ἐργασίαν μας νομίζομεν ὅτι αὕτη δὲν στερεῖται πρωτοτυπίας, ἀλλὰ καὶ δὲν φιλοδοξοῦμεν ὅτι προσφέρομεν κάτι τὸ ἄρτιον. Ἡ ἱκανοποίησίς μας ὁμῶς θὰ εἶναι πλήρης, ἐὰν αὕτη τύχη τοῦ ἐνδιαφέροντος ἀρμοδίου ἐπιστήμονος, ἀσχολουμένου μὲ τὴν ἐθνολογικὴν σύστασιν τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ, ὃ ὁποῖος καὶ θὰ κατορθώσῃ τὸ καλλίτερον.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τὸ πρόβλημα τῆς καταγωγῆς τῶν Κουτσοβλάχων, κρινόμενον κυρίως ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς λατινογενοῦς αὐτῶν γλώσσης, εἶναι παλαιὸν καὶ ἔχει τὰς ρίζας αὐτοῦ εἰς τοὺς χρόνους τῆς ὑπὸ τῶν Ρωμαίων καταλύσεως τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ τῆς ἐγκαταστάσεως αὐτῶν εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου.

Ἡ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας συνεχισθεῖσα εἰς τὸν γεωγραφικὸν αὐτὸν χῶρον κυριαρχία τῶν Ρωμαίων, διὰ τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς αὐτῶν ὀργανώσεως καὶ τῆς οἰκονομικῆς των διεισδύσεως, ἐπέδρασε ποικιλοτρόπως εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν ὑποδούλων λαῶν καὶ κατὰ πρῶτιστον λόγον ἐπὶ τῆς γλώσσης αὐτῶν. Συγκεκριμένως ἡ γλῶσσα τοῦ κατακτητοῦ ἐπενήργει σταθερῶς εἰς τὴν ἐκλατίνισιν τῶν κατακτηθέντων, μία δὲ περίοδος ἐξ περιόπου αἰῶνων, ἦτοι ἀπὸ τοῦ 167 π. Χ. μέχρι τοῦ 395 μ. Χ., μέχρι δηλαδὴ τοῦ χωρισμοῦ τοῦ Ἀνατολικοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους ἀπὸ τὸ Δυτικόν, ὑπῆρξεν ἀρκετὴ διὰ τὴν δημιουργίαν μιᾶς λατινογενοῦς διαλέκτου, ὄργανου ἀναγκαίου πρὸς συνεννόησιν τῶν ὑποδούλων μετὰ τοῦ κατακτητοῦ. Εἶναι ἄλλωστε γνωστὸν ὅτι κατὰ τὰς διαφόρους ἐπιδρομὰς οἱ κατακτηταὶ μεταδίδουν τὴν γλῶσσαν εἰς τοὺς ὑποδούλους, ἰδίως δὲ ὅταν αὐτοὶ εἶναι φορεῖς πολιτισμοῦ, καὶ ἀφομοιώνουν τοὺς κατακτηθέντας, μεταδίδοντες εἰς αὐτοὺς μετὰ τοῦ ὕλικου καὶ τὸν πνευματικόν των πολιτισμόν, ὅπως λ. χ. συνέβη παλαιότερον μὲ τὸν ἐξελληνισμόν τοῦ ἀρχαίου κόσμου διὰ τοῦ ἔργου τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, καὶ ἀργότερον μὲ τὸν ἐκλατινισμόν τῶν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων κατακτηθέντων λαῶν.

Ὅταν ἐπερατώθησαν αἱ κατακτήσεις τῆς Ρώμης εἰς τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἴμου, ἡ ἐκλατίνισις τῶν διαλέκτων τῶν διαφόρων ὑποδούλων λαῶν εἶχεν ἤδη ἀρκούντως προχωρήσει. Ἀλλὰ καὶ ὅταν τὸ ἀνατολικὸν τμήμα τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους διεμορφώθη εἰς Βυζαντινόν, ἡ ἐκλατίνισις τῆς γλώσσης τῶν ὑπηκόων δὲν ἀνεστάλη δεδομένου ὅτι, ὡς γνωστὸν, ἡ ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους ἐξηκολούθει μέχρι τοῦ Ἡρακλείου νὰ εἶναι ἡ λατινική.

Ἀργότερον ἡ κρατικὴ ἐνότης τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους εἰς τὰς χώρας τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου διεσπάσθη. Αἱ ἀλλεπάλληλοι ἐπιδρομαὶ βαρβαρικῶν φύλων, καὶ κυρίως τῶν Σλάβων, ἐπέφερον μεγάλας ἀναστατώσεις εἰς τὰς χώρας τῆς Χερσονήσου, συνεπεία τῶν ὁποίων ἐδημιουργήθησαν σταδιακῶς μόνιμοι σλαβικαὶ ἐγκαταστάσεις, αἱ ὁποῖαι προελείανον τὸ ἔδαφος διὰ τὴν δημιουργίαν ἰσχυροῦ Βουλγαρικοῦ Κράτους. Αὐταὶ προσέτι διὰ τῆς παρεμβολῆς των μετὰ τῶν δυτικῶν καὶ τῶν ἀνατολικῶν παριστρίων περιοχῶν τοῦ κρά-

τους επέφερον τὴν διάσπασιν τῆς κρατικῆς ἐνότητος εἰς τὰς χώρας ἐκεῖνας. Τὸ πολιτικὸν τοῦτο γεγονός ἐπέδρασεν οὐσιωδῶς καὶ ἐπὶ τῆς περαιτέρω διάδοσεως τῆς νεολατινικῆς διαλέκτου. Οὕτως οἱ μὲν πληθυσμοὶ τῶν παριστρίων χωρῶν, οἱ ὅποιοι ἦσαν πολυπληθέστεροι καὶ συμπαγέστεροι, ἀπέκτησαν ἴδιον χῶρον καὶ διέπλασαν ἰδίαν λατινογενῆ γλῶσσαν, τὴν δακορουμανικὴν, οἱ δὲ κάτοικοι τῶν δυτικῶν ἐπαρχιῶν, τῆς Ἰλλυρίας δηλαδή, καθὼς καὶ τῆς Ἡπείρου, τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θεσσαλίας, συνταυτίσαντες τὴν τύχην των μὲ τὰς τύχας τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, παρέμειναν μέχρι τέλους τῆς Αὐτοκρατορίας ἐντὸς τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἐκ τοῦ λόγου τούτου διεμόρφωσαν λατινογενῆ διάλεκτον διάφορον τῆς δακορουμανικῆς.

Ἀπὸ τὰς ἀνωτέρω σκέψεις ἀγόμενοι, νομίζομεν ὅτι τὸ πρόβλημα τῆς καταγωγῆς τῶν Κουτσοβλάχων εἶναι μᾶλλον γλωσσικὸν παρά ἐθνολογικόν, καὶ ὡς τοιοῦτον ἔπρεπε νὰ τύχη τῆς ἐρεῦνης τῶν γλωσσολόγων κυρίως, διότι οἱ Κουτσόβλαχοι εἶναι αὐτόχθονες κάτοικοι τῶν σημερινῶν περιοχῶν ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων, ὑποστάντες εἰς μικρότερον, συγκριτικῶς πρὸς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, βαθμὸν τὴν ἐκ τῆς ἐπιμειξίας ἀλλοίωσιν τοῦ γένους αὐτῶν καὶ λόγῳ συνθηκῶν καὶ λόγῳ αὐστηρῶν ἐνδοφυλετικῶν ἀρχῶν.

Ὡς ἐθνολογικὸν τὸ ζήτημα τῆς καταγωγῆς καὶ τῆς προελεύσεως τῶν Κουτσοβλάχων ἀνέκυψε κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος, ἐξ αἰτίας τοῦ γνωστοῦ πολιτικοῦ κουτσοβλαχικοῦ ζητήματος, τὸ ὅποιον ἐπὶ μίαν τεσσαρακονταετίαν συνεκλόνησεν τόσον τὰς ἑλληνικὰς κοινότητας, ὅσον καὶ τὸν Ἑλληνισμὸν ὀλόκληρον, διότι προεβλήθη εἰς τὸ πολιτικὸν προσκῆνιον ὡς μία φάσις τοῦ Μακεδονικοῦ ζητήματος. Τὸ πολιτικὸν Κουτσοβλαχικὸν ζήτημα ὑπῆρξεν ἀποκύημα τῆς μεγαλομανίας τῆς νεαρᾶς τότε ρουμανικῆς πολιτικῆς, ἡ ὁποία ἐν τῇ ἐθνικιστικῇ ἐξάρσει αὐτῆς ἐνεφορεῖτο ὑπὸ ἀπροκαλύπτων βλέψεων ἐπεκτάσεως ἐπὶ τῶν ἐδαφῶν τῆς ὑπὸ διαμελισμὸν τότε θεωρουμένης Τουρκίας, ἀπέβλεπε δὲ εἰς τὴν δημιουργίαν ἀλυτρώτων ἀδελφῶν διὰ τοῦ προσηλυτισμοῦ τῶν Κουτσοβλάχων τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν ἐθνικὴν ρουμανικὴν ἰδέαν. Πρὸς πραγματοποιήσιν τοῦ μεγαλομανοῦς τούτου σχεδίου συνεστήθη ἐκ τῶν ἄνω ἐν Βουκουρεστίῳ προπαγανδιστικὴ ὀργάνωσις πρὸς διάδοσιν τῆς θεωρίας ὅτι οἱ Κουτσόβλαχοι τῆς Μακεδονίας, τῆς Ἡπείρου, τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς ὀροσειρᾶς τῆς Πίνδου ἔφθασαν ἐκεῖ ὡς ἐπιδρομεῖς, ὀρμώμενοι ἐκ Δακίας καί, ἐπομένως, ὅτι οἱ ὀμιλοῦντες τὴν κουτσοβλαχικὴν καὶ τὴν δακορουμανικὴν λαοὶ εἶναι ὀμοεθνεῖς καὶ ὀμαίμονες.

Ἀντιπαρέρχομενοι ἐνταῦθα τὰ τῆς δράσεως τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας ἐν Μακεδονίᾳ, περιοριζόμεθα νὰ ἀναφέρωμεν τὸ χαρακτηριστικὸν γεγονός ὅτι, ἐν ᾧ τὸ θέμα τῆς καταγωγῆς τῶν Κουτσοβλάχων καὶ τῆς γλώσσης αὐτῶν ἐλάχιστα εἶχε κινήσει τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ἐπιστήμης πρὸ τοῦ 1860, ἐξεδηλώθη τοῦτο μετέπειτα, ὀφειλόμενον κατὰ μέγα μέρος εἰς τὸ ἔργον τῆς ρουμανικῆς κινήσεως. Αὕτη ἀποδίδουσα ἰδιάζουσαν σημασίαν εἰς τὴν θεωρίαν

τῆς ἐκ τῆς ταυτότητος τῆς γλώσσης ἀποδείξεως τῆς κοινῆς «λατινικῆς» καταγωγῆς Κουτσοβλάχων καὶ Ρουμάνων, μεταξύ τῶν ἄλλων ἐνεργειῶν τῆς, ἱδρυσε τὸ ἔτος 1893 ἐν Λειψία τὸ «Ἰνστιτούτον τῆς Ρουμανικῆς Γλώσσης», ἐπιδοτήσασα δὲ ἀδρότατα ἐκ τοῦ κρατικοῦ ταμείου ἔθεσεν αὐτὸ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Γερμανοῦ ἐπιστήμονος Gustav Weigand, ὁ ὁποῖος ἐπὶ εἰκοσιτρία συναπτὰ ἔτη ἀφιερῶθη εἰς τὸ ἔργον τοῦ Ἰνστιτούτου, ἐπιδοθεὶς κυρίως εἰς τὴν ἔρευναν τῆς διαλέκτου τῶν Κουτσοβλάχων τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς τῶν Μογλενιτῶν Βλάχων¹. Ἐκτὸς τοῦ Weigand καὶ ἄλλοι Εὐρωπαῖοι ἐπιστήμονες ἠσχολήθησαν ἐπὶ τοῦ θέματος. Διευτυπώθησαν θεωρίαι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον συμφωνοῦσαι πρὸς ἀλλήλας, αἱ πλεῖσται ὅμως διαφωνοῦσαι πρὸς τὴν θεωρίαν τῆς ἐκ Δακίας ἢ Μοισίας προελεύσεως τῶν Κουτσοβλάχων.

Ἄξιον ἰδιαιτέρας μνείας θεωροῦμεν τὸ γεγονός ὅτι, ἐν ᾧ ὁ ἀγὼν τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας ἐστρέφετο κυρίως κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἀπόσπασιν τῶν Κουτσοβλάχων ἀπὸ τὸν κορμὸν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ ἀντίδρασις τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ὑπῆρξεν εἰς μέγαν βαθμὸν ἀνεπαρκῆς. Ἡ ἐπιστήμη μας εὐρέθη τότε τελείως ἀπροετοίμαστος διὰ νὰ ἀνατρέψῃ τὴν θεωρίαν τοῦ Βουκουρεστίου περὶ τῆς προελεύσεως καὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Κουτσοβλάχων, τινὲς δὲ ἐκ τῶν ἱστορικῶν μας ὑπέπεσαν εἰς ἐσφαλμένας ἱστορικὰς διαπιστώσεις, παρασυρθέντες ἐκ τῆς ἐντέχνου ρουμανικῆς προπαγάνδας.

Βαρὺ τίμημα τῆς ἀγνοίας τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ προβλήματος ὑπῆρξε τὸ νὰ ὑποπέσῃ ἡ διπλωματία μας εἰς τὸ ἀσυγχώρητον λάθος νὰ ἀναγνωρίσῃ τὰς ρουμανικὰς κοινότητας ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς μείζονος Ἑλλάδος, καθ' ἣν ἐποχὴν ἠνείχετο τὴν διάλυσιν τόσων ἀκμαζουσῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων, π. χ. εἰς τὸν χῶρον τῆς σημερινῆς Γιουγκοσλαβίας. Εἶναι σήμερον ἐκτὸς πάσης συζητήσεως ὅτι ἡ πολιτικὴ σημασία τοῦ θέματος τῆς καταγωγῆς τῶν Κουτσοβλάχων ἐξέλιπεν ἤδη ἀπὸ τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου, διὰ τῆς ὁποίας ἐτέθη τέρμα εἰς τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους. Τότε, ὡς γνωστόν, ἡ Τουρκία δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποφύγῃ τὸ μοιραῖον καὶ ὑπέστη τὸν διαμελισμὸν τῶν εὐρωπαϊκῶν τῆς ἐδαφῶν. Ἐπηκολούθησαν ἔπειτα αἱ μεγάλαι ἀναστατώσεις τῶν δύο παγκοσμίων πολέμων, οἱ γεωγραφικοὶ χάρται ἐτροποποιήθησαν καὶ ἀναπροσηρμόσθησαν, συγχρόνως δὲ τὰ ἐφῆμερα ὄνειρα τῆς ρουμανικῆς πολιτικῆς διελύθησαν καὶ τὰ προϊόντα τῆς προπαγάνδας τῆς ἀποσυνετέθησαν.

Μ' ὅλα ταῦτα τὸ πρόβλημα τῆς προελεύσεως τῶν Κουτσοβλάχων δὲν ἠρευνήθη συστηματικῶς ἀπὸ ἱστορικῆς πλευρᾶς, ἰδίως ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἱστορικοὺς καὶ τοὺς ἐν γένει ἀσχοληθέντας μὲ τὴν σύνθεσιν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Ὁρμώμενοι ἐκ τῆς ἐπιθυμίας νὰ συμβάλωμεν, κατὰ τὸ δυνατόν, εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας, θὰ ἀσχοληθῶμεν κατωτέρω μὲ τὴν διερεύνησιν τοῦ ὅλου θέματος τῆς προελεύσεως τῶν Κουτσοβλάχων.

1. Pop Sever, *Dialectologie Romane*, Louvain 1950, σ. 676-693.

I. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ ΟΝΟΜΑΤΟΣ «ΒΛΑΧΟΣ»

Ἐν πρώτοις σκόπιμον κρίνομεν νὰ ἐξετάσωμεν δι' ὀλίγων τὴν προέλευσιν καὶ τὴν σημασίαν τοῦ ὄρου «Βλάχος», τοῦ ὁποίου ἑλληνικὴ παραλλαγὴ εἶναι ὁ ὄρος «Κουτσόβλαχος».

Ἐχουν διατυπωθῆ διάφοροι γνῶμαι περὶ τῆς προελεύσεως τοῦ ὄρου τούτου. Τινές, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Ν. Βέης, ἀποφαίνονται ὅτι οὗτος εἶναι σλαβικῆς καταγωγῆς¹, ἄλλοι ἔχουν ὑποστηρίξει διαφόρους ἀπιθάνους ἀπόψεις², ὁ δὲ Α. Κεραμόπουλλος πιστεύει ὅτι τὸ ἔτυμον «Βλάχ» προέρχεται ἀπὸ τὸ αἰγυπτιακὸν «Φελάχ»³. Πειστικωτέρα, κατὰ τὴν γνώμην μας, εἶναι ἡ θεωρία ὅτι ἡ ὀνομασία ἔχει γερμανικὴν τὴν προέλευσιν. Παραθέτομεν κατωτέρω ἐπιλογὴν γνωμῶν ἐγκρίτων ἐρευνητῶν, οἱ ὁποῖοι λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει τὰς περιοχάς, ὅπου ἐγεννήθη τὸ ὄνομα, καὶ τὰς παραλλαγὰς ὑπὸ τὰς ὁποίας ἕκασταχοῦ ἐμφανίζεται τοῦτο, θεωροῦν ὡς ὀρθὴν τὴν ἐκ τῆς γερμανικῆς προέλευσιν τοῦ ὄρου.

Ὁ Κ. Κούμας, εἰς τὸ κεφάλαιον ὅπου πραγματεύεται περὶ τῆς διαδόσεως τῆς λατινικῆς γλώσσης εἰς ὄλους τοὺς λαούς, οἱ ὁποῖοι ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Ρωμαίους, ἀναφέρεται εἰς τοὺς ἐκεῖθεν τοῦ Ἰστρου μετὰ τὸ ἔτος 107 μ. Χ. διὰ τῶν κατακτήσεων τοῦ Τραϊανοῦ ἐκλατινισθέντας Δάκους καὶ Γέτας, καθὼς καὶ εἰς τοὺς πρὸ αὐτῶν ἐκλατινισμένους ἐντεῦθεν τοῦ Ἰστρου λαοὺς καὶ λέγει ὅτι ὅλοι αὐτοὶ οἱ λαοὶ ὀνομάζονται Βλάχοι. Ὀνομάσθησαν δὲ οὕτως ὑπὸ τῶν εἰς τὴν Τρανσυλβανίαν κατοικούντων Γερμανῶν, ἀρχικῶς μὲν οἱ ἐκεῖθεν τοῦ Ἰστρου ἐκλατινισμένοι λαοί, ἔπειτα δὲ οἱ ἐντεῦθεν τοῦ Ἰστρου τοιοῦτοι⁴. Ὁ αὐτὸς συγγραφεύς, ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἔργον τοῦ Γερμανοῦ Ἰωάννου Leupclavius, μᾶς παρέχει μίαν πολύτιμον ἐρμηνείαν περὶ τῆς γερμανικῆς προελεύσεως τῆς ρίζης «Wlach». Οἱ Γερμανοί, λέγει, τοὺς Δάκους «διὰ τὴν ρωμαϊζουσαν γλῶσσαν των τοὺς ὑπελάμβαναν Ἰταλοὺς, τούτους δὲ οἱ μεσημβρινοὶ Γερμανοὶ ὠνόμαζον Βάλλους. Ἐπειδὴ ἡ γερμανικὴ γλῶσσα μεταβάλλει τὸ Γ ἐπὶ πολλῶν κυρίων καὶ ἐθνικῶν ὀνομάτων εἰς W ἢ B, οἷον Βιλί-

1. Ν. Βέης, Ἄρθρον «Βλάχοι» εἰς Ἐγκυκλ. Λεξικὸν Ἐλευθερουδάκη, τ. 3 σ. 330-331.

2. Πρβλ. Α. Κεραμοπούλλου, Τὶ εἶναι οἱ Κουτσόβλαχοι, Ἀθήναι 1939, ὑποσ. σ. 8-9, ὅπου διάφοροι θεωρίαι ἀναιρούμεναι ὑπὸ τοῦ συγγραφέως. Β. Φάβη, Ἀνάλεκτα Φιλολογικά. «Ἐπιστ. Ἐπετ. Φιλολ. Σχολῆς Παν)μίου Θεσσαλονίκης» τ. 5 (1940) σ. 77 κ. ἐ.

3. Κεραμοπούλλου, ἐνθ' ἄν. σ. 9.

4. Κ. Κούμας, Ἱστορία τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, τ. 12, Βιέννη 1832, σ. 521.

μερος - Γιλίμερος (Wilimer αντί Gilimer), Βιλέλμος - Γουλιέλμος, Βέλφιοι - Γουέλφιοι. Οί εις τὴν Ἀγγλίαν μετοικήσαντες Γάλλοι ὠνομάσθησαν Βάλλοι (Walli) ἀπὸ τοὺς Γερμανούς, λέγω τοὺς Ἀγγλοσάξονας, καὶ ἡ χώρα των Βαλία (Wallia καὶ ἀγγλιστὶ Walis) κλπ., καὶ σήμερον τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν ὀνομάζουσιν οἱ Γερμανοὶ βαλλικὴν (Walliche). Ἐκ τοῦ Βάλλος λοιπόν, ἔγινε κατὰ μὲν τὴν προφορὰν τῶν Γερμανῶν Βάλχ ἢ Βαλάχ (Walch, Walach), κατὰ δὲ τῶν Σλάβων Βλάχ (Wlach), καὶ ἐκ τούτου Βλάχος»¹.

Παρεμφερῆ καὶ πληρεστέραν ἐρμηνείαν τῆς προελεύσεως τῆς ρίζης Walch εὐρίσκομεν ἐν τῷ Nouveau Larousse Illustré², ὅπου 1) ἀναφέρεται ὅτι αὕτη παράγεται ἐκ τῆς γερμανικῆς Welsche ἢ Waelsch, Gaulois, ἡ ὁποία εἶναι τροποποιήσις τοῦ λατινικοῦ ὄρου Gallicus, 2) ὅτι ὁ ὄρος ἀπεδόθη εἰς τὸν γαλλικὸν λαὸν καὶ κατ' ἐπέκτασιν εἰς τοὺς ρωμανικοὺς λαοὺς, εἶναι δὲ ἔκφρασις περιφρονητικὴ διὰ πάντα ξένον, χρησιμοποιουμένη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν πρὸ πάντων διὰ τοὺς Γάλλους καὶ Ἰταλοὺς, 3) ὅτι ἡ λέξις αὕτη ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Βολταίρου καὶ ἄλλων συγγραφέων ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ ἀμαθοῦς ἀνθρώπου, τοῦ ξένου πρὸς τὰς καλὰς τέχνας, καὶ 4) ὅτι ἡ λέξις Welche ἔχει εἰσαχθῆ εἰς τὴν γαλλικὴν καὶ ὡς ἐπίθετον σημαῖνον τὸν ἔχοντα σχέσιν μὲ τὴν Οὐαλλίαν (Langue Welche).

Περὶ τῆς ὀνομασίας, τὴν ὁποίαν οἱ Γερμανοὶ πάντοτε ἀπέδιδον εἰς τοὺς Ἰταλοὺς καὶ τοὺς Γάλλους, προσεπιμαρτυρεῖ καὶ τοῦτο: Ὡς γνωστόν, εἰς τὸν Γαλατᾶν καὶ τὸ Πέραν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἤδη πρὸ τῆς Ἀλώσεως, ὑπῆρχον ἐγκατεστημένοι κάτοικοι, προερχόμενοι ἀπὸ τὰς ἰταλικὰς πόλεις Γένουαν, Πίζαν, Βενετίαν κ. ἄ., ἡ δὲ «λατινικὴ» αὕτη κοινότης ἐξηκολούθει ἀκμάζουσα καὶ μετὰ τὴν Ἀλωσιν³. Ταύτην ἔχων ὑπ' ὄψιν του καὶ γράφων περὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ Γερμανὸς Stephan Gerlach (Tagebuch, Φραγκφούρτη 1674, σ. 22) μεταξὺ ἄλλων λέγει ὅτι ἐκεῖθεν τῆς θαλάσσης εὐρίσκεται μία ἄλλη πόλις Γαλατᾶ ἢ Πέρα ὀνομαζομένη, ἡ ὁποία κατωκεῖτο ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ ὑπὸ Welschen = Ἰταλῶν. Ἐπίσης ὁ Χωνιάτης ἐν τοῖς περὶ Ἰσακίου Ἀγγέλου ἱστορουμένοις (I, 237) ἀναφέρει ἐπὶ λέξει: «Ἡ ἐμὴ γνώμη εἶναι ὅτι ἐκ τῶν Γερμανῶν, οἵτινες πάντας τοὺς ὀπωσδήποτε εἰς τὴν Λατινικὴν οἰκογένειαν ἀνήκοντας καὶ λαλοῦντας μίαν τῶν Ρωμανικῶν διαλέκτων καλοῦσι Βλάχους, διεδόθη καὶ ἐπεκράτησεν ἔπειτα τὸ ὄνομα διὰ τῶν Σλάβων, ὅτε ἡ Θεσσαλία ὠνομάσθη Μεγάλῃ Βλαχία»⁴. Καὶ ὁ Π. Καρολίδης, ἐν τῇ ἐκ-

1. Κούμα, Ἱστορία τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, τ. 12 σ. 521-522.

2. Nouveau Larousse Illustré, τ. 7, ἐν τῇ λέξει «Welche» ἢ «Welchen».

3. Ἀπ. Βακαλοπούλου, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τ. Β', Θεσσαλονίκη 1964, σ. 353. Περ. Κομνηνοῦ, ἄρθρον «Κοσμοπόλις», δημοσιευθὲν ἐν περιοδικῷ «Σήμερα», Ἀθῆναι 1962, ἀρ. 43 σ. 28.

4. Εὐλογίου Κουρίλα, Ἡ Μοσχόπολις καὶ ἡ Νέα Ἀκαδήμεια αὐτῆς, Ἀθῆναι 1934, σ. 83 ὑποσ.

δόσει αὐτοῦ τῆς ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους τοῦ Παπαρρηγοπούλου, ἀποφαίνεται ἐν ὑποσημειώσει ὅτι: «μεταξὺ τῶν πολλῶν προτεινομένων ἐτυμολογιῶν τοῦ Βλάχος πιθανωτέρα φαίνεται ἢ ἐκ τοῦ γερμανικοῦ Welsch, ὡς ὀνομάζουσι οἱ Γερμανοὶ τοὺς Λατινικοὺς λαοὺς, ὡς βαρβαρίζοντες τὴν γλῶσσαν, (Welschen) βαρβάρως λαλεῖν»¹.

Ὁ Κεραμόπουλος παραδέχεται τὴν ρίζαν «Βλάχ» ταυτόσημον μὲ τὴν «Φελάχ» καὶ ὅτι εἶναι ὄρος αἰγυπτιακὸς σημαίνων ἀγρότην. Μεταξὺ ἄλλων λέγει, ὅτι ἐπὶ Πτολεμαίων οἱ ὄροφύλακες ἀκρίται, ἐγκαθιστάμενοι μονίμως εἰς τὰ σύνορα, ἐλάμβανον κλῆρον καὶ οὕτω ἦσαν συγχρόνως καὶ γεωργοί. Ὁταν δὲ οἱ Ρωμαῖοι κατέκτησαν τὴν Αἴγυπτον, παρέλαβον τὸν αἰγυπτιακὸν θεσμὸν τῶν μονίμων ὄροφυλάκων καὶ τὸν μετέφεραν εἰς τὰ ἀπέραντα σύνορα τῆς Αὐτοκρατορίας των μαζί μὲ τὸ ὄνομα «Φελάχ». Ἐπίσης ἀναφέρει ὅτι τὸ ὄνομα «Βάλακος» προῦπήρχεν ἤδη κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα μ. Χ. καὶ μάλιστα ἀναφέρεται ὡς κύριον ὄνομα συνέδρου ἐπισκόπου τῆς Συριακῆς Πέλλης εἰς τὴν Α' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον τὸ 325 μ. Χ.² Παραδεχόμενος λοιπὸν ὅτι ἡ ρωμαϊκὴ διοίκησις εἰσήγαγε τὸν θεσμὸν τῶν ὄροφυλάκων εἰς ὅλην τὴν ἑκτασιν τῶν ρωμαϊκῶν συνόρων ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ σημασία τοῦ ὄρου «Φελάχ» ἐπεξετάθη οὕτω εἰς ὅλους τοὺς φύλακας τῶν συνόρων. Καὶ συμφωνεῖ μὲν πρὸς ὅλας τὰς παραλλαγὰς, τὰς ὁποίας υἱοθέτησαν ἄλλοι ἐπιστήμονες, διαφωνεῖ ὅμως ὡς πρὸς τὴν ρίζαν τοῦ ὄρου «Βλάχος». Πάντως τόσον ὁ Κεραμόπουλος, ὅσον καὶ οἱ ἄλλοι ἐρευνηταὶ παραδέχονται ὅτι αἱ διάφοροι παραλλαγὰι τῆς αὐτῆς ρίζης χαρακτηρίζουν ἐκλατινισμένους πληθυσμούς.

«Τὸ ὄνομα Βλάχοι-λέγει ὁ Κεραμόπουλος-ἐπεκτείνεται εἰς πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης. Εἰς τὴν Βλαχίαν τῆς Ρουμανίας, εἰς τὴν Γερμανίαν (Walachien γερμ.), ἐνθα ὀνομάζουσι τὴν Βόρειον κυρίως Ἰταλίαν Welch (Land) καὶ μέρος τῆς Ἑλβετίας, τὴν Βαλαισίαν, Wallis (γαλλ. Valais), εἰς τὴν Γαλλίαν (Βόσγια) καὶ τὸ Βέλγιον, ἐνθα ἔχομεν τοὺς Wallons, πάντοτε εἰς τὰ ὄρια τῆς λατινικῆς γλώσσης ἢ τῶν θυγατέρων αὐτῆς, καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἐνθα ἔχομεν τὴν Οὐαλλίαν (Wales), Welch (men) εἰς τὰ ὄρια τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Πᾶσαι αὗται αἱ χῶραι διετέλεσαν ὑπήκοοι τοῦ παγκοσμίου κράτους τῆς Ρώμης, ὥστε ἐπιτρέπεται νὰ εἴπη τις ὅτι τὸ ὄνομα τῶν Βλάχων καὶ ἡ ἔννοια αὐτοῦ, καλύπτουσα γενικῶς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐπιτοπίου χωρικοῦ, ἐμφανίζονται σύγχρονοι πρὸς τὸ Κράτος ἐκεῖνο»³.

Ἐκ τῶν ὡς ἄνω ἀναφερομένων γνωμῶν περὶ τῆς ἐτυμολογίας καὶ τῆς διαμορφώσεως τοῦ ὀνόματος «Βλάχος» μὲ τὰς παραλλαγὰς του, δεχόμεθα ὡς πιθανωτέραν τὴν ἀποψιν ὅτι αὕτη εἶναι γερμανικῆς καταγωγῆς. Τίθεται ὅμως

1. Κ. Παπαρρηγοπούλου, Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, Ἀθῆναι 1932, τ. Δ' σ. 296-297.

2. Κεραμοπούλου, Τὶ εἶναι οἱ Κουτσόβλαχοι, σ. 7 κ. ἑ.

3. Κεραμοπούλου, ἐνθ' ἀν. σ. 8-9.

τώρα τὸ ἐρώτημα, πῶς οἱ προϋπάρχοντες ἐντὸς τῶν ὀρίων τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους ἐκλατινισμένοι λαοί, οἱ ὅποιοι ἀσφαλῶς, ὡς ὑπήκοοι τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, ἀπεκαλοῦντο διὰ τοῦ κοινοῦ ὀνόματος «Ρωμαῖοι», προσέλαβον τὴν ὀνομασίαν «Βλάχοι». Εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῆς γνώμης ταύτης συντείνει τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ὀνομασία αὕτη εἶναι ὑστερογενής, εἶναι δηλαδὴ γνωστὸν ὅτι τὸ πρῶτον ἀναφέρεται ἡ ὀνομασία «Βλάχος» ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων τοῦ 10ου αἰῶνος¹. Πιθανωτέραν ὅμως ἐν τούτοις ἐξήγησιν τοῦ ἐρωτήματος αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν δέχεται καὶ ὁ Ἄμαντος, εὐρίσκομεν εἰς τὸ ὅτι οἱ Σλάβοι, πρὶν κατακλύσουν τὰς νοτίως τοῦ Δουνάβεως ἐπαρχίας τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, εἶχον ἔλθει εἰς ἐπαφὴν μὲ τοὺς ἐκλατινισμένους λαούς, ἀφ' οὗ ἀπώθησαν τὰ γερμανικὰ φύλα, καὶ εὔρον τοὺς νέους γείτονας ἀποκαλουμένους ὑπὸ τῶν Γερμανῶν Welsch². Οἱ Σλάβοι προχωροῦντες περαιτέρω εἰς τὰς ἐπαφὰς των ἐντὸς τοῦ βυζαντινοῦ χώρου μετέφερον καὶ διέδωσαν παρομοίως τὸ ὄνομα «Βλάχος». Οἱ δὲ Βυζαντινοί, ἔχοντες ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν των παντοδαπὰ φύλα ὡς ὑπηκόους αὐτῶν, ἐγνώριζον βεβαίως τὴν ὑπαρξίν λατινογλώσσων πληθυσμῶν ἀπὸ τῆς Ἀδριατικῆς μέχρι τοῦ Εὐξείνου, περιορισμένην ὅμως καὶ ἴσως οὐδεμίαν γνῶσιν ἔχοντες περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν λαῶν αὐτῶν καὶ οὐδὲν πρὸς τοῦτο ἐνδιαφέρον, ἀπεδέχθησαν τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ κατὰ τὴν ροὴν τῶν αἰῶνων ἐχρησιμοποιοῦν αὐτό, ἀδιαφόρως ἐὰν οἱ Βλάχοι ἦσαν ἐγκατεστημένοι εἰς τὰς ἀπωτάτας βορειοανατολικὰς ἢ εἰς τὰς ἐπίσης μακρὰν εὐρισκομένας ἑλληνικὰς χώρας. Ἐξ ἄλλου, ἡ ὀνομασία «Κουτσόβλαχος» εἶναι καθαρῶς νεοελληνικὴ παραλλαγή τῆς γενικωτέρας ὀνομασίας «Βλάχος», ἡ ὁποία δὲν εἶναι ὅμως ἑλληνική.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς σημασίας τοῦ ὄρου «Βλάχος» γενικῶς καὶ τῆς ὀνομασίας τοῦ «Κουτσόβλαχος» εἰδικώτερον, ὀνομασιῶν ἀποδοθεισῶν εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τῶν ξένων. Εἶναι χαρακτηριστικὸν ἐν τούτοις ὅτι οἱ ἴδιοι οὐδέποτε ἀπεκάλεσαν ἑαυτοὺς Βλάχους ἢ Κουτσοβλάχους.

Πῶς ὅμως οὗτοι καλοῦν ἑαυτοὺς καὶ διατί; Γνωστὴ ἐκ τῆς ἱστορίας εἶναι ἡ κατὰ τὸ ἔτος 212 μ. Χ. μεταρρύθμισις τοῦ Καρακάλλα. Τὸ ἐνιαῖον Ρωμαϊκὸν Κράτος, ἐφ' ὅσον ἤκμαζεν, διετήρει ἰσχυρὰν τὴν ἐνότητά του καὶ συνεπῶς καὶ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ. Τοιαύτην ἀδιάσπαστον σταθερότητα καὶ δύναμιν προϋποθέτει ἡ μεταρρύθμισις τοῦ Καρακάλλα, διὰ τῆς ὁποίας ἀνεγνωρίσθησαν ὡς ρωμαῖοι πολῖται (Cives Romani) ὅλοι συλλήβδην οἱ ὑπήκοοι τοῦ παγκοσμίου Ρωμαϊκοῦ Κράτους, ἀδιακρίτως ἐθνικότητος καὶ καταγωγῆς. Τοιου-

1. Κεδρηνός, II σ. 435· «τούτων δὲ τῶν τεσσάρων ἀδελφῶν Δαβίδ μὲν αὐθὺς ἀπεβίω ἀναιρεθεῖς...παρὰ τινων Βλάχων ὀδιτῶν» (παραπ. Κεραμόπουλλος, ἐνθ. ἀν. σ. 12 ὑποσημ.).

2. Κ. Ἄμαντος, Μακεδονικά, Ἀθῆναι 1920, σ. 21· «ὅτι τὸ ὄνομα Βλάχος μόλις τὸν δέκατον αἰῶνα ἀπαντᾷ εἶναι ἀπόδειξις ὅτι βραδέως καὶ οἱ Σλάβοι ἐπληθύνοντο πρὸς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ὥστε νὰ μεταδώσουν εἰς αὐτάς τὸ συνηθισμένον παρ' αὐτοῖς καὶ παρὰ τῶν Γερμανῶν παραληφθὲν ὄνομα Βλάχος».

τοτρόπως ὠνομάσθησαν ἔκτοτε καὶ οἱ Ἕλληνες «Ρωμαῖοι» καὶ παραμένουν μέχρι σήμερον «Ρωμιοί». Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ οἱ Κουτσόβλαχοι ὠνομάσθησαν καὶ παραμένουν ὀνομάζοντες ἑαυτοὺς *αομίνου* ὁ. ἔ. συντετμημένον ἐκ τῆς λέξεως *romanus*¹, ἐν ᾧ τοὺς Δακορουμάνους τοὺς ὀνομάζουν *Βλαχούτου* (πληθ. *Βλαχούτις*). Σώζεται ἐπίσης σήμερον ὁ ὄρος «*roumanche*», δηλῶν τὴν γλῶσσαν τῶν Ραιτορωμάνων καὶ προερχόμενος ἐκ τῆς λέξεως *romanus*, μετὰ τῆς καταλήξεως *-icus* (*romanicus*). Συναφές πρὸς τὸ γενικὸν ὄνομα «Ρωμαῖος» *romanus*, ὑπάρχει καὶ τὸ «Ρωμανία», τὸ ὁποῖον, ὡς γνωστὸν, ἀπεδίδετο κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν Κράτος, μετὰ δὲ τὴν κατάλυσιν αὐτοῦ τὸ ἔτος 476 μ. Χ. ἐσήμαινε τὸ Βυζαντινὸν Κράτος.

1. Τοῦτο εἰς τὴν κουτσοβλαχικὴν συμβαίνει ὡς ἐξῆς: γίνεται ἀπάλειψις τοῦ ο τῆς πρώτης συλλαβῆς, ἐξασθένησις τοῦ α τῆς δευτέρας τονιζομένης καὶ προφέρεται τὸ α ὡς ἡμίφωνον (περίπου μεταξὺ τοῦ γαλλικοῦ *e muet* καὶ *oe*, π. χ. *oeil*), προστίθεται δὲ ἐν ἀρχῇ τὸ εὐφωνικὸν α.

II. ΤΟ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΙΚΟΝ ΩΣ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

1. ΓΝΩΜΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Τὸ ζήτημα τῆς προελεύσεως τῶν Κουτσοβλάχων ἀπησχόλησε συγχρόνους Ἑλληνας ἐρευνητὰς μὲ διίσταμένας τὰς ἀπόψεις των. Τούτους δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν εἰς δύο κατηγορίας. Εἰς μὲν τὴν πρώτην ἀνήκουν ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι παραδέχονται, μὲ διαφορετικὰ ἕκαστος κριτήρια, τὴν ἐκ Δακίας ἢ Μοισίας προέλευσιν τῶν Βλάχων, εἰς δὲ τὴν δευτέραν ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι, ἀναιροῦντες τὴν θεωρίαν τῶν πρώτων, πρεσβεύουν ὅτι ὁ λαὸς οὗτος εἶναι ἰθαγενὴς τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν καὶ δὲν εἶναι ἑπῆλυς.

1. Ὁ Π. Ἀραβαντινὸς εἰς τὸ ἔργον του «Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου» (1856), ἀναφέρει ἀπλῶς ὅτι οἱ Βλάχοι εἶναι ἔθνος Ποθρικόν (;) (ἴσως Γοθθικόν),¹ τὸ ὅποῖον κατέκτησε τὴν Δακίαν. Αὕτη δὲ κατακτηθεῖσα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἐξελατινίσθη ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἥθη αὐτῶν. Κατὰ δὲ τὴν δεκάτην ἑκατονταετηρίδα μερὶς τῶν ἐν Μοισία Δακῶν ἀπόκισεν ὁμοεθνεῖς εἰς τὰ περὶ τὴν Πίνδον Ἡπειρωτικὰ καὶ Θεσσαλικὰ μέρη. Πρὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς αὕτη οὐδόλως ἀναφέρεται². Ὁ ἴδιος συγγραφεὺς εἰς μεταγενέστερον ἔργον αὐτοῦ, τροποποιῶν τὴν παλαιότεραν γνώμην του, ἀφοῦ ἀντικρούει τὰς γνώμας τῶν ὑποστηριζόντων ὅτι οἱ Κουτσόβλαχοι κατάγονται ἐκ Ρωμαίων, ἀποικισθέντων μετὰ τὸ 166/7 π. Χ., πρεσβεύει ὅτι οὗτοι προέρχονται ἀπὸ τοὺς Δακορουμάνους. Ὅτε δηλαδὴ οἱ Ἀβαροι, οἱ Γότθοι καὶ ἄλλα ἔθνη κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα ἐξεδίωξαν τοὺς Δάκους ἐκ τῆς Μολδοβλαχίας, οὗτοι κατῆλθον πρὸς τὸν Αἴμον καὶ τὴν Θράκην, ἐκεῖθεν δὲ ἀποσπώμενοι καθ' ὀμάδας μετώκισαν εἰς τὰ ὄρεινά μέρη τῆς Μακεδονίας, τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Νέας καὶ Παλαιᾶς Ἡπείρου. Οὕτω οἱ Κουτσόβλαχοι, κατοικοῦντες εἰς τὰ ὄρη καὶ ἐνόπλιως διαβιοῦντες, εὐρέθησαν σχεδὸν ἡμιανεξάρτητοι μέχρι καὶ τῶν χρόνων τοῦ Βουλγαροκτόνου. Σημειώνει δὲ ὁ Ἀραβαντινὸς ὅτι πρὸ τοῦ Μεσαίωνα μὲ τὸ ὄνομα «Βλάχοι» οὐδαμοῦ ἀναφέρονται «οἱ ἐπήλυδες οὗτοι». Προχωρῶν ὁμως συγχέει πλήρως τοὺς Κουτσοβλάχους μὲ τοὺς Βουλγαροβλάχους τῶν Ἀσάν καὶ Πέτρου τοῦ 12ου αἰῶνος³.

1. Σημ. τοῦ γράφοντος.

2. Π. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου, Ἀθῆναι 1856, τ. 2, ἀλφαβητικὸς πίναξ, σ. 32-33.

3. Π. Ἀραβαντινοῦ, Μονογραφία περὶ Κουτσοβλάχων, Ἀθῆναι 1905, σ. 25 (ἔργον γραφέν τὸ 1872, ἡμιτελές, ἐκδοθὲν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συγγραφέως ὑπὸ τῶν κληρονόμων αὐτοῦ).

2. Ὁ Κ. Παπαρρηγόπουλος δέχεται ὅτι οἱ Βλάχοι ὑπῆρχον κατὰ τὸν 10ον καὶ 11ον αἰῶνα, ἡ δὲ σπουδαιότης αὐτῶν εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους γίνεται αἰσθητὴ ἀπὸ τοῦ 12ου αἰῶνος. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους αἱ ἐγκαταστάσεις τῶν Βλάχων ἦσαν πρὸς Β. μὲν περὶ τὸν Αἴμον, πρὸς Ν. δὲ περὶ τὴν Πίνδον. Ὡς ἐπικρατεστέραν γνώμην θεωρεῖ ὅτι οἱ Βλάχοι οὗτοι ἦσαν συγγενεῖς τῶν ἐπέκεινα τοῦ Ἰστρου Βλάχων, δὲν θεωρεῖ δὲ πιθανὴν τὴν γνώμην ὅτι οἱ ἐντεῦθεν τοῦ Ἰστρου Βλάχοι καὶ μάλιστα οἱ περὶ τὴν Θεσσαλίαν καὶ Ἡπειρον εἶναι ἄμεσοι ἀπόγονοι τῶν ρωμαϊκῶν ἀποικιῶν, ὅσαι ἰδρῦθησαν ποτὲ εἰς τὰς χώρας ταύτας, διερωτᾶται δέ: «Πρὸ πάντων, πῶς, τοῦτου τεθέντος, ἤθελεν ἐξηγηθῆ ἢ τε ταυτότης τοῦ ὀνόματος τῶν ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν τοῦ Ἰστρου Βλάχων καὶ ἡ πολλὴ ὁμοιότης τοῦ γλωσσικοῦ ἀμφοτέρων ἰδιώματος;». Περαιτέρω ὁ Παπαρρηγόπουλος ἀναφέρει ὅτι οἱ πέραν τοῦ Ἰστρου Βλάχοι, πρὸ τῆς 14ης ἑκατονταετηρίδος, διετέλεσαν ὑποτελεῖς τῶν Ἀβάρων, Βουλγάρων, Οὔγγρων, Πετσενεγῶν κ. ἄ. φύλων, ἐπειδὴ δὲ ἅπαντα τὰ ἔθνη ταῦτα εἰς τὰς ἐπιδρομὰς των εἶχον συναγωνιστὰς ἐκ τῶν ἐπέκεινα τοῦ Ἰστρου φύλων, καταλήγει ὅτι «εὐκόλως ἐννοεῖται πῶς πολυάριθμοι Βλάχοι εὐρίσκονται ἐνιδρυμένοι ἔκτοτε παρὰ τὸν Αἴμον. Ἀπὸ δὲ τοῦ Αἴμου κατῆλθον μέχρι Θεσσαλίας καὶ Ἡπείρου»¹.

3. Ὁ Ν. Βέης πιστεύει ὅτι οἱ Βλάχοι, «ἄλλως λεγόμενοι Κουτσόβλαχοι καὶ Τσιντσάροι», εἶναι λατινογενῆς λαός, λείψανα τοῦ κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους διεσπαρμένου ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἴμου λατινικοῦ ἢ λατινίζοντος πληθυσμοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ ἱστορία ἀρχεται κυρίως ἀπὸ τοῦ 10ου αἰῶνος. Ἐχων δὲ ὑπ' ὄψει του τὸ «Στρατηγικὸν» τοῦ Κεκαυμένου (11ου αἰῶνος), δέχεται ὅτι οἱ Βλάχοι ὑπὸ τὸ ὄνομα Δάκοι καὶ Βέσσαι κατῶκουν ἄλλοτε παρὰ τὸν Δούναβιν καὶ τὸν Σαῦον, ἐκτοπισθέντες δὲ ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, διεσπάρησαν ἐν πάσῃ Ἡπείρῳ καὶ Μακεδονίᾳ, οἱ δὲ πλείονες αὐτῶν ὤκισαν τὴν Ἑλλάδα. Πραγματευόμενος ἐν συνεχείᾳ περὶ τῶν Βουλγαροβλάχων τοῦ Ἀσάν καὶ συγγέων αὐτοῦ μετὰ τοὺς Κουτσοβλάχους ἐπάγεται τὸ ἐξῆς: «ἐὰν οἱ κατὰ τὸν Αἴμον Βλάχοι πρέπη νὰ θεωρηθῶσι ὡς ἡ κυριωτάτη ἐγκαταστάσις τῆς φυλῆς ταύτης πρὸς βορρᾶν, οἱ Βλάχοι τῆς Πινδικῆς καὶ τοῦ Ὀλύμπου ἀποτελοῦσι τὰς κυριωτάτας ἐγκαταστάσεις τῆς αὐτῆς φυλῆς πρὸς Νότον»².

4. Ὁ Κ. Ἀμαντος εἶχε τὴν γνώμην ὅτι οἱ σημερινοὶ Κουτσόβλαχοι εἶναι ἐκρωμανισθέντες Ἰλλυριοὶ καὶ Θραῖκες, οἱ ὁποῖοι πιεζόμενοι ὑπὸ τῶν ἐκ τοῦ Δουνάβεως κατελθόντων Οὔννων, Ἀβάρων καὶ Σλάβων βαθμηδὸν ἐξεσλαβί-

1. Παπαρρηγοπούλου, Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, τ. Δ', σ. 296-297.

2. Βέης, Ἄρθρον «Βλάχοι», ἐν Ἐγκυκλ. Λεξικῶ Ἐλευθερουδάκη, τ. 3 σ. 330-331.

σθησαν γλωσσικῶς, καὶ ὅτι οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν κατὰ τὸν 5ον αἰῶνα καὶ βραδύτερον κατέφυγον νοτιώτερον εἰς τὰς κυρίως ἑλληνικὰς καὶ ἑλληνογλώσσους χώρας. Ἐπανερχόμενος ὁμως ὁ Κ. Ἀμαντος ἐπὶ τοῦ ἰδίου θέματος ἀνασκευάζει τὴν γνώμην του καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων λέγει ὅτι ἄλλοτε μὲν συνεπέρανεν ὅτι οἱ Βλάχοι κατῆλθον εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ νοτιώτερον κατὰ τὸν 11ον αἰῶνα περίπου, ἤδη ὁμως εὐρίσκει ὅτι αἱ ἀποδείξεις τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου δὲν εἶναι ἀσφαλεῖς καὶ ὅτι ὑπάρχει καὶ ἡ γνώμη ὅτι οἱ Βλάχοι τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν τουλάχιστον εἶναι Ἕλληνες ἐκλατινισθέντες κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχὴν, ἀναγνωρίζει ὅτι Ἕλληνες ὑπηρέτησαν ὡς στρατιῶται εἰς τοὺς Ρωμαίους καὶ ἔμαθον λατινικά, ἀλλὰ νομίζει ὅτι ἐγκαταστάσεις τῶν λατινομαθῶν τούτων στρατιωτῶν δὲν ἔγιναν εἰς τὴν Ἑλλάδα¹.

5. Ἐκ τῆς δευτέρας κατηγορίας τῶν ἐρευνητῶν θὰ προτάξωμεν τὸν Κωνστ. Κούμαν. Οὗτος προηγεῖται χρονολογικῶς τῶν ἄλλων, αἱ δὲ ἀπόψεις του περὶ τῆς γενικῆς ἐκλατινίσεως τῶν λαῶν, οἱ ὅποιοι ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Ρωμαίους, καὶ τὰς ὁποίας ἀνεφέραμεν καὶ προηγουμένως², διακρίνονται διὰ τὴν σαφήνειαν, διὰ τῆς ὁποίας τοποθετεῖ καὶ ἐρμηνεύει τὸ πρόβλημα τῆς προελεύσεως τῶν Βλάχων καὶ τῆς γενέσεως τῆς γλώσσης αὐτῶν. Ὁ Κούμας μεταξὺ ἄλλων λέγει ὅτι «οἱ Μολδαβοὶ καὶ Βλάχοι τοῦ Ἰστρου εἶναι ἀπόγονοι τῶν παλαιῶν Γετῶν καὶ Δάκων, λαῶν Θρακικῶν», ὅτι οὗτοι ὑποταχθέντες ὑπὸ τοῦ Τραϊανοῦ διετέλεσαν ἐπὶ μακρὸν ὑπὸ τὴν ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν, ἡ ὁποία διὰ τῆς διοικητικῆς αὐτῆς ὀργανώσεως καὶ τοῦ ἀποικισμοῦ της ἐπεβλήθη εἰς βαθμόν, ὥστε οἱ λαοὶ αὐτοὶ ἐξελατινίσθησαν καὶ ἔχασαν καὶ τὴν γλῶσθον των. «Ὅ,τι συνέβη εἰς τοὺς ἐπέκεινα τοῦ Ἰστρου Δάκους καὶ Γέτας, εἶχεν ἀρχίσει πολὺ πρότερον νὰ γίνεταί εἰς τοὺς ἐντεῦθεν τοῦ Ἰστρου λαοὺς», ὅπου στρατεύματα καὶ πολιτικά καὶ διοικητικὰ ὄργανα ρωμαϊκὰ κατέκλυσαν τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἴμου, τῆς δὲ πολυχρονίου ἐπιμειξίας τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ὅτι «Μακεδόνες, Θετταλοὶ, Ἕλληνες ἔμαθον τὴν γλῶσσαν τῶν νικητῶν των, καὶ πολλοὶ ἔχασαν τὴν ἰδικήν των» καὶ «οὕτω κατεσκεύασαν ἀνάμικτόν τι παραμόρφωμα διαλέκτου, σωζόμενον εἰσέτι εἰς πολλὰ μέρη τῆς Μακεδονίας, τῆς Ἡπείρου, τῆς Θετταλίας καὶ Ἑλλάδος». Ἐν συμπεράσματι δὲ ἀποφαίνεται ὅτι ἡ περίπτωσις τῆς γλωσσικῆς ἐκλατινίσεως τῶν κατακτωμένων λαῶν διὰ τῆς ἀπωλείας τῆς γλώσσης αὐτῶν εἶναι καὶ διὰ τοὺς Δάκους καὶ διὰ τοὺς Μακεδόνας, τοὺς Θεσσαλοὺς καὶ τοὺς Ἕλληνας ἢ ἰδίᾳ μὲ τὴν περίπτωσιν τῶν Ἰσπανῶν καὶ Πορτογάλων καὶ Γάλλων καὶ ἄλλων λαῶν.

6. Ὁ Μιχαὴλ Χρυσοχόου, ἀξιωματικὸς χαρτογράφος τοῦ ἑλληνικοῦ

1. Ἀμάντου, Μακεδονικά, σ. 21-25. Τοῦ αὐτοῦ, ἄρθρον «Βλάχοι» ἐν Μεγάλῃ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ «Πυρσοῦ», Ἀθῆναι 1934, τ. 10 σ. 430-431.

2. Κούμα, Ἱστορία τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, τ. 12 σ. 521-522.

στρατοῦ, εἰς τὸ βιβλίον του «Βλάχοι καὶ Κουτσόβλαχοι»¹ ἀναπτύσσει μίαν πρωτότυπον καὶ λίαν ἐνδιαφέρουσαν θεωρίαν περὶ τῆς διαμορφώσεως τοῦ κουτσοβλαχικοῦ λαοῦ. Ὑποστηρίζει ὅτι οἱ Κουτσόβλαχοι προέρχονται ἀπὸ τὰς ὄροφυλακὰς τῶν Ρωμαίων, τὰς ὁποίας οὗτοι εἶχον ἐγκαταστήσει εἰς τὰς ἀπειραρίθμους διαβάσεις καὶ στενωπούς τῶν διακλαδώσεων τῆς Πίνδου, μετὰ τὴν κατάκτησιν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, κυρίως δὲ τῆς Ἡπείρου καὶ Μακεδονίας, ἀπὸ τὸ ἔτος 167 π. Χ. καὶ ἐφεξῆς, καὶ συνάγει ὅτι ὁ βίος καὶ ἡ δρᾶσις τοῦ λαοῦ αὐτοῦ χρονολογοῦνται ἀπὸ δύο χιλιάδων ἐτῶν. Τὴν θεωρίαν αὐτὴν ἐνεπνεύσθη ὁ Χρυσόχοου ἀπὸ ἐπιτοπίους παρατηρήσεις του κατὰ τινὰ ἐξερεύνησιν, τὴν ὁποίαν ἐδέησεν νὰ κάμῃ καθ' ὅλην τὴν περιοχὴν τῆς Ἡπείρου καὶ Θεσσαλίας ἐπισκεπτόμενος καὶ μελετῶν δι' ἄλλους σκοποὺς τὰς κοιλάδας καὶ τὰς πηγὰς τῶν ποταμῶν καὶ τὰς διαβάσεις τῶν διακλαδώσεων τῆς ὄροσειρᾶς τῆς Πίνδου. Συνδυάζων δὲ τὴν ἐπαγγελματικὴν του ἐμπειρίαν, ηὔξημένην μὲ τὰς ἐπιτοπίους γεωγραφικὰς καὶ δημογραφικὰς διαπιστώσεις, καὶ τὸ γεγονός ὅτι συνήντα εἰς πᾶσαν ὄρεινὴν περιοχὴν κουτσοβλαχικὰ χωρία καὶ πληθυσμούς, προσέχων δὲ πρὸς τούτοις σωζόμενα παλαιὰ τοπωνύμια καὶ ἐπιτοπίους παραδόσεις, κατέληξεν εἰς τὴν γνώμην ὅτι ἡ πρώτη διαμόρφωσις τοῦ λαοῦ τῶν Κουτσοβλάχων προῆλθεν ἀπὸ τὰς ὄροφυλακὰς τῶν Ρωμαίων.

Προβαίνων εἰς τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τοῦ θέματός του, μεταξὺ τῶν ἄλλων λέγει ὅτι οὔτε οἱ παλαιοὶ χρονογράφοι, οὔτε οἱ μετὰ τούτους ἱστορικοὶ ἐπρόσεξαν ὅτι ὅλαι αἱ ἐγκαταστάσεις τῶν Κουτσοβλάχων εὐρίσκονται ἀνὰ τὴν Πίνδον καὶ τὸν Βαρνοῦντα, ἐπὶ τῆς ὄροσειρᾶς ἣ ὁποία, ἀρχομένη νοτίως ἀπὸ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, διήκει πρὸς βορρᾶν μέχρι τοῦ βορειοτέρου σημείου τοῦ Βαρνοῦντος, τοῦ Κρουσόβου. Οὕτω δὲ χωροῦσα ἡ ὄροσειρὰ καὶ κειμένη εἰς τὸ μέσον τῆς Χερσονήσου χωρίζει αὐτὴν εἰς δύο, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θεσσαλίαν ἀνατολικῶς ἀφ' ἑνός, καὶ τὴν Ἰλλυρίαν καὶ τὴν Ἡπειρον δυτικῶς ἀφ' ἑτέρου.

Ἡ Πίνδος, κεντρικὸς κόμβος τῶν διακλαδώσεων, αἱ ὁποῖαι κατὰ τόπους προσλαμβάνουν διάφορα ὀνόματα, εἶναι συγχρόνως καὶ ὁ κόμβος τῶν ὀδικῶν ἀρτηριῶν, αἱ ὁποῖαι διὰ τῶν διαβάσεών της διέρχονται ἀπὸ Δυσμᾶς πρὸς Ἀνατολάς, ἣ δὲ κατεύθυνσις τοῦ κορμοῦ τῆς ὄροσειρᾶς ἀπὸ Ν. πρὸς Β. εἶναι παράλληλος πρὸς τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους. Τοῦτο, κατὰ τὴν στρατιωτικὴν ἔκφρασιν, ἀποτελεῖ «ἀμυντικὴν γραμμὴν πρώτης τάξεως», ὁ δὲ κατέχων αὐτὴν εἶναι κύριος τῶν ἐκατέρωθεν κειμένων χωρῶν. Τὴν στρατηγικὴν σημασίαν τῆς γραμμῆς αὐτῆς βεβαίως δὲν παρεῖδον οἱ Ρωμαῖοι, οἱ ὁποῖοι, μετὰ τὴν πλήρη ὑποδούλωσιν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, ἐτοποθέτησαν

1. Μιχαὴλ Χρυσόχοου, Βλάχοι καὶ Κουτσόβλαχοι, ἔκδ. Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, Ἀθῆναι 1909.

μονίμους φρουράς πρὸς ἐξασφάλισιν ἀπὸ πάσης ἀντιδράσεως τῶν δουλωθέντων, ἀργότερον δέ, διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν νώτων, ἐν τῇ πρὸς τὰ πρόσω πορεία αὐτῶν.

Ὅταν ἡ ρωμαϊκὴ κυριαρχία ἠμπεδώθη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Χερσόνησον τοῦ Αἴμου, αἱ χῶραι διηρέθησαν εἰς ἐπαρχίας, αἱ ὁποῖαι διωργανώθησαν διοικητικῶς καὶ στρατιωτικῶς. Ἐν συνεχείᾳ ἐπεβλήθη ἡ στρατολογία τῶν κατοίκων, ἅπασα δὲ ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ, ἰδίως οἱ Ἑπειρῶται, οἱ Ἰλλυριοὶ καὶ οἱ Μακεδόνες, ἐπὶ μακρὸν ἔδωσαν εἰς τὰς ρωμαϊκὰς λεγεῶνας τοὺς γενναιοτέρους μαχητάς. Προϊόντος ὅμως τοῦ χρόνου ἡ ρωμαϊκὴ διοίκησις, ἐκ συμφέροντος καὶ καθήκοντος ἀγομένη, τὰς θέσεις τῶν ὡς ἄνω ἀναφερομένων μονίμων ὄροφυλάκων ἐνεπιστεύετο εἰς τοὺς ἀποστράτους καὶ ἀπομάχους ἐκείνους ἐκ τῶν λεγεωναρίων, οἱ ὁποῖοι προετίμων νὰ παραμείνουν εἰς τὰς πατρίδας των. Εἰς αὐτοὺς ἐδίδοντο προνόμια καὶ κληῖρος, ἐγκαθίσταντο δὲ κατ' ἐκλογὴν εἰς μέρη γνωστὰ εἰς αὐτούς. Οἱ ἀπόστρατοι λοιπὸν τῶν νικηφόρων λεγεῶνων, αἱ ὁποῖαι ἀπηρτίζοντο κυρίως ἀπὸ Ἑπειρώτας, Ἰλλυριοὺς καὶ Μακεδόνας, ἐγκαθιστάμενοι εἰς τὰς διόδους καὶ τὰς κλεισωρείας ταύτας, ἐλάμβανον συζύγους ἐντοπίας ἐκ τῆς πατρίδος του ἕκαστος καὶ ἐδημιουργοῦν οἰκογενείας. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου οἱ Ρωμαῖοι ἐνίσχουν τὰς μονίμους φρουράς δι' αὐτοχθόνων ἀποστράτων, ἐπὶ μακρὰν δὲ σειρὰν ἐτῶν, ἐπὶ γενεάς, τοὺς γεγηρακότας ἀντικαθίστων μὲ τὰ τέκνα αὐτῶν. Οὕτω λοιπὸν ἐδημιουργήθη ἡ βλαχικὴ ἢ κουτσοβλαχικὴ γλῶσσα, καὶ οὕτως ἐξηγεῖται, κατὰ τὸν Χρυσοχόου, ἡ μέχρι καὶ τῆς σήμερον παρουσία κουτσοβλαχικῶν χωρίων καὶ πληθυσμῶν εἰς ὅλας τὰς διαβάσεις καθ' ὅλην τὴν ἑκτασιν τῶν διακλαδώσεων τῆς Πίνδου, τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Βαρνοῦντος (βλ. χάρτην).

Παρόμοιαν γνώμην ἔχει, ὡς ἀναγράφει ὁ Ε. Κουρίλας¹, καὶ ὁ ρουμανίζων συγγραφεὺς Νικ. Παπαχατζῆς.

7. Ὁ καθηγητὴς Σπύρος Παπαγεωργίου, σύγχρονος τοῦ Μιχαὴλ Χρυσοχόου, εἰς τὸ βιβλίον του «Les Koutsovalaques» παρουσιάζει ἀπόψεις συμφωνοῦσας μὲ τὰς τοῦ Χρυσοχόου. Ἀποκρούει δηλ. τὴν θεωρίαν τῆς προελεύσεως τῶν Κουτσοβλάχων ἐκ Δακίας καὶ ὑποστηρίζει τὴν ἄποψιν ὅτι εἶναι αὐτόχθονες. Κουτσόβλαχος δὲ ὁ ἴδιος καὶ γνωρίζων φυσικὰ τὴν γλῶσσαν του κρίνει αὐτὴν ὡς κράμα ἑλληνολατινικόν.

Ὡς πρὸς τὴν προέλευσιν τῶν Κουτσοβλάχων παραδέχεται, ἐν μέρει, ὅτι κατάγονται ἀπὸ τὰς φρουράς, τὰς ὁποῖας οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες ἐν τῇ πρὸς τὰ πρόσω πορεία αὐτῶν ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς χώρας μέχρι τῆς Δακίας ἐγκαθίστων εἰς τὰ ὄχυρά μέρη. Ἐκεῖ σὺν τῷ χρόνῳ οἱ ἐγχώριοι ἐμάνθανον τὴν δημῶδη λατινικὴν καὶ ἐν συνεχείᾳ διὰ τῶν ἐπιμειξιών ἡ γλῶσσα τῶν φρουρῶν διεδίδετο.

1. Κουρίλα, Ἡ Μοσχόπολις καὶ ἡ Νέα Ἀκαδήμεια αὐτῆς, σ. 83-84, ὅπου μνημονεύει τὸ βιβλίον τοῦ Ν. Παπαχατζῆ, Les Roumains de Turquie, Bucarest 1905.

Περὶ τῆς ὀνομασίας «Κουτσό-βλαχοι» θεωρεῖ τὸ πρῶτον συνθετικὸν «κουτσό» ὡς μειωτικὸν καὶ προσβλητικὸν ὄνομα, σημαίνει δὲ μᾶλλον τὸν «ἀτελῆ», τὸν «ἀνάπηρον» (imparfait). Ὅσον ἀφορᾷ δὲ εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Σλάβων ἀποδοθεῖσαν ὀνομασίαν «Τσιντσάροι» τὴν θεωρεῖ ὡς παράγωγον ἐκ τοῦ λατινικοῦ *quinque* (κουτσοβλαχικὰ «τσίντσι»=πέντε) καὶ τὴν ἀποδίδει εἰς τοὺς λεγεωνάριους τῆς περιφήμου πέμπτης λεγεῶνος τῶν Ρωμαίων (γαλλ. *quinquenaies*)¹. Ἄλλωστε *Quintani* ἐλέγοντο οἱ λεγεωνάριοι τῆς πέμπτης λεγεῶνος².

8. Ὁ Κ. Νικολαΐδης, ὁ συγγραφεὺς ἐτυμολογικοῦ λεξικοῦ τῆς Κουτσοβλαχικῆς, ἀδιστακτῶς παραδέχεται ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς ἐκλατινίσεως προῆλθε ἀπὸ τὰς δυτικὰς χώρας τῆς Χερσονήσου, τὰς βρεχομένας ὑπὸ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους. Πράγματι οἱ Ρωμαῖοι κατέκτησαν τὴν Ἰλλυρίαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 2ου αἰῶνος π. Χ., μετὰ δὲ ταῦτα προέβησαν εἰς τὴν κατάκτησιν τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν τὸ 146 π. Χ. καὶ βαθμηδὸν κατὰ διαστήματα προωθούμενοι μόλις τὸ 107 μ. Χ. ἔγιναν κύριοι τῆς Δακίας. Τότε δὲ ἤδη ἡ βλαχικὴ ἐλαλεῖτο ἀπὸ τοῦ Ἀδρία μέχρι τοῦ Δουνάβεως. Ἡ ἐκλατινισμένη δηλαδὴ γλῶσσα ἀπὸ τὰς ἐλληνικὰς χώρας μετεφέρθη εἰς τὴν Μοισίαν καὶ τὴν Δακίαν³.

9. Ἀντώνιος Κεραμόπουλλος: Ἐκ τῶν συγχρόνων ἐπιστημόνων, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐπρόσεξεν τὸ Κουτσοβλαχικὸν πρόβλημα καὶ ἠσχολήθη εἰδικώτερον περὶ αὐτοῦ, εἶναι ὁ γεραρὸς καθηγητῆς καὶ ἀκαδημαϊκός, ὁ ἀείμνηστος Κεραμόπουλλος. Αὐτὸς ἠγάπησεν τὸ ἔργον του, ἐνεβάθυνε εἰς αὐτὸ καὶ συνέλαβε τὴν πραγματικότητα. Εἰργάσθη δὲ ἀόκνως διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τὰς ἰδέας του. Περὶ τῆς θεωρίας, τὴν ὁποίαν πρεσβεύει θὰ ἀσχοληθῶμεν ἐκτενέστερον, διότι αὕτη ἀνατρέπει ἐσχηματισμένας πεποιθήσεις καὶ διανοίγει νέον προσανατολισμὸν εἰς τὴν διερεύνησιν τοῦ θέματος. Ἐκτὸς τῆς βασικῆς πραγματείας του «Τὶ εἶναι οἱ Κουτσόβλαχοι», ἔχει γράψῃ πολλάς ἄλλας ἐπὶ μέρους μελέτας, ἀναπτύσσων τὴν βασικὴν θεωρίαν καὶ συμπληρώνων αὐτήν⁴.

Ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ ὡς ἄνω βιβλίου του ὁ Κεραμόπουλλος ἐκφράζει τὴν πικρίαν του διὰ τὸ γεγονὸς ὅτι «οὐδεὶς ἠσχολήθη εἰδικῶς περὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ἀφ' ὅτου εἶναι ἐλευθέρῃ ἡ Ἑλλάς, ἐν ᾧ μέγα πλῆθος μελετῶν ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ Γερμανῶν, Οὐγγρων, Γάλλων, Ἀγγλων, Σέρβων καὶ Ρουμά-

1. *Prof. Spiro Papageorges, Les Koutsovalaques, Ἀθήναι 1908.*

2. Πρβλ. *Στεφάνου Κουμανούδη, Λεξικὸν λατινο-ἐλληνικόν, Ἀθήναι 1873, ἐν τῇ λέξει «Quintani».*

3. *Κ. Νικολαΐδου, Ἐτυμολογικὸν λεξικὸν Κουτσοβλαχικῆς, Ἀθήναι 1909, εἰσαγωγή.*

4. Βλ. *Ἀντ. Κεραμοπούλλου, Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ βόρειοι γείτονες, Ἀθήναι 1945. Τοῦ αὐτοῦ, Περὶ τῶν τάφων τῆς Τρεμπενίστας καὶ περὶ τῶν κατὰ τὴν Λυχνιδὸν λαῶν. «Μακεδονικά» τ. 2 (Θεσσαλονίκη 1953) σ. 488-555. Τοῦ αὐτοῦ, Βλάχοι. «Ἑλληνικά» Παράρτημα 4, «Προσφορὰ εἰς Στίλπωνα Π. Κυριακίδην» (Θεσσαλονίκη 1953) σ. 326-344. Τοῦ αὐτοῦ, Ὁ Στράβων, οἱ Περραιβοὶ καὶ οἱ Βλάχοι. «Ἐπιστ. Ἐπετ. Φιλοσ. Σχολῆς Παν)μίου Ἀθηνῶν», ἔτους 1953-1954, σ. 55-59.*

νων. Ἐν ᾧ δὲ πολλοὶ ἀναρμόδιοι καὶ ὄχι ὑστερόβουλοι ἀνεμείχθησαν, ἐν Ἑλλάδι οὐδεμία ἐπιστημονικὴ ἔρευνα ἐγένετο περὶ τοῦ οἴκου ἡμῶν αὐτῶν».

Ὁ Κεραμόπουλλος ὑποστηρίζει τὴν γνώμην του περὶ τῆς ἐτυμολογίας τοῦ ὀνόματος «Βλάχος» ὡς προερχομένην ἐκ τοῦ «Φελάχ», ὅπως ἐν οἰκείῳ χώρῳ ἀνεφέραμεν, ἢ ὁποία κατὰ τὴν γνώμην μας δὲν εὐσταθεῖ. Παρατηρεῖ ὅτι οἱ Κουτσόβλαχοι εὗρηνται εἰς τὴν Βόρειον Ἑλλάδα κυρίως ἐπὶ τῶν «συνθέτων» ὄρεων καὶ κατὰ τὰς κλεισωρείας καὶ τὰς ἀναβάσεις τῆς Πίνδου καὶ τῆς βορειοτέρας συνεχείας τῆς, τοῦ Βοῖου καὶ τοῦ Γράμμου, καὶ ἀπαριθμεῖ ὄλους τοὺς τόπους, ὅπου καὶ σήμερον ὑπάρχουν Βλάχοι. Ἀναφέρει τοὺς Μογλενίτας Βλάχους καὶ τοὺς Φρασαρεῶτας Ἀρβανιτοβλάχους καὶ σημειώνει τοὺς τόπους ὅπου παντοῦ ἐν διασπορᾷ εὗρίσκονται.

Ἀποκλείει τὴν θεωρίαν ὅτι οἱ Βλάχοι εἶναι ἄποικοι ἐξ Ἰταλίας. Δὲν εἶναι, λέγει, πιστευτὸν ὅτι Ρωμαῖοι πολῖται Ἰταλοί, στοιχεῖον ὀλίγον καὶ πολύτιμον διὰ τὸ ἀπέραντον Ρωμαϊκὸν Κράτος, θὰ ἀπεστέλλοντο νὰ κατοικήσουν εἰς τὰ ὄρη τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου. Ἀποκρούει τὰς γνώμας Βυζαντινῶν συγγραφέων παραδεχομένων ὅτι προέρχονται ἐκ Δακίας, τὰς ὁποίας θεωρεῖ ὡς μὴ στηριζομένας εἰς οὐδεμίαν ἱστορικὴν παράδοσιν. Ἀναγνωρίζει μόνον τοὺς Πετσενέγους εἰς τοὺς Μογλενίτας Βλάχους, διότι μόνον αὐτῶν ἡ κάθοδος καὶ ἐγκατάστασις εἶναι ἱστορικῶς βεβαιωμένη. Οἱ Βλάχοι δὲν εἶναι οὔτε Ἰταλοὶ οὔτε Δακορουμάνοι.

Συνεχίζομεν συνοπτικῶς μὲ τὰ ὅσα ὁ ἴδιος ἀναπτύσσει ἀπαντῶν εἰς τὸ ἐρώτημα, τὸ ὁποῖον θέτει. Ὁ Κεραμόπουλλος παραδέχεται ὡς ἀρχὴν τῆς ἐκλατινίσεως τῆς γλώσσης τὸ γεγονός ὅτι, ὅταν οἱ Ρωμαῖοι κατέκτησαν τὴν Μακεδονίαν καὶ διήρσαν αὐτὴν εἰς τετραρχίας, ἐτοποθέτησαν ἐπὶ τῶν συνόρων φρουρὰς πρὸς περιφρούρησιν τῆς χώρας ἀπὸ τοὺς βάρβάρους. Ἀργότερον αἱ τετραρχίαι κατηργήθησαν καὶ ἡ Μακεδονία ἔγινε ρωμαϊκὴ ἐπαρχία, ὅποτε ἐφηρμόσθησαν ἐν αὐτῇ οἱ ρωμαϊκοὶ νόμοι. Ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου οἱ ἐξ Ἰταλίας στρατιῶται μειοῦνται σπουδαίως εἰς τὰς λεγεῶνας τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ ἐν Ἀνατολῇ ἐστρατολογοῦντο ἐκ τῶν χωρῶν τῆς ἀκτινοβολίας τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Οὕτως ὥστε ἀπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ (117-138) μόνον ἀξιωματικοὺς Ἰταλοὺς ἔχομεν ἔξω τῆς Ἰταλίας, ἐν ᾧ οἱ στρατιῶται ἦσαν ἐκ τῶν ὑποτεταγμένων ἐπαρχιῶν, μόνον δὲ οἱ ἀξιωματικοὶ διετήρουν τὸν λατινικὸν χαρακτῆρα τοῦ στρατοῦ, σχηματιζομένου ἐξ ἐαυτοῦ, ἦτοι ὑπὸ τῶν πατέρων καὶ ἔπειτα ὑπὸ τῶν υἱῶν. Ἐπὶ Καρακάλλα (212 μ. Χ.) ἀνεκηρύχθησαν Ρωμαῖοι πολῖται ὅλοι οἱ στρατιῶται. Ὑπηρετοῦντες οὗτοι εἰς τὰς λεγεῶνας ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη καὶ εἰς τὰ auxilia ἐπὶ εἰκοσιπέντε ἐξελατινίζοντο γλωσσικῶς, μετὰ δὲ τὴν ἀπόλυσίν των ἐνυμφεύοντο καὶ ἐλάμβανον ὡς ἀμοιβὴν τὸ προνόμιον τῆς ἐγκαταστάσεώς των ὡς ἀποίκων. Οἱ υἱοὶ ἐπίσης ἐγίνοντο στρατιῶται. Οἱ λεγεωνάριοι ἦσαν παντοδαποὶ καὶ τοῦτο ἦτο ἕνας λόγος ἰσχυρὸς ὁ ὁποῖος συνεπῆγε τὴν ἀνάγκην ἐνὸς κοινοῦ ὀργάνου σύννενοήσεως, τῆς λατινογενοῦς

γλώσσης. Ἡ βλαχικὴ γλῶσσα ἐδημιουργήθη εἰς τὰς δυτικὰς χώρας τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου καὶ ἐκεῖθεν μετεφέρθη, μετὰ διακόσια πενήκοντα ἔτη, εἰς τὴν Δακίαν, ἡ ὁποία κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων τὸ 107 μ. Χ.¹

Αὕτη εἶναι, ἐν συντόμῳ, κατὰ τὸν Κεραμόπουλλον, ἡ ἀρχὴ τῆς γενέσεως τῆς βλαχικῆς γλώσσης, γενέτειρα δὲ αὐτῆς εἶναι αἱ ἑλληνικαὶ χῶραι Μακεδονία, Ἡπειρος καθὼς καὶ ἡ Ἰλλυρία. Ὁ δὲ γενικώτερος ἐκλατινισμὸς εἶναι ἔργον τῆς διοικητικῆς καὶ μάλιστα τῆς στρατιωτικῆς ὀργανώσεως τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, εἶτα δὲ τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, συνεχίζοντος τὸ Ρωμαϊκόν². Τὴν στρατολογίαν θεωρεῖ ὡς τὸν οὐσιώδη συντελεστὴν τῆς ἐκλατινίσεως τῶν πληθυσμῶν.

Ἡ βιβλιογραφία καὶ αἱ πηγαί, τὰς ὁποίας παρουσιάζει ὁ Κεραμόπουλος, εἶναι ἀπέραντοι, ἡ ἐπιχειρηματολογία του, αἱ ὀξεῖαι καὶ μελετημέναι παρατηρήσεις του εἶναι σπουδαιόταται, καὶ κατὰ τὴν κρίσιν μας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀγνοήσῃ αὐτὰς πᾶς ὅστις θελήσῃ νὰ μελετήσῃ τὸ πρόβλημα τῶν Κουτσοβλάχων. Εἰς ὅλας δὲ τὰς ἐργασίας του δὲν ἀποκρύπτει τὰς πικρὰς παρατηρήσεις του ὡς πρὸς τὴν ἀνεπαρκῆ ἀντιμετώπισιν τοῦ θέματος ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης.

Θεωρεῖ ὡς κολοσσιαῖον σφάλμα τῆς Ἑλλάδος ὅτι ἐξ ἀμαθείας ἐγκατέλειπε τοὺς Βλάχους πάντοτε ἔξω τῆς φροντίδος της, καὶ τῶν Ἑλλήνων ἱστορικῶν, οἵτινες δὲν ἐνεβάθυναν εἰς τὴν ἱστορικὴν ἔρευναν τοῦ ζητήματος καὶ δὲν ἐφώτισαν τοὺς Ἕλληνας πολιτικούς ὡς ἔπρεπε³. «Οἱ βλαχόγλωσσοι Ἕλληνες πρέπει νὰ θεωρῶνται ἀξιοθρήνητοι, διότι οἱ Ἕλληνες δὲν τοὺς ἐμελέτησαν, δὲν τοὺς διέγνωσαν καὶ δὲν τοὺς συνέστησαν εἰς τὴν προσοχὴν, τὴν στοργὴν καὶ τὴν μητρικὴν φροντίδα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, τὸ ὁποῖον ἀκούει διαρκῶς ἀξιώσεις κατακτητικὰς ἄνευ τίτλου καὶ ἱστορικοῦ δικαίου, δὲν ἀμφισβητεῖ ὅμως τὰς ἀνήκουσας ἱστορικῶς εἰς αὐτὸ χώρας καὶ τοὺς ὀμαίμους πληθυσμούς»⁴.

2. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΑΙ ΕΚ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΠΗΓΩΝ

Ἡ θεωρία περὶ τῆς καθόδου ἐκ τῶν παριστρίων περιοχῶν πληθυσμῶν καὶ περὶ τῆς ἐγκαταστάσεως αὐτῶν εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας νομίζομεν ὅτι εἶναι πεπλανημένη, διότι δὲν στηρίζεται εἰς καμίαν μεμαρτυρημένην ὀμαδικὴν μετακίνησιν πληθυσμῶν. Τοιαύτη μετακίνησις, ἐὰν εἶχε συντελεσθῆ, ἀσφαλῶς θὰ ἀνεγράφετο ἀπὸ ἱστορικούς καὶ χρονογράφους τῆς ἐποχῆς. Ἐνα μόνον ἱστορικῶς βεβαιωμένον γεγονός τοιαύτης ἐγκαταστάσεως ὑπάρχει καὶ τοῦτο εἶναι τὸ

1. Κεραμοπούλλου, Τὶ εἶναι οἱ Κουτσόβλαχοι, σ. 87.

2. Κεραμοπούλλου, Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ βόρειοι γείτονες, σ. 82.

3. Κεραμοπούλλου, ἐνθ' ἄν. σ. 191.

4. Κεραμοπούλλου, Περὶ τῶν τάφων τῆς Τρεμπενίστας κ.λ., σ. 555.

τῆς μετακινήσεως καὶ ἐγκαταστάσεως τῶν Πατρινάκων εἰς τὸ θέμα τῶν Μογλενῶν. Τοῦτο ὁμῶς εἶναι σαφῶς διαφορετικῆς φύσεως καὶ περὶ αὐτοῦ θὰ διαλάβωμεν ἐν οἰκείῳ χώρῳ.

Προκειμένου περὶ τοῦ κουτσοβλαχικοῦ πληθυσμοῦ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὑρεθοῦν συγκεκριμέναι ἱστορικαὶ μαρτυρίαι, διότι οὗτος ἀπὸ τῆς διαμορφώσεως τῆς γλώσσης του, συμφώνως πρὸς τὰ ἐκτεθέντα περὶ τούτου, μέχρι καὶ τῆς καταλύσεως τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, οὐδέποτε ἐσχημάτισεν αὐτοτελῆ πολιτικὴν ὄντοτητα, ὥστε νὰ ἀναπτύξῃ ἀνεξάρτητον δρᾶσιν, εἴτε πολιτικὴν, εἴτε στρατιωτικὴν, εἴτε πνευματικὴν. Οἱ Κουτσόβλαχοι ἐγεννήθησαν καὶ διεβίωσαν ἐντὸς τῶν ἐκάστοτε ὀρίων τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους καὶ συνεταύτισαν τὰς τύχας των μὲ τὴν τύχην τῶν ἄλλων συνοικούντων λαῶν. Ἐπομένως μόνον ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς ἱστορίας τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους δέον ὅπως ἀναζητηθοῦν μαρτυρίαι περὶ τοῦ ἱστορικοῦ των βίου.

Ἔχομεν ὑπ' ὄψιν δύο μαρτυρίας ἀρκετὰ ἐνδεικτικὰς, ἀναγομένας εἰς τὸν βον αἰῶνα, αἱ ὁποῖαι μᾶς ἀποκαλύπτουν τὴν ὑπαρξίν λατινοφώνων πληθυσμῶν εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας τῆς αὐτοκρατορίας.

1. Ἰωάννης Λυδός: Μεγάλῃς ἀποδεικτικῆς ἀξίας ἐν προκειμένῳ θεωροῦμεν ἐν χωρίῳ ἐκ τοῦ «Περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς Ρωμαίων πολιτείας» ἔργου τοῦ ἱστορικοῦ τοῦ βου αἰῶνος Ἰωάννου Λυδοῦ¹. Οὗτος, γράφων περὶ μεταρρυθμίσεων τινῶν τοῦ Ἰω. Καππαδόκη, μεταξὺ ἄλλων ἀναφέρει ὅτι «παλαιὸς νόμος ἦτο, ὅσα ἐγίνοντο ἀπὸ τοὺς ἐπάρχους, ἀκόμη δὲ καὶ ἀπὸ τὰς ἄλλας ἀρχὰς νὰ λέγονται λατινιστί... Ὅσα δὲ ἐγίνοντο εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Εὐρώπης διεφύλαξαν τὴν ἀρχαιότητα ἐξ ἀνάγκης, διότι οἱ κάτοικοί της, ἂν καὶ ἦσαν κατὰ μέγα μέρος Ἕλληνες, ὠμίλουν λατινικὰ καὶ ἰδίως οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι»². Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ διαπίστωσις ὅτι ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας οἱ κάτοικοι ὄχι μόνον ὠμίλουν λατινικὰ, ἀλλὰ καὶ οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν ἦσαν Ἕλληνες.

Τοῦτο τὸ χωρίον σχολιάζων ὁ καθηγητὴς Α. Βακαλόπουλος εἰς τὸ ἔργον του «Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ» ἀποφαίνεται ὡς ἐξῆς: «Ἡ τελευταία ἔκφρασις «καὶ μάλιστα τοὺς δημοσιεύοντας» δείχνει πολὺ καθαρὰ ὅτι καὶ οἱ ἄλλοι κάτοικοι τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐπαρχιῶν (κοντὰ στὰ ἑλληνικὰ) μιλοῦσαν λατινικὰ, ἦταν δηλαδὴ λατινόφωνοι ἢ καὶ δίγλωσσοι: Ἡ γενικὴ αὐτὴ παρατήρησις τοῦ Λυδοῦ δὲν ἀποκλείει καθόλου, ἀλλ' ἀντίθετα ἐνισχύει τὴν πι-

1. Ἰωάννου Λυδοῦ, Περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς Ρωμαίων πολιτείας, ἐκδ. Βόννης 1837, βιβλ. III, σ. 68.

2. Τὸ κείμενον ἔχει ὡς ἐξῆς: «Νόμος ἀρχαῖος ἦν πάντα μὲν τὰ ὀπωσοῦν πραττόμενα παρὰ τοῖς ἐπάρχοις, τάχα δὲ καὶ ταῖς ἄλλαις τῶν ἀρχῶν, τοῖς Ἰταλῶν ἐκφωνεῖσθαι ρήμασιν... τὰ δὲ περὶ τὴν Εὐρώπην πραττόμενα πάντα τὴν ἀρχαιότητα διεφύλαξεν ἐξ ἀνάγκης, διὰ τὸ τοὺς αὐτῆς οἰκήτορας, καίπερ Ἕλληνας ἐκ τοῦ πλείονος ὄντας, τῇ τῶν Ἰταλῶν φθέγγεσθαι φωνῇ, καὶ μάλιστα τοὺς δημοσιεύοντας».

θανότητα ὅτι οἱ κάτοικοι ὀρισμένων περιοχῶν, ἰδίως ἀπομονωμένων τῆς ὑπαίθρου, εἶχαν χάσει τελείως τὴν γλῶσσα τους καὶ μιλοῦσαν μόνον λατινικά. Τὶ ἀπέγιναν αὐτοὶ οἱ λατινόφωνοι ἢ οἱ δίγλωσσοι; Ἐξαφανίσθησαν χωρὶς νὰ ἀφήσουν κανένα ἴχνος; Ἡ πρόδηλη, μοῦ φαίνεται, ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα συμβάλλει στὴ λύση τοῦ προβλήματος τῆς καταγωγῆς τῶν Βλάχων»¹.

2. *Θεοφάνης καὶ Θεοφύλακτος Σιμοκάττης, καὶ ἡ λέξις 'τόρνα'*: Ἐτέρα ἀξιόλογος μαρτυρία περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἐκλατινισμένου στοιχείου κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα μ. Χ. ἀναφέρεται εἰς τὰ ἔργα τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων Θεοφάνους καὶ Θεοφυλάκτου Σιμοκάττη², οἱ ὁποῖοι ἀφηγοῦνται τὸ αὐτὸ περιστατικόν, συμβάν διαρκούσης τῆς ἐκστρατείας τῶν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Κομεντίολον βυζαντινῶν στρατευμάτων κατὰ τῶν Ἀβάρων ἐν Θράκη (579-582 μ.Χ.). Κατὰ μίαν πορείαν δηλαδὴ τῆς ἐπιμελητείας τοῦ στρατεύματος, τὸ φορτίον ἐνὸς ὑποζυγίου, ὀδηγουμένου ὑπὸ τοῦ ἀμερίμνου συνοδοῦ του, ἐγείρει καὶ ὁ ἀκολουθῶν ἑταῖρος διὰ νὰ ἀποτρέψῃ τὸ ἀναποδογύρισμα τοῦ φορτίου φωνάζει δυνατὰ πρὸς τὸν κύριον τοῦ ζώου «τῆ πατρώα φωνῆ· τόρνα, τόρνα, φράτερ· καὶ ὁ μὲν κύριος τοῦ ἡμιόνου τὴν φωνὴν οὐκ ἤσθετο οἱ δὲ λαοὶ ἀκούσαντες καὶ τοὺς πολεμίους ἐπιστῆναι αὐτοῖς ὑπονοήσαντες, εἰς φυγὴν ἐτράπησαν, τόρνα, τόρνα μεγίσταις φωναῖς ἀνακράζοντες».

Ἡ ἱστορικὴ αὐτὴ λέξις «τόρνα» ἔχει διεγείρει πολλὰς συζητήσεις μεταξὺ τῶν ἀσχοληθέντων περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Βλάχων, διότι, ὡς λέγει καὶ ὁ Κ. Νικολαΐδης ἐν τῷ ἐτυμολογικῷ λεξικῷ τῆς Κουτσοβλαχικῆς, εἶναι ἡ πρώτη λέξις ἡ ὁποία ἀναφέρεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὡς ἐκφωνηθεῖσα ὑπὸ Βλάχου. Ὁ καθηγητῆς Γ. Κόλιας εἰς μίαν εἰδικὴν μελέτην του ὑπὸ τὸν τίτλον «*Τόρνα-ἐπιχώριος γλῶσσα*», δημοσιευθεῖσαν ἐν τῇ «*Ἐπετηρίδι τῆς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν*», τ. 14 (1938), ἀναλύει καὶ ἀντικρούει τὰς γνώμας πολλῶν, οἱ ὁποῖοι θέλουν νὰ θεωρήσουν τὴν λέξιν «τόρνα» ὡς τὸ πρῶτον μνημεῖον τῆς ρουμανικῆς γλώσσης, καὶ δίδει ἄλλοίαν σημασίαν τῆς λέξεως, ὅτι δηλαδὴ εἶναι παράγγελμα στρατιωτικόν. Ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ ὁ Κεραμόπουλος διαφωνεῖ³.

Ἡμεῖς ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἑξῆς: τὸ ρῆμα «τορνάρε» (ἀπαρέμφατον), «τόρνου» (ἀ' πρόσωπον ἐνικοῦ ἐνεστῶτος), *τορνᾶ* (γ' πρόσωπον) σῶζεται αὐτούσιον καὶ σήμερον ἐν τῇ κουτσοβλαχικῇ καὶ σημαίνει: 1) χύνω, μεταγγίζω ὑγρὸν τι, κερνῶ τὸ κρασί (εἰς τὸ τραπέζι), 2) ἐπιστρέφω ἀντικείμενον, χρήματα π. χ. ὀφειλόμενα, 3) μέσον ρῆμα: «μὶ-τόρνου» σημαίνει στρέφομαι, ἀλλάζω στάσιν, διεύθυνσιν, ἐπιστρέφω εἰς τὸ σημεῖον ἐκκινήσεως, εἰς

1. Ἀπ. Βακαλοπούλου, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τ. 1, Θεσσαλονίκη 1961, σ. 36.

2. Θεοφάνης, ἐκδ. Βόννης, I, 397. Θεοφ. Σιμοκάττης, ἐκδ. C. de Boor, 100, 20.

3. Κεραμοπούλου, Τὶ εἶναι οἱ Κουτσόβλαχοι, σ. 40 ὑποσ.

δὲ τὴν προστακτικὴν (β' πρόσ. έν.) *τοάρονάτε* σημαίνει γύρνα πίσω, 4) *τοάρονά* (γ' πρόσ. ένικοῦ) ἔχει καὶ εἰδικὴν σημασίαν, εἶναι ἔκφρασις λεγομένη μόνον ἐπὶ τῆς περιπτώσεως τοῦ φορτίου τοῦ σαμαρωμένου ὑποζυγίου, ὅταν δ' οἰονδήποτε λόγον χάνη τὴν ἰσορροπίαν τὸ φορτίον καὶ κλίνη σαφῶς πρὸς τὴν μίαν πλευράν.

Ἐπειδὴ, νομίζομεν, δὲν στερεῖται ἐνδιαφέροντος ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως ὅτι τὸ ρῆμα *τοάρονά* περιεσώθη μέχρι σήμερον ἐν τῇ κουτσοβλαχικῇ αὐτούσιον καὶ ἐπὶ τῆς ἰδίας ἀκριβῶς σημασίας, τῆς ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν χρονολογῶν ἀναφερομένης, θέλομεν νὰ προσθέσωμεν ὅτι ἡ ἔκφρασις αὐτὴ εἰς τὸ στόμα τῶν παλαιῶν ἀγωγιάτῶν καὶ ὁδηγῶν ὑποζυγίων ἦτο συνήθης ἄλλοτε, ὅταν αἱ πορεῖαι ἐγίνοντο εἰς ὄρεινὰς διαβάσεις, αἱ δὲ συγκοινωνίαι καὶ αἱ μεταφοραὶ διεζήγοντο διὰ τῶν ἡμιόνων καὶ τῶν καραβανίων, πρὸ τῆς ἐποχῆς βεβαίως τῶν ἀμαξιτῶν ὀδικῶν δικτύων καὶ τῶν δι' αὐτοκινήτων συγκοινωνιῶν. Ἄς σημειωθῆ προσέτι ὅτι ἡ σημασία τοῦ ρήματος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἐκφράσεως αὐτῆς ἅπαντᾷ μόνον εἰς τὴν κουτσοβλαχικὴν καὶ ὄχι εἰς τὴν δακορουμενικὴν. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὴν κλασσικὴν λατινικὴν τὸ ρῆμα «*torrage*» σημαίνει *τορνέω*, συνάγεται ὅτι ἡ περὶ τῆς ὀδῆς σημασία τοῦ ρήματος προέρχεται ἀπὸ τὴν δημώδη λατινικὴν. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν τοπικὴν προέλευσιν τοῦ ἐκφωνήσαντος τὴν λέξιν καὶ τῶν ἐπαναλαβόντων αὐτὴν, εἴαν δηλαδὴ οὗτοι ἦσαν γηγενεῖς τῆς περιοχῆς τοῦ Αἴμου ἢ ὄχι, νομίζομεν ὅτι δὲν εἶναι ἀνάγκη ὁ ἀγωγιάτης τῆς ἐπιμελητείας νὰ θεωρηθῆ ἐπιχώριος τῆς περιοχῆς, ὅπου διεκινεῖτο ἡ ἐπιμελητεία. Τίποτε ἀσφαλῶς δὲν κωλύει νὰ δεχθῶμεν ὅτι οὗτος προήρχετο ἀπὸ τὰς δυτικὰς χώρας τῆς Χερσονήσου καὶ ὅτι ὁ ὁδηγὸς τοῦ ὑποζυγίου καὶ οἱ συνάδελφοί του ἦσαν πρόγονοι τῶν ἀγωγιάτῶν Κουτσοβλάχων, οἱ ὁποῖοι μέχρι ἐσχάτων ἐσυνέχιζον ἐξασκοῦντες τὸ ἐπάγγελμα, ἢ δὲ ἔκφρασις *τοάρονά* εἶναι συνηθεστάτη εἰς τὰ στόματα τῶν πεζοπορούντων εἰς μακρὰς πορείας ὁδηγῶν ἡμιόνων.

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα καταδεικνύεται ὅτι τὸν ἕκτον αἰῶνα, δηλαδὴ πρὸ τῆς παρεμβολῆς τῶν Σλάβων, ὁ ἐκλατινισμὸς εἶχεν ἀρκούντως ριζωθῆ εἰς τὰς δυτικὰς χώρας τῆς Χερσονήσου καὶ τὸ ἀνθρώπινον ὑλικόν, τὸ ὁποῖον ἀπετέλεσεν ἀργότερον τὴν κοινότητα τῶν Κουτσοβλάχων, καὶ ἡ γλῶσσα του εἶχον διαμορφωθῆ. Τοῦτο εἶναι μία ἐπὶ πλέον ἀπόδειξις ὅτι ἡ θεωρία περὶ τῆς ἐκ Δακίας ἢ Μοισίας προελεύσεως αὐτῶν εἶναι ἀστήρικτος.

3. ΓΝΩΜΑΙ ΞΕΝΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ

Μετὰ τὰς γνώμας τῶν δύο Βυζαντινῶν ἱστορικῶν καὶ τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων ἐρευνητῶν, τὰς ὁποίας ἀνεφέραμεν εἰς τὰ προηγούμενα, θὰ παραθέσωμεν συνοπτικῶς τὰς θεωρίας ξένων ἐπιστημόνων ἀσχοληθέντων γενικῶς μὲ τοὺς ἐκλατινισμένους λαοὺς τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου. Ἐθεωρήσαμεν

σκόπιμον νὰ στρέψωμεν τὴν προσοχὴν μας ἐπὶ τῆς σχετικῆς ἱστοριογραφίας τῶν Ρουμάνων, οἱ ὅποιοι ὁμολογουμένως, καίτοι οὐχὶ πάντοτε ἀδιάβλητοι, ἔχουν εὐρύτατα ἀσχοληθῆ μετὰ τὸ θέμα, διὰ νὰ εὐρώμεν τὴν ἐπιχειρηματολογίαν τῆς πάλαι ποτὲ ρουμανικῆς προπαγάνδας καὶ νὰ σταθμίσωμεν τὴν ἀξίαν τῆς θέσεώς της περὶ τῆς ἐκ Δακίας προελεύσεως τῶν Κουτσοβλάχων. Τὰς γνώμας τῶν ξένων ἱστορικῶν εὐρίσκομεν ἐν συνόψει εἰς τὸ ἔργον «Macedoromânii» τοῦ Capidan¹, Ρουμάνου καθηγητοῦ Γυμνασίου, δράσαντος κατὰ τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τοῦ αἰῶνος, ὡς σκαπανέως τῆς ἄλλοτε ρουμανικῆς προπαγανδιστικῆς κινήσεως ἐν Μακεδονίᾳ. Ὁ συγγραφεὺς ἀναζητῶν ἐπιχειρήματα ἐνισχύοντα τὸν συσχετισμὸν τῆς καταγωγῆς τῶν Κουτσοβλάχων καὶ τῶν Δακορουμάνων ἀναγράφει, δι' ἄλλους βεβαίως σκοπούς, γνώμας ἐπιφανῶν ἱστορικῶν Γερμανῶν, Τσέχων, Σλάβων καὶ Ρουμάνων. Παραδόξως δὲ ὅλων αὐτῶν αἱ γνώμαι, μολονότι διαφέρουν εἰς τὰ κριτήριά των, συμπίπτουν ἐπὶ τῆς ἀναγνωρίσεως ὡς ἀστηρίκτου τῆς προελεύσεως τῶν Κουτσοβλάχων ἐκ Δακίας, παραλαμβάνοντες δὲ ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Capidan παραθέτομεν αὐτάς.

Οὕτως 1) Ὁ Fr. Joseph Sulzer (1771) ὑποστηρίζει ὅτι οἱ Κουτσόβλαχοι δὲν κατῆλθον ἐκ Δακίας, ἀλλὰ ἀντιθέτως οἱ Δακορουμάνοι προέρχονται ἀπὸ τὰς χώρας, ἐνθα διεσκορπισμένοι εὐρίσκονται οἱ Κουτσόβλαχοι, πρεσβεύων ὅτι οἱ Δακορουμάνοι καὶ οἱ Κουτσόβλαχοι ἀνεπτύχθησαν ἐν τῇ αὐτῇ ἐδαφικῇ ἐνότητι, τῶν Κουτσοβλάχων ἀποτελούντων τὸν κορμὸν τοῦ ἐκρωματισμοῦ.

2) Ὁ καθηγητὴς Johann Thunmann (1774) παραδέχεται τὴν καταγωγὴν τῶν Κουτσοβλάχων ἐκ τῶν ἰθαγενῶν στοιχείων, διακρινομένων ἀπὸ τοὺς Δάκους, οἱ ὅποιοι ἔλκουν τὸ γένος ἀπὸ τοὺς Γέτας-Δάκους τοῦ Δεκεβάλου. Οἱ Κουτσόβλαχοι, λέγει, προέρχονται ἀπὸ τὰ ἐκλατινισμένα στοιχεῖα τῆς Θεσσαλίας, τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης.

3) Ὁ P. S. Schafarik (1843) ἔχει ὁμοίως παρεμφερῆ γνώμην. Οὗτος πρεσβεύει ὅτι πρὸ τῆς διαμορφώσεως τοῦ ρωμανικοῦ λαοῦ διαφορετικοὶ ἦσαν οἱ ἐκλατινισθέντες πληθυσμοί, οἱ διαβιοῦντες εἰς τὴν Δακίαν, ἀπὸ τοὺς εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Ἀλβανίαν.

4) Ὁ Fr. Miklosich (1862), παρὰ τὰς παλαιότερας δοξασίας του, κατὰ τὰς ὁποίας ὡς μόνην ἐξήγησιν τῆς κοινῆς, ὡς ἐνόμιζεν, γλώσσης εὗρισκε τὴν ἐκ Δακίας προέλευσιν τῶν Κουτσοβλάχων, εἰς τὸ νεώτερον ἔργον του (1882), ἀνασκευάζων τὴν θεωρίαν του, παραδέχεται ὅτι ἡ ἀρχὴ ὅλων τῶν ἐκλατινισθέντων (τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου) εὐρίσκεται εἰς τὰς περιοχὰς τῶν ἀνατολικῶν παραλίων τῆς Ἀδριατικῆς.

5) Ὁ W. Tomaschek (1864), ὁπαδὸς τῆς ἀπόψεως περὶ τῆς ἐνότητος τῶν ἐκλατινισθέντων τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, θεωρεῖ τοὺς μὲν Δακορουμάνους

1. *Theod. Capidan, Macedoromânii, Bucarest 1942, σ. 131 κ. ἑ.*

Δάκους ἐκρωμανισθέντας, τοὺς δὲ Κουτσοβλάχους Βέσσους ἐκλατινισθέντας, οἱ ὅποιοι ἀπωθηθέντες ὑπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Βουλγάρων ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Πίνδον. Τὴν δὲ ταυτότητα τῆς γλώσσης ἀποδίδει εἰς τὴν ταυτότητα τοῦ βασικοῦ στοιχείου, τὸ ὅποιον ὑπῆρξεν τὸ ἴδιον εἰς ἀμφοτέρους τοὺς λαούς.

6) Ὁ Robert-Rösler, καθ' ἃ ὁ Νικολαΐδης ἀναφέρει, πραγματευόμενος ἐκτενῶς τὸ θέμα, καταλήγει ἐν συμπεράσματι ὡς ἐξῆς: «Δὲν παραδεχόμεθα ἐκ τῆς Θράκης μετανάστευσιν τῶν Βλάχων πρὸς δυσμάς, τοὺς δὲ Βλάχους τῆς Πίνδου δὲν ὑπολαμβάνομεν ὡς ἀπογόνους τῶν Βησσῶν»¹.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων ξένων συγγραφέων, ὡς εἶδομεν, ἐξαιρέσει τοῦ Tomashek πρεσβεύοντος ὅτι οἱ Κουτσόβλαχοι κατάγονται ἐκ Βεσσῶν, ἅπαντες οἱ λοιποὶ ἀποκρούουν τὴν προέλευσιν αὐτῶν ἐκ τῶν Δάκων καὶ παραδέχονται ὅτι προέρχονται ἀπὸ ἐκρωμανισμένους πληθυσμούς τῶν ἀνατολικῶν παραλίων τῆς Ἀδριατικῆς. Μὴ ὑπάρχοντος δὲ ἄλλου τεκμηρίου ἐθνικῆς συγγενείας μεταξὺ τῶν Δάκων καὶ τῶν Κουτσοβλάχων, εὐρίσκονται πρὸ γλωσσικοῦ προβλήματος, ὡς ἀγνοοῦντες δὲ ἀμφοτέρας τὰς γλώσσας, δὲν δύνανται νὰ ἀποφανθοῦν ἀξιωματικῶς, ἐὰν πρόκειται περὶ ταυτότητος ἢ περὶ συγγενείας τῶν δύο αὐτῶν γλωσσῶν.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω θὰ ἀναφέρωμεν, παραλαμβάνοντες πάντοτε ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Capidan, τὰς γνώμας δύο γνωστῶν Ρουμάνων ἱστορικῶν, αἱ ὅποια ἀποτελοῦν ἐναργέστατα τεκμήρια περὶ τῆς ὀρθότητος τῶν ἀπόψεών μας. Οὗτοι πλεονεκτοῦν τῶν ἄλλων ἐρευνητῶν καὶ κατὰ τὸ ὅτι, κατὰ τεκμήριον, εἶναι γνωστὰ ἀμφοτέρων τῶν γλωσσῶν, τῆς τε κουτσοβλαχικῆς καὶ τῆς ρουμανικῆς. Δὲν δυνάμεθα δὲ νὰ ἐκλάβωμεν τοὺς Ρουμάνους ἐπιστήμονας ὡς ἐπιπολαίως πρεσβεύοντας γνώμας ἀντιθέτους πρὸς τὰς ὑπὸ τῶν φανατικῶν συμπατριωτῶν των ὑποστηριζόμενας.

7) Ὁ A. D. Xenopol ἐξετάζων τὴν ἄποψιν περὶ τῆς γλώσσης πρεσβεύει ὅτι οἱ Κουτσόβλαχοι διαφέρουν ὡς πρὸς τὴν καταγωγὴν ἀπὸ τοὺς Δακορουμάνους, ἢ δὲ συγγένεια τῆς γλώσσης ὀφείλεται εἰς τὰς ἰδίας συμπτώσεις, αἱ ὅποια ἐνήργησαν ἐπὶ ἀμφοτέρων, δηλαδὴ εἰς τὴν ἀνάμειξιν τῶν ἰδίων στοιχείων, τῶν Ρωμαίων τῆς Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας, τοὺς ὁποίους ἡ Ρωμαϊκὴ Δημοκρατία ἐξαπέστειλεν εἰς τὰς χώρας αὐτάς, ἀκριβῶς ὅπως ἐξαπέστειλε καὶ τοὺς Ρωμαίους τῆς Δακίας. «Μολαταῦτα, λέγει, οἱ Κουτσόβλαχοι δὲν ὀμιλοῦν τὴν ἰδίαν γλῶσσαν μὲ τοὺς Δακορουμάνους. Ἀμφοτέρων αἱ γλῶσσαι δὲν εἶναι διάλεκτοι δύο, ἀλλὰ γλῶσσαι δύο διαφορετικαί. Διὰ νὰ παραδεχθῶμεν τὴν ὑπαρξιν ἑνὸς λαοῦ ρωμανικῆς καταγωγῆς νοτίως τοῦ Δουνάβεως, δὲν εἶναι καμία ἀνάγκη νὰ δεχθῶμεν τὴν καταγωγὴν των ἀπὸ τοὺς Δάκους τοῦ Τραϊανουῦ»².

1. Νικολαΐδου, Ἑτυμολογικὸν λεξικὸν Κουτσοβλαχικῆς, Εἰσαγωγή, σ. λ'.

2. Capidan, Macedoromânii, σ. 133.

8) Ἐπίσης ὁ N. Jorga, ὁ γνωστὸς Ρουμάνος ἱστορικός, ὁ ὁποῖος ἔχει ἀσχοληθῆ ἔκτενῶς μὲ τὸ θέμα, καίτοι ἐνίοτε ἐπαμφοτερίζει, γενικῶς πλησιάζει μᾶλλον πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ Thunmann, τοῦ Schafarik, τοῦ Tomashek καὶ τοῦ Xenopol¹. Εἰς τὸ ἔργον του «Ἱστορία τῶν Ρουμάνων» σαφῶς ἐκφράζεται, ὅτι τὸ κουτσοβλαχικὸν στοιχεῖον προέρχεται ἀπὸ ἐκλατινισμένους πληθυσμούς τῶν Ἰλλυρικῶν χωρῶν. Καὶ λέγει ἀκόμη, ὅτι ἡ κουτσοβλαχικὴ ἤμπορεῖ νὰ λεχθῆ ὅτι εἶναι διάλεκτος ρουμανικὴ, ἀλλὰ ὑπὸ τὴν εὐρυτέραν σημασίαν τῆς ρωμανικῆς γλώσσης. Πάντως κατὰ τὸ λεξιλόγιον, τὴν ὅλην ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν καὶ τὰ ἄλλα αἱ δύο γλῶσσαι παρουσιάζονται διάφοροι καὶ ὁ Ρουμάνος τοῦ Βουκουρεστίου οὐδόλως δύναται νὰ συνεννοηθῆ μετὰ τοῦ Κουτσοβλάχου τοῦ Μοναστηρίου². Ἐπὶ τοῦ ἰδίου σημείου, τῆς συγγενείας δηλαδὴ τῶν δύο ρωμανικῶν γλωσσῶν καὶ κυρίως ἐπὶ τοῦ κοινοῦ χαρακτηριστικοῦ τῆς ἐπιτάξεως τοῦ ἄρθρου, ὁ N. Jorga ἀποφαίνεται ὅτι ἡ ἐπίταξις τοῦ ἄρθρου, ἡ ὁποία παρουσιάζεται εἰς τὴν ρουμανικὴν καὶ τὴν κουτσοβλαχικὴν, παρατηρεῖται ἐπίσης καὶ εἰς τὴν ἀλβανικὴν καὶ τὴν βουλγαρικὴν. Θεωρεῖ δὲ αὐτὴν ὡς κατάλοιπον ἐκ τῆς γλώσσης τῶν παναρχαίων κατοίκων τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, τῶν Θρακῶν³.

Ὁ ἴδιος συγγραφεὺς ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ «Ἱστορία τῶν Ρουμάνων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ των», εἰς ἐνίσχυσιν τῆς ἀπόψεώς του ὅτι οἱ Βλάχοι τῆς Πίνδου προὔπῃρχον εἰς τὰς ὄρεινὰς περιοχὰς των κατὰ τοὺς χρόνους τῆς εἰσβολῆς τῶν Σλάβων, λέγει ὅτι οἱ Σλάβοι κατώρθωσαν νὰ ἐποικίσουν καθ' ὅλοκληρίαν τὰς δύο Μοισίας, φθάσαντες μέχρι τῆς θαλάσσης χωρὶς νὰ θίξουν τὴν ἑλληνικὴν γραμμὴν. Ἐὰν κατώρθωσαν νὰ καταλάβουν τὴν Δαλματίαν μὲ ὅλας τὰς πόλεις της, δὲν κατώρθωσαν νὰ εἰσχωρήσουν εἰς τὰ ὄρη, τὰ ὁποῖα ἀρχόμενα ἀπὸ τὰς Σιδηρὰς Πύλας κατέρχονται πρὸς Νότον ὑπὸ τὸ ὄνομα Πίνδος μέχρι τοῦ Ἰσθμοῦ. Οἱ σημερινοὶ βλάχοι ποιμένες ἦσαν καὶ παρέμειναν ἀναμφισβήτητοι κύριοι ὅλων τῶν ὑψωμάτων καὶ τῶν κοιλάδων, τὰ ὁποῖα ἀπετέλουν τὰ καταφύγια αὐτῶν καὶ τῶν οἰκογενειῶν των⁴.

Τὸ γεγονὸς τὸ ὁποῖον πιθανώτατα ἐπέφερεν εἰς τὸ πνεῦμα ἐρευνητῶν τινων σύγχυσιν, συνεπεία τῆς ὁποίας παρεδέχθησαν οὗτοι τὴν θεωρίαν τῆς ἐκ Δακίας προελεύσεως τῶν Κουτσοβλάχων, εἶναι ἡ κατὰ τὸν 11ον-12ον αἰῶνα ἐγκατάστασις τῶν Μογλενιτῶν, ὡς ἀπεκλήθησαν, Βλάχων εἰς τὸ θέμα τῶν Μογλενῶν.

1. *Capidan, Macedoromânii*, σ. 135-136.

2. Πρβλ. παρὰ *K. Νικολαΐδου*, ἔ. ἀ., περὶ N. Jorga καὶ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ περὶ Ρουμάνων, σελ. 99 μεταφρ. γερμανικῆς.

3. *N. Jorga, Histoire des Roumains et de leur civilisation*, 2e édition, Bucarest 1922, σ. 23.

4. *N. Jorga*, ἔ. ἀ. σ. 21.

Είναι ιδιαίτερας προσοχῆς ἄξιον τὸ πρόβλημα τῆς προελεύσεως τῶν Μογλενιτῶν Βλάχων καὶ τῆς γλώσσης αὐτῶν. Καὶ τοῦτο διότι τὸ ἱστορικῶς βεβαιωμένον γεγονός τῆς ἐγκαταστάσεώς των κατὰ τὰ τέλη τοῦ 11ου ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 12 αἰῶνος ὄχι μόνον δὲν ἐξασθενίζει τὴν ἄποψίν μας περὶ τῆς ἰθαγενείας τῶν Κουτσοβλάχων, ἀλλὰ τουναντίον ἐνισχύει αὐτήν.

Εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς ἱστορίας ὅτι οἱ Μογλενῖται Βλάχοι εἶναι ἀπόγονοι τῶν Πατσινάκων, φυλῆς τουρκικῆς, οἱ ὅποιοι ἐνεφανίσθησαν τὸ πρῶτον εἰς τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν κατὰ τὸν 9ον περίπου αἰῶνα καὶ μετέπειτα, εἴτε ὡς ἐπιδρομεῖς, εἴτε ὡς σύμμαχοι τῆς αὐτοκρατορίας.

Ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς ἐκστρατεύσας κατετρόπωσεν αὐτοὺς εἰς τὴν μάχην τοῦ Λεβουνίου (1091 μ. Χ.). Μετὰ τριάκοντα δὲ περίπου ἔτη (1122 μ. Χ.) ἀποστατήσαντας ὁ Ἰωάννης Κομνηνὸς κατενίκησεν αὐτοὺς εἰς τὴν μάχην τῆς Βεροίας καὶ τοὺς ὑπεδούλωσεν. Τότε ὁ αὐτοκράτωρ ἐπέτρεψε τὴν ἐγκατάστασίν των εἰς τὸ θέμα τῶν Μογλενῶν, ὑπολογίζων ἀσφαλῶς διὰ τούτου εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν στρατιωτικῶν ἀναγκῶν ἢ ἀναγκῶν γεωργίας. Ἐκτοτε παραμένουν εἰς τὰς παλαιὰς ἐγκαταστάσεις των μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων¹.

Οἱ Μογλενῖται Βλάχοι προερχόμενοι ἀπὸ τὴν Δακίαν μετέφερον καὶ τὴν δακορουμανικὴν γλῶσσαν, ὅπως ἀσφαλῶς εἶχεν διαμορφωθῆ τότε αὕτη. Αὐτὴν δὲ καὶ σήμερον ὁμιλοῦν. Ἡ δὲ συγγένειά της μὲ τὴν βλαχικὴν εἶναι ἡ ἴδια μὲ τὴν παρατηρουμένην μεταξὺ ὄλων τῶν ρωμανικῶν γλωσσῶν, ὡς ἀνηκουσῶν εἰς τὴν ἰδίαν οἰκογένειαν. Οἱ Κουτσόβλαχοι πάντως δὲν ἐννοοῦν καθόλου τὴν μογλενοβλαχικὴν. Καὶ τοῦτο εἶναι φυσικόν, διότι οἱ Μογλενῖται Βλάχοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Μακεδονίαν πέντε αἰῶνας μετὰ τὴν παρεμβολὴν καὶ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Σλάβων, ἡ δὲ ἐθνολογικὴ καὶ γλωσσικὴ κατάστασις τῆς περιφερείας ἀσφαλῶς εἶχε πάθει οὐσιώδεις ἀλλοιώσεις, ἐνῶ ἡ γλωσσικὴ διαμόρφωσις τῆς τε κουτσοβλαχικῆς καὶ τῆς δακορουμανικῆς εἶχεν ἀρχίσει πρὸ καιροῦ ἐξελισσομένη κεχωρισμένως. Πράγματι κατὰ τὸν 11ον αἰῶνα οἱ Κουτσόβλαχοι δὲν ἦσαν ἐγκατεστημένοι εἰς τὴν κεντρικὴν Μακεδονίαν, ἀλλὰ εἰς τὴν Δυτικὴν, τὴν Πίνδον, τὴν Ἠπειρον, τὴν Θεσσαλίαν, διατηροῦντες ἀναλλοίωτον τὴν ἀρχαϊκὴν γλῶσσαν. Οἱ Μογλενῖται Βλάχοι ὀνομάζουσαν ἑαυτοὺς Βλάσι (Βλάχοι) καὶ τὴν προσωνομίαν αὐτὴν ἔφεραν μαζί των ἀπὸ τὸν τόπον τῆς προελεύσεώς των, τὴν Δακίαν.

Τὸ ὅτι ἡ σημερινὴ μορφή τῆς γλώσσης τῶν Μογλενιτῶν παραμένει γνησίως δακορουμανικὴ καὶ μετὰ πάροδον ἐννέα αἰῶνων ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσε-

1. Πρβλ. Στ. Κυριακίδου, Βυζαντιναὶ μελέται, Θεσσαλονίκη 1939, II σ. 319-320. Κατὰ τὸν Ζωναρᾶν (βιβλ. 18 κεφ. 13, ἐκδ. Βόννης III, 740) ἡ ἐγκατάστασις ἐγένετο ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου. Ὁ Στ. Κυριακίδης ἀμφισβητεῖ τοῦτο ἐκ τοῦ ὅτι δὲν ἀναφέρεται ὑπὸ τῆς Ἄννης Κομνηνῆς, ἐν ᾧ ἀντιθέτως ὁ Νικήτας Χωνιάτης ἀναφέρει ὅτι ἡ ἐγκατάστασις ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ περὶ τὸ πέμπτον ἔτος τῆς βασιλείας του (1122).

ώς των εἰς τὴν Μακεδονίαν, εἶναι ἀψευδὲς τεκμήριον τῆς διαφορᾶς των ἀπὸ τοὺς Κουτσοβλάχους. Ἐὰν λοιπὸν δεχθῶμεν πρὸς στιγμὴν ὅτι οἱ Κουτσόβλαχοι προῆλθον ἀπὸ τὴν Δακίαν, κατελθόντες κατὰ τοὺς ἰδίους περίπου χρόνους, κατὰ φυσικὴν συνέπειαν θὰ ἔπρεπε καὶ ἡ γλῶσσα των νὰ διατηρηθῆ ἀπαραλάκτως δακορουμανική, ὅπως τῶν Μογλενιτῶν. Τοιοῦτόν τι ὁμως δὲν συμβαίνει.

Τὴν γνώμην ὅτι οἱ Μογλενόβλαχοι δὲν εἶναι Κουτσόβλαχοι παραδέχονται καὶ δύο ρουμανίζοντες καθηγηταί, ὁ Α. Hacıu καὶ ὁ Capidan. Ὁ πρῶτος εἰς τὸ ἔργον του *Agomanı* (σελ. 235) λέγει: «Ἡ περιοχή τῶν Μογλενοβλάχων κατοικεῖται ὑπὸ πληθυσμοῦ περιέργου ἐκτὸς ἄλλων ἀπόψεων καὶ ἀπὸ λαογραφικῆς καὶ γλωσσικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἀπόψεως, πολὺ διαφορετικῆς τῆς τῶν γειτόνων αὐτῶν Κουτσοβλάχων». Ὁ ἴδιος προσθέτει καὶ τὴν σύμφωνον ἐπὶ τῶν ἰδίων ἀπόψεων γνώμην τοῦ Capidan.

4. ΤΟ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΠΟΨΕΩΣ ΤΗΣ ΒΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ

Παραλλήλως πρὸς τὰ ὅσα ἀνεπτύξαμεν μέχρι τοῦδε ἐξετάσαντες τὸ ὅλον θέμα ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἐθνολογίας, θεωροῦμεν ἀξιολογωτάτην πλευρὰν διερευνήσεως καὶ τὴν τοιαύτην τῆς βιολογίας-ἀνθρωπολογίας, διότι πιστεύομεν ὅτι τὰ δεδομένα ἐκ τῆς ἐρεῦνης ταύτης δίδουν μίαν καιρίαν λύσιν τοῦ ὅλου μὲν ἐθνολογικοῦ προβλήματος τῶν Ἑλλήνων, εἰδικῶς δὲ καὶ τῶν Βλάχων τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν. Τὴν λύσιν αὐτὴν ὀφείλομεν εἰς τὸ περισπούδαστον ἔργον τοῦ διακεκριμένου ἀνθρωπολόγου Ἄρη Πουλιανοῦ, διδάκτορος τῆς βιολογίας τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Μόσχας, Ἑλληνας τὸ γένος, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ προέλευσις τῶν Ἑλλήνων»¹.

Ὁ συγγραφεὺς δι' ἐπιμόνου καὶ συστηματικῆς μελέτης τῆς ἀνθρωπολογικῆς συνθέσεως τοῦ συγχρόνου πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος, βασιζόμενος ἐπὶ τῶν ἀνθρωπομετρικῶν καὶ περιγραφικῶν γνωρισμάτων 3364 ἀτόμων, ἀποτελούντων 42 ὁμάδας προσφύγων ἐν Τανσκένδη, Ἑλλήνων ἐξ Ἑλλάδος, ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Ἀζοφικῆς, ἐπίσης Σλαβομακεδόνων, Βλάχων κ.λ.π., κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἀπὸ τῆς νεολιθικῆς δηλαδὴ ἐποχῆς, μέχρι τῆς σήμερον, εἶναι μορφολογικῶς τὸ ἴδιον, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἱστορικαὶ περιπέτειαι ἐπέδρασαν ἐπὶ

1. Ἄρη Πουλιανοῦ, Ἡ προέλευσις τῶν Ἑλλήνων, ἐκδ. οἶκος Μόρφωση, Ἀθήναι 1960. Ἐξεδόθη εἰς τὴν ρωσικὴν, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως. (Τιμῆς ἕνεκεν ὁ συγγραφεὺς ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ ὑφηγητοῦ καὶ διωρίσθη διευθυντῆς τῶν ἐρευνῶν τοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Ἐθνογραφίας τῆς Ἀκαδημίας. Τὸ ἔργον μεταφρασθὲν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως, ἐξεδόθη τὸ 1961 ἐν Ἀθήναις, ἡ δὲ Ἑλληνικὴ Ἀνθρωπολογικὴ Ἐταιρεία ἐβράβευσε τὸ ἔργον καὶ ἀνεκήρυξε τὸν συγγραφέα ἐπίτιμον μέλος αὐτῆς).

του βίου και ἐπὶ τῆς γλώσσης του. Ἡ τοιαύτη ἐπίδρασις οὐδεμίαν μορφολογικὴν ἀλλοίωσιν ἐπέφερον, ὡς τοῦτο ἀποδεικνύεται τουλάχιστον ἀπὸ τὰς ἐπὶ τῶν Σλαβομακεδόνων καὶ τῶν Βλάχων παρατηρήσεις αὐτοῦ, οἱ ὅποιοι κατὰ τὸν συγγραφέα, εἶναι ὅπως καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες, ἀπόγονοι αὐτόχθονος πληθυσμοῦ.

Ἐπειδὴ τὰ πλέον ἀρμόδια ἐπιστημονικὰ ἰδρύματα, ὡς ἡ Ἀκαδημία Ἐπιστημῶν τῆς Μόσχας καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνθρωπολογικὴ Ἐταιρεία, ἀποδίδουν ἐξαιρετικὴν σημασίαν εἰς τὸ ἔργον καὶ τὰ συμπεράσματα τοῦ συγγραφέως, ἡμεῖς δὲ διαπιστώνομεν πολλὰ χωρία ἐμπίπτοντα εἰς τὸ πλαίσιον τῆς ἐρεύνης μας, θὰ ἀντλήσωμεν ἐπιχειρήματα ἐκ τῶν συμπερασμάτων τοῦ σημαντικοῦ αὐτοῦ κλάδου τῆς ἐπιστήμης.

Ὁ Ἄρης Πουλιανὸς εἰς τὸ ἔργον του θεμελιώνει τὰς ἀπόψεις του ἐπὶ τῆς γενικῆς ἀρχῆς ὅτι «τὸ ἔθνος εἶναι κοινότητα ἀνθρώπων ποὺ δημιουργήθηκε ἱστορικῶς καὶ δὲν σημαίνει κοινότητα φυλῆς καὶ γενῶν». Μὲ ἀφετηρίαν τὴν ἀποψιν αὐτὴν, συγκεντρώνων τὸ ἐκ τῆς ἐρεύνης ἀνθρώπινον ὕλικόν, διαπιστώνει «τὴν ἀκατάπαυστη φυλετικὴ ἐνότητα» τῶν Ἑλλήνων καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἱστοικοῦ των βίου. Ἀντιμετωπίζων δὲ τὴν γλῶσσαν καὶ τὸν πολιτισμὸν ἑνὸς λαοῦ ὡς παράγοντας τῆς συνεχείας τοῦ βίου αὐτοῦ ἀποφαίνεται, ὅτι «οἱ παράγοντες οὗτοι ἀναπτύσσονται ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν φυλὴν καὶ ὅτι τὰ ἔθνη ἀποτελοῦνται συχνὰ ἀπὸ διάφορες φυλές καὶ ἄλλοτε μία καὶ ἡ αὐτὴ φυλὴ ἀποτελεῖ τὸ συστατικὸν μέρος διαφόρων ἐθνῶν».

Τὸ συμπέρασμα αὐτὸ τοῦ Πουλιανοῦ, ὡς εἰδικοῦ ἀνθρωπολόγου, ἐνισχύει τὴν ἀποψιν περὶ τῆς ἰθαγενείας καὶ τῶν Κουτσοβλάχων, οἱ ὅποιοι, ὡς ἰσχυρίσθημεν ἀνωτέρω, καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ μακροῦ αὐτῶν διὰ τῶν αἰῶνων ἱστοικοῦ βίου εἰς τοὺς αὐτοὺς περίπου γεωγραφικοὺς χώρους διαβιοῦντες, δὲν ὑπέστησαν σημαντικὰς ἀλλοιώσεις μορφολογικὰς ἀπὸ ἐπιμειξίας, μολονότι εὐρίσκοντο εἰς μόνιμον ἐπαφὴν μὲ τοὺς κατοίκους τῶν γειτονικῶν χωρῶν, καὶ δὴ καὶ κατοικοῦντες τὰς βορειοτέρας περιοχὰς τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου.

Εἰς τὰ γενικὰ συμπεράσματά του ὁ συγγραφεὺς, τὰ ὅποια βασίζει ἐπὶ τῶν στοιχείων τῆς ἀνθρωπολογίας, ἀποφαίνεται ὅτι ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος βασικὰ εἶναι αὐτόχθων καὶ ὅτι αἱ μετακινήσεις τῶν πληθυσμῶν, ὅταν ἐλάμβανον χώραν, ἐγίνοντο ἐντὸς ὁμοιομόρφου ἀπὸ ἀνθρωπολογικῆς ἀπόψεως περιβάλλοντος, καὶ καταλήγει: «Οἱ κατακτήσεις τῶν Κελτῶν καὶ ἡ διάδοσις τῶν ρωμανικῶν καὶ σλαβικῶν γλωσσῶν στὴ Νοτιανατολικὴ Εὐρώπη δὲν εἶχαν μεγάλην ἐπίδραση, ὥστε νὰ προκαλέσουν μορφολογικὴ διαφοροποίησιν τοῦ πληθυσμοῦ. Γι' αὐτὸ μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ἀποδεδειγμένον τὸ γεγονός ὅτι οἱ Βλάχοι καὶ οἱ Ἕλληνες εἶναι στὴν πλεοψηφία τους ἀπόγονοι αὐτόχθονος πληθυσμοῦ»¹.

1. Πουλιανοῦ, ἐνθ' ἀν. σ. 146.

III. ΤΟ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΑΠΟ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΑΠΟΨΕΩΣ ΕΝ ΤΩ ΕΥΡΥΤΕΡΩ ΠΛΑΙΣΙΩ ΤΩΝ ΡΩΜΑΝΙΚΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ

1. ΟΛΙΓΑ ΤΙΝΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΩΝ ΡΩΜΑΝΙΚΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ

Δέν χρήζει βεβαίως ἀποδείξεως ὅτι ἡ κουτσοβλαχική, καθὼς καὶ ἡ βλαχική, ὑπὸ τὴν γενικωτέραν σημασίαν, εἶναι κατάλοιπα τῆς κυριαρχίας τοῦ παγκοσμίου Ρωμαϊκοῦ Κράτους ἐπὶ τῶν χωρῶν τῶν ἐκτεινομένων ἀπὸ τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης μέχρι τῶν Καρπαθίων καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Ὅτι ὅμως τὸ φαινόμενον τῆς διαδόσεως τῆς γλώσσης τοῦ κατακτητοῦ ἐπὶ τῶν κατακτωμένων χωρῶν καὶ τῆς δημιουργίας συγγενῶν λατινογενῶν γλωσσῶν δέν ἐμφανίζεται μόνον εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, ἀποτελεῖ σημεῖον ἐπὶ τοῦ ὁποίου θέλομεν νὰ ἐνδιατρίψωμεν ἐκτενέστερον, διὰ νὰ τονίσωμεν ὅτι συγγένεια μεταξὺ γλωσσῶν, αἱ ὁποῖαι ἐγεννήθησαν ὑπὸ τὰς αὐτὰς βασικὰς συνθήκας, δέν σημαίνει κατ' ἀνάγκην ὁμοιογένειαν ἐθνικὴν καὶ ταυτότητα καταγωγῆς τῶν ὁμιλούντων αὐτάς. Τὸ θέμα τῆς ἱστορίας καὶ τῆς διαμορφώσεως τῶν νεολατινικῶν γλωσσῶν εἶναι βεβαίως καθαρῶς γλωσσικὸν καὶ ὡς τοιοῦτον ἐμπίπτει εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῶν εἰδικῶν. Τὸ ἰδικόν μας ἐνδιαφέρον περιορίζεται εἰς τὴν ἀναζήτησιν στοιχείων, διὰ τῶν ὁποίων ἀποδεικνύεται ὅτι μία καὶ ἡ αὐτὴ ὑπῆρξεν ἡ βασικὴ ἀρχὴ τῆς ἐκλατινίσεως ὅλων τῶν λαῶν τῶν κατοικούντων εἰς τὰς δυτικὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας, καθὼς καὶ εἰς τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἴμου, καὶ τῶν ὁποίων αἱ γλῶσσαι ἀνήκουν εἰς τὴν μεγάλην οἰκογένειαν τῶν ρωμανικῶν γλωσσῶν. Πρὸς τοῦτο θὰ ἐπιχειρήσωμεν νὰ συνθέσωμεν κατὰ τὸ δυνατόν μίαν συνοπτικὴν εἰκόνα τῆς γενέσεως καὶ τῆς ἐν γένει ἐξελίξεως τῶν νεολατινικῶν γλωσσῶν, συνδυάζοντες τὰς γνώμας καὶ τὰ πορίσματα, τὰ ὁποῖα συνηγάγομεν ἐκ τῶν πραγματειῶν ἐγκρίτων γλωσσολόγων καὶ ρωμανιστῶν, τὰς ὁποίας συνεβουλεύθημεν¹.

Σχετικῶς μὲ τὸ θέμα τῶν ρωμανικῶν γλωσσῶν ὁ Littré δίδει τὸν ἐξῆς ὀρισμόν: «Ἀποκαλῶ ρωμανικὰς γλῶσσας τὰ ἰδιώματα, τὰ ὁποῖα παρήχθη-

1. α) *Langues Romanes*, ἐν *Nouveau Larousse Illustré*, τ. 7 σ. 362-363, ἀξιόλογος πραγματεία συγκεντρώνουσα τὰ πορίσματα διασῆμων ρωμανιστῶν. β) Ν. Χατζιδάκι, ἄρθρον «Ρωμανικαὶ γλῶσσαι», δημοσιευθὲν ἐν τῷ Ἐγκυκλ. Λεξικῷ Ἐλευθερουδάκη, τ. 11 σ. 209. γ) Γ. Π. Ἀναγνωστοπούλου, ἄρθρον «Ρωμανικαὶ γλῶσσαι» ἐν Μεγάλῃ Ἑλλην. Ἐγκυκλοπαιδείᾳ Πυρσοῦ, τ. ΚΑ' σ. 301. δ) *Pop Sever*, *Dialectologie Romane*, ἐκδ. Institut de Dialectologie, Louvain 1950.

σαν ἀπὸ τὴν λατινικὴν μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας»¹. Ὁ δὲ Γ. Ἀναγνωστόπουλος ὁμοίως: «Καλοῦνται οὕτως (δηλ. ρωμανικαί) αἱ γλῶσσαι αἱ ὁποῖαι προῆλθον ἐκ τῆς διαφοροῦ καὶ χωριστῆς κατὰ τόπους ἐξελίξεως τῆς δημώδους λατινικῆς»².

Τὸ Ρωμαϊκὸν Κράτος, ὡς γνωστὸν, κατὰ τὴν ἐπέκτασίν του ἐπὶ τοῦ μεγίστου μέρους τοῦ ἀρχαίου κόσμου μετέφερεν παντοῦ διὰ τῶν στρατευμάτων τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ, ἣ ὁποία, ὡς ἦτο φυσικόν, ἐπεβλήθη ἐπὶ τῶν ὑποδούλων. Ἡ οὕτω διαδοθεῖσα γλῶσσα δὲν ἦτο ἡ δόκιμος γλῶσσα τῆς λογοτεχνίας τῶν Ρωμαίων, οὔτε ἡ λαλουμένη ὑπὸ τῶν μορφωμένων τάξεων, ἀλλὰ ἦτο ἡ χωρικὴ γλῶσσα, τὴν ὁποίαν ὠμίλουν οἱ λεγεωνάριοι, ποικίλλουσα ἀναλόγως τῆς τοπικῆς ἐκάστου προελεύσεως. Τοῦτο γίνεται σαφές ἐκ τοῦ ὅτι εἰς τὰς ρωμανικὰς γλῶσσας ἀπαντῶμεν λέξεις μὴ προερχομένας ἀπὸ τὰς δοκίμους λατινικὰς. Ἐκ δὲ τῆς ἀναμείξεως τῆς γλώσσης τῶν στρατιωτῶν μετὰ τῆς γλώσσης διαφορῶν κατακτηθέντων λαῶν ἐδημιουργήθησαν πολλὰ ἀνάμεικτα γλωσσικὰ ἰδιώματα. Τὴν βάσιν τῶν διαλέκτων αὐτῶν ἀπετέλεσεν φυσικὰ ἡ δημώδης λατινικὴ, ἣ ὁποία παρεμέρισε τὰ ἐπιχώρια ἰδιώματα, τοῦτο δὲ ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐκλατινισμοῦ. Παραλλήλως ἡ λαλουμένη τῶν ἐγχωρίων εἶχεν ἐξασκήσει ποικίλας ἐπιδράσεις ἐπὶ τῆς δημώδους λατινικῆς. Ὅταν δὲ ἐπικολούθησαν αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων καὶ διεσπάσθη ἡ πολιτικὴ ἐνότης, τὰ ἰθαγενῆ στοιχεῖα ἀνῆλθον ἐκασταχοῦ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. Τότε ἐνεφανίσθησαν διαλεκτικαὶ διαφοραὶ, ἣ προφορὰ σὺν τῷ χρόνῳ ἠλλοιώθη, οἱ τύποι καὶ ἡ σύνταξις ἠπλουστεύθησαν. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἤρχισεν ἡ ἐπικράτησις τῶν ρωμανικῶν γλωσσῶν, ἣ ὁποία εἶχεν οὐσιαστικῶς συντελεσθῆ ἤδη κατὰ τὸν 10ον αἰῶνα.

Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐκλατινίσεως, ὡς ἦτο φυσικόν, ἐγένεν εἰς τὴν Ἰταλικὴν Χερσόνησον, ὅπου ἀργότερον ὠμιλοῦντο διάφοροι γλῶσσαι (ἡ γαλατικὴ, ἡ λυγιστικὴ, ἡ βενετικὴ, ἡ ἐτρουσκικὴ, ἡ τυρρηρικὴ κ. ἄ.) ἀντιστοιχοῦσαι πρὸς τὰς διαφοροὺς ἐθνότητας, αἱ ὁποῖαι ἐξελατινίσθησαν ἢ μία μετὰ τὴν ἄλλην. Ἡ μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἰταλίας δημώδης γλῶσσα τῶν Ρωμαίων, διὰ τῶν λεγεώνων ἐξηπλώθη ραγδαίως πρὸς Δ. μὲν εἰς τὴν πέραν τῶν Ἀλπεων Γαλατίαν, εἰς τὴν Οὐαλλίαν καὶ εἰς τὴν Ἰβηρικὴν Χερσόνησον, πρὸς Α. δὲ εἰς τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἴμου καὶ τὰς παριστρίους χώρας, προσέτι καὶ εἰς τὴν βόρειον Ἀφρικὴν. Οὕτω ἐξηπλώθη ὁ ἐκλατινισμὸς ἐπὶ τῶν διαφορῶν λαῶν καὶ παρήχθησαν αἱ ρωμανικαὶ διάλεκτοι, ἰσάριθμοι πρὸς τὰς κατακτωμένας ἐθνότητας, ὑπὸ τὴν μεγαλυτέραν ἢ μικροτέραν ἐπίδρασιν καὶ τῶν ἐγχωρίων ἰδιωμάτων, εἰς αὐτὰς δὲ τὰς διαλέκτους ἀνάγονται αἱ ρίζαι τῶν ρωμανικῶν γλωσσῶν.

Ἡ τύχη τῆς εἰς μεγάλας χώρας μεταφυτευθείσης λατινικῆς δὲν ἦτο παν-

1. Langues Romanes, Nouveau Larousse Illustré, ἐνθ' ἄν.

2. Ἀναγνωστοπούλου, ἐνθ' ἄν.

ταχοῦ ἢ αὐτῆ. Ἡ λατινικὴ τῆς βορείου Ἀφρικῆς, διὰ τῆς κατακτῆσεως τῶν χωρῶν αὐτῆς ὑπὸ τῶν Ἀράβων κατὰ τὸν 7ον μ. Χ. αἰῶνα, διὰ τοῦ χρόνου ἐξ-ηλείφθη ὑπὸ τῆς γλώσσης τοῦ κατακτητοῦ. Εἰς τὰς λοιπὰς χώρας ἢ λατινικὴ ἐρριζώθη ὀριστικῶς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον. Ὅταν ὅμως τὸ Ρωμαϊκὸν Κράτος κατελύθη καὶ διεσπάσθη εἰς διάφορα μικρότερα κράτη, ἐπηκολούθησεν, ὅπως εἴπομεν, ἡ διάσπασις τῆς εἰς διαφόρους χώρας λαλουμένης λατινικῆς καὶ ἡ ἐξέλιξις τῶν κατὰ τόπους διαλέκτων εἰς χωριστὰς γλώσσας, τὰς ρωμανικάς. Εἶναι δὲ αὗται ἡ ἰταλική, ἡ ραιτορωμανικὴ ἢ λαδινικὴ (roumanche), ἡ γαλλικὴ μὲ τρεῖς ὑποδιαίρεσεις (langue d'oil, franco-provencale, provencale), ἡ ἰσπανικὴ (μετὰ τῆς καταλανικῆς), ἡ πορτογαλικὴ, ἡ ρουμανικὴ (δακορουμανικὴ) καὶ ἡ κουτσοβλαχικὴ. Ρωμανικαὶ γλῶσσαι ἤσσανος σημασίας εἶναι ἡ σαρδηνικὴ, ἡ δαλματικὴ (σχεδὸν τελείως ἀπορροφηθεῖσα ὑπὸ τῆς σλαβικῆς), ἡ τῆς Ἰστρίας, μὲ πληθυσμὸν 2500 κατοίκων, τὴν ὁποίαν οἱ Ρουμάνοι θεωροῦν διάλεκτον τῆς δακορουμανικῆς. Ἐκάστη ρωμανικὴ γλῶσσα ἔχει πολλὰς διαλέκτους, αἱ ὁποῖαι χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ 1ου καὶ 2ου αἰῶνος μ. Χ., ἀλλὰ ἡ εἰς ἰδίαν γλῶσσαν ἐξέλιξις τῶν διαλέκτων διήρκεσεν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, κατὰ τοὺς ὁποίους ἐδέχθησαν αὗται ἀναμείξεις ξένων λέξεων. Εἰς μὲν τὰς δυτικὰς εἰσῆχθησαν γερμανικαὶ λέξεις (βησιγοθικαί, βουργουνδικαί, φραγκικαί), εἰς τὴν δακορουμανικὴν σλαβικαί, εἰς τὴν ἰσπανικὴν καὶ πορτογαλικὴν ἀραβικαί. Μόλις δὲ ἀπὸ τοῦ 8ου αἰῶνος γίνεται μνεῖα αὐτῶν τῶν γλωσσῶν ὡς ἰδίων γλωσσῶν, διαφόρων τῆς λατινικῆς.¹ Ἡ τοιαύτη λοιπὸν ἀνάμειξις διαφόρων στοιχείων ἀποτελεῖ ἓνα τῶν παραγόντων, οἱ ὁποῖοι συνετέλεσαν εἰς τὴν ποικίλην κατὰ τόπους ἐξέλιξιν τῆς λατινικῆς καὶ εἰς τὴν τοιαύτην ἢ τοιαύτην διαμόρφωσιν τῶν ρωμανικῶν γλωσσῶν.

Βεβαίως ἡ γραπτὴ παράδοσις δὲν εἶναι ἐξ ἴσου μακρὰ εἰς ὅλας τὰς ρωμανικάς γλώσσας, διότι τῆς μὲν γαλλικῆς τὸ ἀρχαιότερον γραπτὸν μνημεῖον ἀνήκει εἰς τὸν 9ον αἰῶνα, τῆς δὲ ἰταλικῆς εἶναι τοῦ 10ου αἰῶνος, τῆς ἰσπανικῆς, πορτογαλικῆς καὶ ραιτορωμανικῆς τοῦ 12ου αἰῶνος καὶ τῆς ρουμανικῆς τέλος τὸ ἀρχαιότερον κείμενον (μετάφρασις ψαλτηρίου) ἀνήκει εἰς τὸν 11ον αἰῶνα. Τῆς κουτσοβλαχικῆς οὐδὲν γραπτὸν μνημεῖον ὑπάρχει, διότι οἱ Κουτσόβλαχοι ἀπὸ αἰῶνων, οὐδεμίαν ἔχοντες αὐτοτέλειαν, ἦσαν πλήρως προσκεκολλημένοι εἰς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον καὶ μόνην γραπτὴν γλῶσσαν εἶχον τὴν ἑλληνικὴν.

Ἡ γεωγραφικὴ ἔκτασις τὴν ὁποίαν καταλαμβάνουν σήμερον αἱ ρωμανικαὶ γλῶσσαι καὶ ἡ σπουδαιότης ἐκάστης μόνον κατὰ προσέγγισιν δύναται νὰ καθορισθοῦν, διότι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τὰ γλωσσικὰ ὄρια δὲν συμπίπτουν ἀκριβῶς μὲ τὰ πολιτικὰ σύνορα τῶν κρατῶν τῶν ὁποίων αὗται ἀντι-

1. Χατζιδάκι, ἐνθ' ἀν. σ. 209.

στοίχως εἶναι ἔθνικαὶ γλῶσσαι. Ἡ γαλλικὴ π. χ. ὁμιλεῖται ὑπὸ 43.000.000 περίπου Γάλλων πολιτῶν. Ἀλλὰ ὁμιλεῖται ἐπίσης καὶ ὑπ' ἀριθμοῦ Βέλγων (Βαλλόνων) καθὼς καὶ Ἑλβετῶν καὶ Καναδῶν πολιτῶν. Ἡ ἰταλικὴ ὁμιλεῖται ὑπὸ 45.000.000 περίπου ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ταῖς νήσοις, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἄλλων 5.000.000 εὐρισκομένων ἔξω τῶν συνόρων τοῦ ἰταλικοῦ κράτους. Ἡ πορτογαλικὴ ὁμιλεῖται ὑπὸ 10.000.000 περίπου ἐν τῇ μητροπόλει καὶ ταῖς νήσοις, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἄλλων 33.000.000 κατοίκων τῆς Βραζιλίας καὶ τῶν πορτογαλικῶν ἀποικιῶν. Ἡ ἰσπανικὴ ὁμιλεῖται ὑπὸ 23.000.000 περίπου Ἰσπανῶν τῆς μητροπόλεως καὶ ἄλλων τινῶν ἐθνικοτήτων τῆς χώρας, ἀλλὰ εἶναι ἡ ἐθνικὴ γλῶσσα 53.000.000 περίπου κατοίκων τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Ἡ δακορουμανικὴ ὁμιλεῖται ὑπὸ 15.000.000 ἐν τῇ Ρουμανίᾳ καὶ 15.000 Μογλενιτῶν Βλάχων. Ἡ κουτσοβλαχικὴ ὁμιλεῖται ὑπὸ ἀριθμοῦ ἀπροσδιορίστου πληθυσμοῦ, ἐγκατεσπαρμένου, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐν Ἑλλάδι, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλας τὰς Βαλκανικὰς χώρας. Ὁ S. Pop ἀναβιβάζει τὸ σύνολον εἰς 350.000. Ἡ ραιτορωμανικὴ (roumanche) ἐπιμερίζεται εἰς μίαν περιοχὴν τῆς Ἑλβετίας μὲ 43.000 κατοίκων, ἀλλὰ ἐπίσης ὁμιλεῖται εἰς τὰς παραμεθορίους περιοχὰς τοῦ Τυρόλου (Αὐστρίας, Ἰταλίας) καὶ τινων τῆς Γαλλίας.

Οὕτω τὸ σύνολον τῶν καθ' ἅπασαν τὴν Οἰκουμένην ὁμιλούντων ρωμανικὰς γλῶσσας δύναται χονδρικῶς νὰ ὑπολογισθῇ μεταξὺ 230-240.000.000 ἀτόμων.

Τὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἀναφέρομεν ἀνωτέρω, παραλαμβάνομεν ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ S. Pop, *Dialectologie Romane*.

Αὕτη εἶναι ἐν συντόμῳ ἡ εἰκὼν τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς μέχρι σήμερον διαμορφώσεως τῶν ρωμανικῶν γλωσσῶν.

2. Η ΕΚΚΛΑΤΙΝΙΣΙΣ ΤΩΝ ΛΑΩΝ ΤΩΝ ΔΥΤΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον ἀνεφέραμεν τὰ γενικὰ αἴτια τῆς ἐκλατινίσεως τῶν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων κατακτηθέντων λαῶν, ἐκδηλωθείσης κυρίως διὰ τῆς διαδόσεως τῆς δημῶδους λατινικῆς, τῆς δημιουργίας μεικτῶν διαλέκτων καὶ τῆς διαμορφώσεως αὐτῶν εἰς τὰς ρωμανικὰς γλῶσσας. Τοῦτο συνέβη τόσον εἰς τὰς εὐρυτάτας περιφερείας τοῦ δυτικοῦ τμήματος τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, ὅσον καὶ εἰς τὰς περιορισμένης σχετικῶς ἐκτάσεως περιοχὰς τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος αὐτοῦ. Ἐν ᾧ ὅμως ἡ ἀρχὴ τῆς ἐκλατινίσεως ὑπῆρξεν εἰς τὰ δύο τμήματα ὁμοιόμορφος, αἱ τύχαι αὐτῶν, κυρίως μετὰ τὸν χωρισμὸν τοῦ Δυτικοῦ Κράτους ἀπὸ τὸ Ἀνατολικὸν καὶ μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, ὑπῆρξαν οὐσιωδῶς διάφοροι. Εἰς τὰς δυτικὰς χώρας ἐντὸς τοῦ εὐρυτάτου γεωγραφικοῦ χώρου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶχεν ἐπεκταθῆ μὲ τὰς πολυαρίθμους φυλὰς καὶ ἐθνότητας, τὰς ὁποίας περιέλαβεν εἰς

τούς κόλπους αὐτῆς, ἡ ἐκλατίνισις, μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, ὑπῆρξεν μία κοσμογονία. Συνεπτύχθησαν νέα κράτη, ἐν τῇ βραδείᾳ δὲ αὐτῶν ἐξελίξει, ἐδημιουργήθησαν ἀντιστοίχως αἱ ἐθνικαὶ αὐτῶν γλῶσσαι, αἱ ὁποῖαι καὶ ἐπεκράτησαν εἰς τοὺς λαοὺς τῶν μεταγενεστέρων μεγάλων κρατῶν. Ἡ ἐξέλιξις τῶν διαλέκτων πρὸς διαμόρφωσιν μιᾶς κοινῆς ἐθνικῆς γλώσσης δ' ἐκάστην χώραν ὑπῆρξεν ἀσφαλῶς μακροχρόνιος καὶ βραδεία, ἡ ὁποία καὶ ἐπέφερε τὴν ἀμβλυνσιν τῶν διαφορῶν μεταξὺ τῶν διαλέκτων καὶ τὴν ἐξοικείωσιν τῶν λαῶν πρὸς τὴν κοινὴν γλῶσσαν. Τοῦτο εἰς τὰς δυτικὰς χώρας ἐπετεύχθη διὰ τῆς συμβολῆς δύο οὐσιωδῶν παραγόντων: τῆς κρατικῆς ἐνότητος καὶ τῆς πνευματικῆς ἡγεσίας. Τὸ μὲν Κράτος συνήνωσε τὰ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον πολυάριθμα φύλα μιᾶς χώρας ὑπὸ ἐνιαίαν ἐξουσίαν καὶ διωργάνωσεν αὐτὰ εἰς μίαν πολιτείαν μὲ κοινὰ συμφέροντα, κοινὰς βλέψεις, ἐνισχυομένην δὲ ἐν ὥρᾳ ἀνάγκης διὰ κοινῶν ἀγώνων. Ἡ δὲ πνευματικὴ ἡγεσία διὰ τῆς συμβολῆς διακεκριμένων ποιητῶν καὶ λογοτεχνῶν κατώρθωσε νὰ σχηματίσῃ λογοτεχνικὴν ἐθνικὴν γλῶσσαν δυναμένην νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς ὄργανον συνοχῆς καὶ συντονισμοῦ εἰς τὸ ἐσωτερικόν, προβολῆς δὲ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Οὕτω διὰ τῆς μακροχρονίου συνεργασίας τῶν δύο τούτων παραγόντων ἐπετεύχθη εἰς τὴν Δύσιν ἡ ἐθνικὴ ἀφομοίωσις τῶν συνοίκων λαῶν, ἀνεπτύχθη παρ' αὐτοῖς ἡ συνείδησις τῆς κοινῆς πατρίδος καὶ ἡ πίστις εἰς κοινὰ ἰδανικὰ καὶ οὕτω ἐδημιουργήθησαν τὰ σύγχρονα συμπαγῆ ἔθνη καὶ ἰσχυρὰ κράτη, τῶν ὁποίων ἡ δύναμις καὶ ἡ δρᾶσις δὲν περιωρίσθησαν ἐντὸς τῶν συνόρων των, ἀλλ' ἐπεξετάθησαν καὶ πέραν τῶν ὠκεανῶν.

Τελείως διάφοροι ὑπῆρξαν αἱ τύχαι καὶ πενιχραὶ αἱ ἐξελίξεις τῶν ἐκλατινισμένων λαῶν τοῦ Ἀνατολικοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

3. Η ΔΙΑΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΔΗΜΩΔΟΥΣ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΝ ΤΟΥ ΑΙΜΟΥ ΚΑΙ Η ΓΕΝΕΣΙΣ ΤΗΣ ΒΛΑΧΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΙΚΗΣ

Βλαχικὴ γλῶσσα ὑπὸ τὴν εὐρυτέραν τῆς σημασίαν καλεῖται ἡ ρωμανικὴ γλῶσσα τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου. Αὕτη προῆλθεν ἐκ τῆς δημώδους λατινικῆς διὰ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς κυριαρχίας τῆς Ρώμης ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶς τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους μέχρι τῶν Καρπαθίων καὶ Εὐξείνου Πόντου κατοικούντων διαφόρων λαῶν, μετεφέρθη δὲ ἐκεῖ διὰ τῶν λεγεωναρίων τοῦ κατακτητοῦ. Συνέβη δηλαδὴ εἰς τὰς ἀνατολικὰς κτήσεις τῆς Ρώμης ἀπαράλλακτα ὅτι, ὡς εἶδομεν, εἶχε συμβῆ εἰς μεγαλυτέραν κλίμακα, εἰς τὰς χώρας τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους.

Βραδύτερον καὶ δι' ἄλλους παρομοίους λόγους, ἀλλὰ κυρίως διὰ τῆς παρεμβολῆς καὶ τῆς μονίμου ἐγκαταστάσεως τῶν σλαβικῶν λαῶν, κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα, διεσπάσθη ἡ ἐνότης τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους καὶ ἐδημιουργήθησαν νέαι συνθῆκαι. Ἡ προϋφισταμένη σχετικὴ γλωσσικὴ ἐνότης ἐπίσης διεσπάσθη

καὶ ἐκ τῆς διασπάσεως αὐτῆς παρήχθησαν δύο χωρισταὶ γλῶσσαι, αἱ ὁποῖαι διαφοροτρόπως ἐξελίχθησαν: ἤτοι ἡ κουτσοβλαχικὴ καὶ ἡ δακορουμανικὴ.

Ἡ διάδοσις τῆς λατινικῆς γλώσσης εἰς τὰς χώρας τῆς Χερσονήσου ἠκολούθησεν τὸ ρυθμὸν τῆς ἐπεκτάσεως τῶν ρωμαϊκῶν κατακτήσεων. Αἱ πρῶται κατακτήσεις εἰς τὰς Ἰλλυρικὰς ἐπαρχίας, ἀπὸ τοῦ μυχοῦ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους καὶ νοτίως αὐτοῦ, χρονολογοῦνται ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 2ου αἰῶνος π.Χ. Ραγδαίως δὲ καὶ ἐντὸς μιᾶς πεντηκονταετίας περίπου, μέχρι τοῦ 146 π.Χ., οἱ Ρωμαῖοι ἔγιναν κύριοι ὅλων τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Μακεδονίας, ὅπου καὶ ἐγκατεστάθησαν μονίμως. Συνεπῶς ὁ πρῶτος ἐκρωμανισμὸς ἤρχισεν ἐντὸς τοῦ γεωγραφικοῦ τούτου χώρου, ἤτοι εἰς τὴν Ἰλλυρίαν, τὴν Ἡπειρον, τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Μακεδονίαν καὶ εἰς τὰς ὄρεινὰς περιοχὰς τῆς Πίνδου μετὰ τῶν διακλαδώσεών της. Ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ χώρου πρέπει νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἐδημιουργήθη ὁ πρῶτος πυρὴν τῆς ρωμανικῆς γλώσσης τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου.

Εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, δηλαδὴ εἰς τὰ κλασσικὰ ἑλληνικὰ ἐδάφη, ὅπου τὸ ἐπίπεδον τοῦ πολιτισμοῦ ἦτο ἀνώτερον τοῦ τῶν κατακτητῶν, ὁ ἐκρωμανισμὸς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εὐδοκιμήσῃ καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα οὐδόπως ἐπηρεάσθῃ.

Διάφορος ὅμως ἦτο ἡ περίπτωσις τῶν βορειοτέρων ἐπαρχιῶν. Ἡ Ἰλλυρία βεβαίως τότε δὲν ἦτο παντελῶς ξένη πρὸς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλὰ ἀσφαλῶς ὁ βαθμὸς τῆς ἐξελληνίσεώς της περιωρίζετο εἰς τὰς πόλεις καὶ δὴ τὰς παρακτίους τοιαύτας¹. Εἰς δὲ τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Μακεδονίαν καὶ κυρίως εἰς τὰς ὄρεινὰς περιοχὰς ἡ κατάστασις παρουσιάζετο ἀλλοία. Εἰς μὲν τὰς πόλεις καὶ τὰς περιόικους κώμας, ὅπου τὸ ἐπίπεδον τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἦτο ὑψηλόν, ὁ ἐκρωμανισμὸς συνήνητησε δυσκολίας καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ὑπῆρξεν καθολικός. Ἐν ᾧ εἰς τὰς ὄρεινὰς περιοχὰς τῆς Πίνδου ἐπεκράτησεν εὐκολώτερον, καὶ τοῦτο διότι ἡ ρωμαϊκὴ κυριαρχία, ἔχουσα συμφέρον νὰ ἐμπεδωθῇ, ἐπεβλήθη πληρέστερον διὰ τῆς ἰσχυρᾶς αὐτῆς πολιτικῆς, οἰκονομικῆς καὶ στρατιωτικῆς ὀργανώσεως, οὐχὶ δὲ ὀλιγώτερον καὶ διὰ τῆς ἐπὶ μακρὸν ἐπιστρατεύσεως τῶν κατοίκων τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν. Οἱ ἐπιστρατευόμενοι ὑπηρετοῦν ἐπὶ 20-25 ἔτη συνεχῶς καὶ ἐξεμάνθανον τὴν λατινικὴν τῶν στρατιωτῶν, ἀποστρατευόμενοι δὲ ἐλάμβανον ἐπιστρέφοντες εἰς τὰ χωρία των κλῆρον διὰ τὰ μακρὰ ἔτη τῆς ὑπηρεσίας των καὶ ἐγκαθιστάμενοι μονίμως μετέφερον τὴν ἐπίκτητον γλῶσσαν εἰς τοὺς τόπους τῆς καταγωγῆς των².

Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν νομίζομεν ὅτι οὐχὶ δυσαρέστως προσήρχοντο εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν, ὅπου ὑπηρετοῦν εἴτε ὡς βοηθητικοί, εἴτε ὡς ὀροφύ-

1. Κ. Ἀμάντου, Οἱ βόρειοι γείτονες τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήναι 1923, σ. 137-138.

2. Κεραμοπούλλου, Τί εἶναι οἱ Κουτσοβλαχοί, passim σχετικαὶ πληροφορίαι.

λακες, είτε ἀργότερον ὡς μάχιμοι. Διότι καταγόμενοι ἀπὸ πτωχὰ μέρη, ὅπου διῆγον ζωὴν σκληρὰν μὲ μόνιμον σύντροφον τὴν πενίαν, εὕρισκον λύσιν εἰς τὸ ἄλυτον πρόβλημά των τῆς ὑποαπασχολήσεως καὶ τῆς ἐξοικονομήσεως τῶν μέσων τοῦ βιοπορισμοῦ των. Ἡ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία ἦτο δι' αὐτοὺς μισθοφορία, ἣ ὅποια κατήντησεν ἐπάγγελμα βιοποριστικὸν καὶ ἐὰν παραδεχθῶμεν, ὅτι διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους μετεβιβάζετο τὸ ἴδιον ἐπάγγελμα ἀπὸ πατέρα εἰς υἱόν, ἔχομεν πλήρη τὴν ἐξήγησιν τῶν αἰτίων καὶ τοῦ ρυθμοῦ τοῦ ἐκρωμανισμοῦ τῶν ὀρεινῶν κατοίκων.

Ἄλλὰ δὲν ἦσαν μόνον στρατιωτικῆς φύσεως αἱ περιπτώσεις ἀπασχολήσεως τῶν πτωχῶν τάξεων. Ἡ ἐκτέλεσις διαφόρων δημοσίων ἔργων συγκοινωνίας, εἴτε στρατιωτικῆς εἴτε πολιτικοοικονομικῆς φύσεως, πρὸς ἀξιοποίησιν τῶν ἀπεράντων νέων χωρῶν, ἀπερρόφουν ἀσφαλῶς πολλὰς ἐργατικὰς χεῖρας, μὲ ἐργοδότην πάντοτε τὸ Ρωμαϊκὸν Κράτος, ἐκπροσωπούμενον ὑπὸ ἐπαρκῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν στελεχῶν.

Μία χρονικὴ περίοδος τριῶν περίπου αἰώνων, ἦτοι μέχρι τοῦ 107 μ. Χ. (ἔτους κατακτήσεως τῆς Δακίας), ὑπὸ τὰς ὡς ἄνω συνθήκας διοικήσεως τῆς Ρώμης, ἀπέβη ἀναμφιβόλως ἀρκετὴ διὰ νὰ θεμελιωθοῦν πυρῆνες ἐκρωμανισμοῦ. Αὐτὴν τὴν κατάστασιν πιστεύομεν ὡς οὐσιωδεστέραν αἰτίαν τῆς ἐκλατινίσεως καὶ οὐχὶ τὴν ἀπίθανον θεωρίαν τοῦ ἐποικισμοῦ εἰς μεγάλην κλίμακα μητροπολιτικῶν στοιχείων. Διότι δὲν ἦτο δυνατὸν ἢ Ρώμη νὰ διαθέτῃ τοσούτους πληθυσμούς πρὸς ἐξαγωγήν εἰς ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ ἀπεράντου παγκοσμίου κράτους της¹.

Ἐὰν ὁμως δεχθῶμεν, ὅτι ἐγένοντο ἐξ Ἰταλίας ἀποικίσεις εἰς μεγαλυτέραν κλίμακα (ἐκτὸς βεβαίως τῶν στελεχῶν τῆς στρατιωτικῆς καὶ τῆς πολιτικῆς διοικήσεως), νομίζομεν, ὅτι αὐταὶ θὰ ἦσαν φύσεως μᾶλλον οἰκονομικῆς καὶ ἐμπορικῆς διεισδύσεως εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Χερσονήσου καὶ ὄχι προγραμματισμέναι μεταναστεύσεις ἀπὸ τὴν Μητρόπολιν πρὸς ἐγκατάστασι Ρωμαίων πολιτῶν εἰς τὰς ἀγόνους αὐτὰς ὀρεινὰς περιοχάς. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πρέπει νὰ δεχθῶμεν, ὅτι αἱ εἰρηνικαὶ διεισδύσεις ὑπῆρξαν καὶ αὐταὶ συνεργοῦντα αἴτια ἐκλατινισμοῦ καὶ ὄχι ἀπόλυτα.

Ἐξ ἄλλου, ὅταν αἱ ρωμαϊκαὶ λεγεῶνες προωθοῦντο εἰς τὰς πέραν τῆς Μακεδονίας πρὸς ἀνατολὰς χώρας, πρὸς τὴν Μοισίαν, τὴν Θράκην, τὸν Αἴμον καὶ τὴν Δακίαν, πιθανώτατα ἦντλον ἀρκετὰς μαχίμους δυνάμεις ἐπιστράτων καὶ ἐκ τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν, τοῦ Ἰλλυρικοῦ, ὅπως ἐκαλοῦντο συλλήβδην καὶ αἱ ἐλληνικαὶ χῶραι, καὶ τοῦτο τεκμηριώνεται ἀπὸ ἀνακαλυφθέντας ἐν Ρουμανίᾳ πίνακας ἐντίμου ἀποστρατείας, ἐν οἷς μνημονεύονται ὀνόματα ἐλληνικὰ-μακεδονικά. Τὸ ἔτος 129 μ. Χ. ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανὸς παρέσχεν εἰς

1. N. Jorga, Histoire des Roumains et de leur civilisation, Bucarest 1922, σ. 24.

ἀξιωματικούς τοῦ ἰλλυρικοῦ ἰππικοῦ ἐν Δακίᾳ, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα εἶναι ὅλα ἑλληνικά τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, τὴν ρωμαϊκὴν πολιτείαν καὶ τὸ δικαίωμα τῆς συζυγίας¹.

Μετὰ τὴν Μοισίαν καὶ τὴν Θράκην, μὲ τὴν κατάκτησιν τῆς Δακίας, ἡ Ρώμη ὠλοκλήρωσε τὸ κατακτητικὸν ἔργον τῆς ἐπὶ τῶν ἀνατολικωτέρων χωρῶν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ χώρου. Τοιοῦτοτρόπως ἐδημιουργήθη ἐν Δακίᾳ ὁ ἰσχυρότερος πυρὴν ἐκρωμανισμένου κόσμου τῆς ἀνατολῆς, ὁ ὁποῖος περιέλαβεν ὅλους τοὺς νοτίως καὶ βορείως τοῦ Αἴμου λαούς, ἐπίσης τῶν παριστρίων χωρῶν καὶ τῆς Τρανσυλβανίας μέχρι τῶν Καρπαθίων.

Οὕτω, διὰ τῆς ὀλοκληρώσεως τῆς κυριαρχίας τῆς Ρώμης ἐπὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ἐδημιουργήθη μία πρωτοφανὴς εἰς ἕκτασιν διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κρατικὴ ἐνότης, ἡ ὁποία συνεπέφερε καὶ σχετικὴν γλωσσικὴν ἀφομοίωσιν.

Δὲν ἤμποροῦμεν βεβαίως νὰ φαντασθῶμεν, ὅτι ἡ γλῶσσα αὐτὴ ἐξηφάνισε τὰς ἐπιχωρίους τῶν ὑποτεταγμένων διαφόρων ἐθνῶν γλώσσας, διότι ἂν καὶ οἱ ὑπήκοοι λαοὶ ἐμάνθανον καὶ ὠμίλουν τὴν κρατικὴν γλῶσσαν εἰς τὰς σχέσεις των μὲ τὸ κράτος καὶ εἰς τὰς ἐπικοινωνίας μετὰ ἄλλοεθνῶν συνυπηκόων των, ἐν τούτοις διετήρουν ἕκαστος τὴν μητρικὴν του γλῶσσαν κατ' οἶκον καὶ εἰς τὰς κοινωνικὰς σχέσεις μετὰ τῶν συμπατριωτῶν του, ἦσαν δηλαδὴ δίγλωσσοι. Ἡ κρατικὴ ἐνότης τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου ἐξηκολούθη ὑπάρχουσα καὶ μετὰ τὸν χωρισμὸν τοῦ Ἀνατολικοῦ Κράτους ἀπὸ τὸ Δυτικόν. Ὁ καθηγητὴς Ζακυθηνὸς εἰς τὸ ἔργον του «Τὸ Βυζάντιον» μετὰξὺ τῶν ἄλλων, λέγει ὅτι κατὰ τὰ τέλη τοῦ 4ου αἰῶνος ἡ ἐθνολογικὴ σύνθεσις παρουσίαζε συμπαγεῖς ὄγκους εἰς ἐκρωμανισθείσας περιοχὰς τῆς Ἀδριατικῆς καὶ τῶν Παριστρίων

1. Γ. Γ. Παπαδοπούλου, Περὶ τοῦ ἐν Βλάχοις Ἑλληνισμοῦ, δημοσιευθὲν ἐν τῷ περιοδικῷ «Πανδώρα» φυλλάδ. 224-225, σ. 174, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀντιγράφομεν: «Κατὰ τὸ 1838 ἀνεκαλύφθη ἐν τῷ χωρίῳ Ζιάνι, διπλῆ ὀρειχαλκίνη πλάξ τηρουμένη ἐν τῷ ἐν Βουκουρεστίῳ Γκικαίῳ Μουσείῳ, ἐπὶ ταύτης δὲ ἀναγιγνώσκεται ἡ ἐπιγραφή: (Σημ. μετάφρασις ὑπὸ τοῦ ἰδίου, ἐκ τοῦ παρατιθεμένου λατινικοῦ κειμένου). «Αὐτοκράτωρ Καίσαρ, θεοῦ Τραϊανοῦ Παρθικοῦ υἱός, Θεοῦ Νερούα υἱωνός, Τραϊανός Ἀδριανός Αὐγουστος, Ἀρχιερεὺς Μέγιστος, δημαρχιακῆς ἐξουσίας τὸ ιγ', ὑπάτος τὸ γ', πατὴρ πατρίδος, τοῖς ἰππεῦσι καὶ τοῖς πεζοῖς τοῖς ἀγωνισαμένοις ἐν τῇ Ἰλῆ καὶ τῷ ἀγῆματι τῶν Ἰλλυριῶν ἰππέων καὶ τέσσαρσι σπείραις, αἱ καλοῦνται α' Ἰσπανῶν καὶ α' Ἰσπανῶν τῶν ἀπομάχων... πολλοῖς ἀποστράτοις καλῶς διαστρατευσάμενοις, ὧν ὑπογέγραπται τὰ ὀνόματα, τοῖς τέκνοις αὐτῶν καὶ τοῖς ἀπογόνοις αὐτῶν (ὁ αὐτοκράτωρ) δέδωκε τὴν πολιτείαν καὶ τὸ τῆς συζυγίας δίκαιον, μετὰ τῶν γυναικῶν, ἅς (κατὰ νόμον) ἠγγμένοι ἦσαν τῆς δὲ πολιτείας δεδομένης αὐτοῖς, οἵτινες ἄγαμοι εἶεν, καὶ μετ' ἐκείνων, ἅς ἂν (κατὰ νόμον) ἐφεξῆς ἀγάγωνται, ἀλλ' ἐκείνοις μόνοις μετὰ τούτων μόνων.- Ἀπὸ τῆς ια' Καλενδῶν Ἀπριλίου... Ἄγημα Ἰλλυριῶν ἰππέων ἐξ Ἑλλάδος. Εὐπάτορι Εὐμένους τῷ ἐκ Σεβαστουπόλεως καὶ Εὐπάτορι τῷ υἱῷ αὐτοῦ καὶ Εὐπατορίᾳ τῇ θυγατρὶ αὐτοῦ, καὶ Εὐμένει τῷ υἱῷ αὐτοῦ καὶ Θράσωνι τῷ υἱῷ αὐτοῦ καὶ Φιλοπάτρᾳ τῇ θυγατρὶ αὐτοῦ...».

ἐπαρχιῶν, ἀλλὰ ὅτι δὲν δύναται τις νὰ ἐκτιμήσῃ οὔτε τὴν ἔκτασιν τῶν παλαιῶν ἰλλυρικῶν καὶ θρακικῶν φύλων τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου οὔτε τὸν βαθμὸν τοῦ ἐξελληνισμοῦ καὶ τοῦ ἐκρωμανισμοῦ των εἰς τὰς βορειοτέρας περιοχάς, ἀλλὰ οὔτε νὰ σταθμίσῃ τὰς ἐθνολογικὰς ἀλλοιώσεις, τὰς ὁποίας προεκάλεσαν αἱ βαρβαρικαὶ ἐπιδρομαί. Ὡς μόνον βέβαιον νομίζει ὁ συγγραφεὺς, ὅτι αἱ ἐπιδρομαὶ αὗται ἐπέφεραν εἰς τὰς ἐκτεθείσας ἐκείνας περιφερείας τὴν ἐρήμωσιν τῆς ὑπαίθρου καὶ ὅτι διηκολύναν οὕτω τὴν ἐγκατάστασιν τῶν σλαβικῶν φύλων, ἢ τοιαύτη δὲ εἰκὼν τῆς ἐθνολογικῆς συνθέσεως συνεχῶς ἀλλοιούμενη «μεταβάλλεται ριζικῶς κατὰ τὸν κρίσιμον Ζ' αἰῶνα», ὅποτε αἱ σλαβικαὶ ἐπιδρομαὶ καὶ ἐγκαταστάσεις εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας καὶ ἡ ἴδρυσις τοῦ πρώτου βουλγαρικοῦ κράτους ἐπέδρασαν βαθύτατα ἐπὶ τῆς ἐθνολογικῆς καταστάσεως εἰς τὰς βορείας περιοχὰς κυρίως.¹

Συνεπεία τῆς τοιαύτης διεισδύσεως τῶν Σλάβων, ἡ ἐνότης τῆς αὐτοκρατορίας εἰς τὴν περιοχὴν ἐκείνην τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου ἠκρωτηριάσθη. Ἐχρειάσθησαν δὲ σκληροὶ καὶ μακροχρόνιοι ἀγῶνες διαρκέσαντες μέχρι τοῦ 1018, ἵνα τελικῶς ὁ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος, διὰ τῆς καταλύσεως τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους, ἀποκαταστήσῃ τὴν βυζαντινὴν ἡγεμονίαν εἰς τὰ παλαιὰ ἐδάφη.

Ὁ ἀπολογισμὸς τῆς ἐπὶ τοσοῦτο μακρὸν χρονικὸν διάστημα ἐπικρατήσεως τῶν Βουλγάρων ἦτο ὀδυνηρὸς. Εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, εἰς τὴν Θράκην καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὅπου ἡ ὑπαίθρος εἶχεν ἐρημωθῆ καὶ ὁ πληθυσμὸς εἶχεν ἀραιωθῆ, ἐδημιουργήθησαν μόνιμοι βουλγαρικαὶ ἐγκαταστάσεις. Οἱ ἐξησθενημένοι ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ ἢ ἐξεσλαβίσθησαν ἢ ἐξετοπίσθησαν πρὸς τὰ νοτιώτερα, ἢ ἑλληνικὴ γλῶσσα ὑπὸ τὰς ἰσχυρὰς πιέσεις τῆς σλαβικῆς περιωρίσθη εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰς παραλίους περιοχάς, ἢ δὲ νεολατινικὴ ὡς ἐπίκτητος τῆς ἐποχῆς τῆς ρωμαιοκρατίας γλῶσσα, ἀντικατεστάθη ὑπὸ τῆς σλαβικῆς καὶ σχεδὸν ἐξέλιπεν εἰς τὰ βορειότερα τῆς κεντρικῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, ἐξαιρουμένων τῶν περιοχῶν τῆς Νοτίου καὶ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας καὶ κυρίως τῶν ὄρεινῶν. Ἴσως τοῦτο τὸ τελευταῖον συνέβη, διότι οἱ Σλάβοι ἀρκούμενοι εἰς τὰς εὐφόρους πεδινὰς γαίας, δὲν ἐνέτεινον τὴν πλείσιν των εἰς τὰς ἀγόνους περιοχὰς τῶν ὄρεων τῆς Πίνδου². Εἰς δὲ τὰς Δακικὰς χώ-

1. Δ. Ζακυθηνοῦ, Βυζάντιον, Ἀθήναι 1951, σ. 23, 24, 25.

2. Ν. Ἀνδριώτη, Τὸ Ὀμόσπονδον Κράτος τῶν Σκοπίων καὶ ἡ γλῶσσα του, Θεσσαλονίκη 1960, σ. 21-29. Ἀναφορικῶς πρὸς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἐκσλαβισμοῦ μέρους Ἑλλήνων κατοίκων, ἀναφέρει ὁ συγγραφεὺς μεγάλον ἀριθμὸν λέξεων ἑλληνικῆς καταγωγῆς, σωζομένων καὶ σήμερον εἰς τὴν ὀμιλουμένην σλαβικὴν γλῶσσαν τῶν Μακεδονικῶν περιοχῶν. Ἡμεῖς ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως γνωρίζομεν τὰς πλείστας τῶν λέξεων αὐτῶν, σωζομένας ἐν χρήσει εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Πελαγονίας, τουλάχιστον μέχρι τῆς πρὸ τῶν τελευταίων πολέμων ἐποχῆς, λείψανα ἀσφαλῶς τῆς πρὸ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν Βουλγάρων (7ον-10ον αἰῶνα) ἑλληνικότητος τῆς χώρας. Πρβλ. καὶ Ζακυθηνοῦ, ἐνθ' ἄν.

ρας αἰ πιέσεις τῶν διαφόρων σλαβικῶν καὶ ἄλλων φύλων ὑπῆρξαν τόσον βαθεῖαι καὶ ἡ γλῶσσα των ἐνεποτίσθη μὲ τόσα σλαβικά στοιχεῖα, ὥστε ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἡ δακορουμανικὴ ἔθεωρεῖτο σλαβικὸν ἰδίωμα καὶ ὁ γραπτὸς λόγος ἐγράφετο διὰ τοῦ κυριλλικοῦ ἀλφαβήτου μέχρι τοῦ 1860¹.

Αὕτῃ λοιπὸν ἡ παρεμβολὴ τῶν Σλάβων διὰ τῆς διασπάσεως τῆς ἐδαφικῆς ἐνότητος τῶν ἐκρωμανισμένων πληθυσμῶν τῆς χερσονήσου, συνέτεινε κατὰ πολὺ, ὅπως ἐκ τῆς ἀπομονώσεως αἱ δύο διάλεκτοι ἐξελιχθῶσιν εἰς δύο χωριστὰς γλώσσας, τὴν κουτσοβλαχικὴν καὶ τὴν δακορουμανικὴν.

4. Ο ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ ΤΗΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ ΚΑΙ ΑΙ ΣΥΝΘΗΚΑΙ ΥΠΟ ΤΑΣ ΟΠΟΙΑΣ ΣΥΝΕΤΕΛΕΣΘΗ ΑΥΤΗ

Ἐξεθέσαμεν εἰς τὰ προηγούμενα τὰ περὶ τοῦ γενικοῦ ἐκλατινισμοῦ καὶ τῆς γενέσεως τῆς ρωμανικῆς γλώσσης εἰς τὰς χώρας τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου. Ὅπως δὲ εἶπομεν, ἡ γλῶσσα ἤρχισεν ἀπὸ τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας, τὰς βρεχομένας ὑπὸ τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης, καὶ σταδιακῶς διαπλασσομένη μετεφέρθη ὑπὸ τῶν λεγεωναρίων πρὸς ἀνατολὰς εἰς ὅλας τὰς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων νεοκατακτωμένας χώρας. Ἐνδιαφέρει λοιπὸν τὸ θέμα μας ὁ καθορισμὸς τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἤρχισεν ἡ χωριστὴ διάπλασις τῆς κουτσοβλαχικῆς, ὡς καὶ τῶν συνθηκῶν, ὑπὸ τὰς ὁποίας συνετελέσθη ἡ τελικὴ διαμόρφωσις αὐτῆς.

Ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς χωριστῆς διαμορφώσεως τῆς κουτσοβλαχικῆς δυνάμεθα, κατὰ τεκμήριον, νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ σαφὴς καμπὴ ἔλαβε χώραν κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν αἱ ἐπισυμβᾶσαι ἐγκαταστάσεις τῶν Σλάβων καὶ τῶν Βουλγάρων εἰς τὰς βορειοτέρας τῶν εὐρωπαϊκῶν κτήσεων ἐπαρχίας τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, καθὼς καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὰς ὁμόρους πρὸς αὐτήν, διὰ τῆς παρεμβολῆς των διέσπασαν μὲν τὴν κρατικὴν ἐνότητα, ἐχώρισαν δὲ τὰς δυτικῶς τῆς ὄροσειρᾶς τῆς Πίνδου εὐρισκομένας περιφερείας ἀπὸ τὰς ἀνατολικῶς αὐτῆς κειμένας τοιαύτας, οὕτω δὲ αἱ ἀποχωρισθεῖσαι ἐπαρχίαι ἀπεξενώθησαν τελείως ἀπ' ἀλλήλων. Αἱ ἐπαρχίαι, αἱ ὁποῖαι παρέμειναν κεχωρισμένοι πρὸς δυσμὰς τῆς ὄροσειρᾶς ἐπανεῦρον ἑαυτὰς ἐντὸς τοῦ παλαιοῦ ἰδικοῦ των γεωγραφικοῦ χώρου καὶ ἐσχημάτισαν τὸν βιοτικὸν αὐτῶν χώρον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐξελίχθησαν περαιτέρω. Διέπλασαν δὲ τὴν γλῶσσαν ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν ἰδίων παλαιῶν παραδόσεων, αἱ ὁποῖαι εἶχον συνεργήσει εἰς τὴν γένεσιν αὐτῆς. Ὑπ' αὐτὰς λοιπὸν τὰς συνθήκας ἤρχισε νὰ συντελῆται ἡ διαμόρφωσις τῆς μέχρι σήμερον σωζομένης κουτσοβλαχικῆς γλώσσης.

Διάφορος ὑπῆρξεν ἡ ἐξέλιξις εἰς τὰς ἀνατολικῶς τῆς Πίνδου χώρας, τὰς

1. *Pop Sever*, *Dialectologie Romane*, σ. 671-672.

υποταγείσας ὑπὸ τῶν Σλάβων. Ἡ ἐπίκτητος λατινικὴ γλῶσσα πιθανώτατα μὴ ἔχουσα βαθείας ρίζας εἰς τὰς κεντρικὰς ἐπαρχίας, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὰς ὁμόρους ἐπαρχίας αὐτῆς, ἐξέλιπε σὺν τῷ χρόνῳ ὑπὸ τὴν ἀφομοιωτικὴν ἐπίδρασιν τῶν Σλάβων. Εἰς τὰς παριστρίους ὅμως καὶ τὰς περὶ τὸν Αἷμον χώρας, ὅπου ὁ ἐκρωμανισμὸς ὑπῆρξεν ἰσχυρότερος καὶ συμπαγέστερος, διετηρήθη μὲν ἡ γλῶσσα καὶ διεπλάσθη ἡ δακορουμανικὴ, ἀλλὰ ἡ ἐπίδρασις τῆς σλαβικῆς ὑπῆρξεν τοσοῦτον ἰσχυρά, ὥστε ἐπὶ αἰῶνας ἐθεωρεῖτο αὕτη ὡς σλαβικὴ διάλεκτος.

Ἦδη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Βουλγαροκτόνου, ὅποτε διὰ τῆς καταλύσεως τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους ἀπεκατεστάθη ἡ ἡγεμονία τοῦ Βυζαντίου, θὰ ὑπῆρχεν ἀσφαλῶς σαφὴς διαφοροποίησις μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν γλωσσῶν. Κατ' αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἐποχὴν, κατὰ τὸν 10ον αἰῶνα, πιστεύομεν ὅτι εἶχεν ὀλοκληρωθῆ ἡ διαμόρφωσις τῆς σημερινῆς γλώσσης καὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν Κουτσοβλάχων.

Κατὰ ταῦτα νομίζομεν, ὅτι δὲν σφάλλομεν παραδεχόμενοι ὅτι διὰ τοῦ ἐκσλαβισμοῦ ἡ βλαχικὴ γλῶσσα τῶν κεντρικῶν περιοχῶν σὺν τῷ χρόνῳ ἐξέλιπε, περιωρίσθη δὲ εἰς τὰς περὶ τὸν Αἷμον καὶ τὸν Ἰστρον χώρας. Ὅπουδῆποτε δὲ μετὰ τὸν 7ον αἰῶνα ἀναφέρονται εἴτε Βλαχορηχίνοι, εἴτε Βλαχοβούλγαροι τῶν Ἀσανιδῶν, εἴτε Πατσινάκοι τῶν Μογλενιτῶν, οὐδεμίαν οὗτοι εἶχον σχέσιν μετὰ τῶν προγόνων τῶν σημερινῶν Κουτσοβλάχων, οἱ ὅποιοι ἦσαν τότε τελείως ἀπομεμακρυσμένοι εἰς τὰς ὄρεινὰς προπατορικὰς διαμονὰς των. Ὅλοι δὲ οἱ Βλάχοι ἐκεῖνοι, ἐξαιρουμένων τῶν Μογλενιτῶν, περιληφθέντες ἐντὸς τῶν σλαβοβουλγαρικῶν ἐγκαταστάσεων, εἶχον τελείως ἐκσλαβισθῆ ἤδη πρὸς τῆς ἐλεύσεως τῶν Τούρκων. Καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ὑπῆρχον κατάλοιπά τινα, ταῦτα ἀσφαλῶς διὰ τῆς ἐξισλαμίσεως ἀπερροφήθησαν.

Τὸ γεγονός τῆς ἐξαφανίσεως τῶν παλαιῶν Βλάχων ἐκ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης ἤδη πρὸ τῆς ἐλεύσεως τῶν Τούρκων εἶναι ἀναμφισβήτητον. Τούτου ὑπάρχει ὡς θετικὴ ἀπόδειξις τὸ γεγονός ὅτι οἱ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας σωζόμενοι ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ Βλάχοι εἶναι καθαροὶ Κουτσόβλαχοι, ὁμιλοῦντες τὴν καθαρὰν διάλεκτον τοῦ τόπου τῆς προελεύσεώς των, τέκνα τῶν ἄλλοτε ἀκμαζουσῶν ἑλληνοβλαχικῶν κοινοτήτων τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, οἱ ὅποιοι ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ κυρίως κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα μετηνάστευσαν καὶ ἐγκατεστάθησαν, ὅπου εὕρισκοντο μέχρι καὶ τοῦ τέλους τῆς Τουρκοκρατίας. Ὅταν δὲ οὗτοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς νέας αὐτῶν διαμονὰς, οὐδαμοῦ εὕρηκαν «Βλάχους» ἄλλους, ἐκτὸς τῶν Μογλενιτῶν.

Ἀπὸ ὅσα μέχρι τοῦδε ἀνεπτύξαμεν περὶ τῆς διαμορφώσεως τῆς γλώσσης, νομίζομεν ὅτι ἐπαρκῶς ἀποδεικνύεται ὅτι οἱ Κουτσόβλαχοι εἶναι ἰθαγενεῖς τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, καὶ ὅτι κατάγονται ἀπὸ τὰ φύλα τὰ κατοικοῦντα εἰς

τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Μακεδονίαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ὑποταγῆς αὐτῶν εἰς τοὺς Ῥωμαίους. Δὲν διαφωνοῦν δὲ πρὸς τὰ συμπεράσματά μας αἱ ἀπόψεις τῶν Ἑλλήνων ἐκείνων ἐρευνητῶν οἱ ὅποιοι ἐνεβάθυναν εἰς τὸ θέμα: τοῦ Κούμα π.χ. πρεσβεύοντος τὸν γενικὸν ἐκλατινισμόν διὰ τῆς πολυχρονίου κυριαρχίας, τοῦ Χρυσοχόου ἀναφερομένου εἰς τὰς ὄροφυλακάς, καθὼς καὶ εἰς τὴν μακροχρόνιον στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν ὡς τὸ πρωταρχικὸν τούτου αἴτιον, καὶ τοῦ Παπαγεωργίου παραδεχομένου οὐσιαστικῶς ἀμφοτέρας. Καὶ τῶν τριῶν δὲ αἱ ἀπόψεις ἀλληλοσυμπληρῶνται καὶ συμφωνοῦν πρὸς τὰς τοῦ Κεραμοπούλλου, ὁ ὅποιος ὑποστηρίζει ὅτι, ἐκτὸς τῆς ὄροφυλακῆς, σπουδαιότερα καὶ βασικὴ αἰτία τῆς ἐκλατινίσεως ὑπῆρξεν ἢ ἐπὶ μακρὸν στρατιωτικὴ ὑπηρεσία τῶν ὄρεσιβίων εἰς τὰς τάξεις τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στρατοῦ καὶ ἡ δυναμικὴ πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ ὀργάνωσις τῶν Ῥωμαίων. Συνεπεία πάντων τούτων τῶν παραγόντων ἐπετεύχθη ὁ γενικὸς ἐκλατινισμὸς τῶν κατεχομένων χωρῶν. Πάντως βέβαιον καὶ ἀναμφήριστον εἶναι ὅτι οἱ πληθυσμοὶ οὗτοι, οἱ πρόγονοι δηλαδὴ τῶν σημερινῶν Κουτσοβλάχων, ὑπῆρξαν ἀνέκαθεν καὶ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας μόνιμοι κάτοικοι τῶν ἰδίων ὀρέων, ὅπου ἐγεννήθησαν, τῆς ὄροσειρᾶς δηλαδὴ τῆς Πίνδου καὶ τῶν διακλαδώσεων καὶ τῶν στενωπῶν αὐτῆς. Δὲν κατήρχοντο εἰς τὰς πεδιάδας πρὸς ἐγκατάστασιν, ἐφ' ὅσον εἶχον ὡς κύριον ἐπάγγελμα τὴν κτηνοτροφίαν, ὅσάκις δὲ μετετοπίζοντο, ἠκολούθουν πάντοτε τὸν πατροπαράδοτον ρυθμόν, ἐγκαθιστάμενοι εἰς τὰ βουνά, ξένοι πάσης ἐπιμειξίας μετ' ἄλλοφύλων. Εἰς μεταγενεστέρους μόνον χρόνους, ὅταν ἡ πλήρης ἀπασχόλησις τοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὴν κτηνοτροφίαν κατέστη ἀδύνατος, ἐπεδόθησαν πρὸς τὰ ἀστικὰ ἐπαγγέλματα.

Ἡ δὲ παρά τινων διατυπωθεῖσα γνώμη¹ ὅτι κάτοικοι τῶν πεδινῶν κέντρων, ἐκδιωχθέντες εἴτε ὑπὸ τῆς πλημμύρας τῶν Σλάβων, εἴτε βραδύτερον, ὑπὸ τῆς πιέσεως τῶν Τούρκων, κατέφυγαν εἰς τὰ βουνά καὶ συνέπηξαν τοὺς συνοικισμοὺς τῶν Κουτσοβλάχων, νομίζομεν ὅτι δὲν εὐσταθεῖ, διότι καθ' ἃ ἀπεδείξαμεν οἱ κουτσοβλαχικοὶ ὄρεινοὶ συνοικισμοὶ προϋπῆρχον τῶν Σλάβων. Τὸ μόνον, ὡς πιθανόν, δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν Τούρκων μεμονωμένοι ἄστοι ἠναγκάσθησαν νὰ προσφύγουν εἰς τοὺς κόλπους τῶν ὑφισταμένων συνοικισμῶν καὶ οὕτω ἐνίσχυσαν τὴν ἐν τῇ γενέσει εὐρισκομένην τότε ἀστικὴν τάξιν.

Μετὰ τὰ ὅσα περὶ τῆς γενικῆς ἐκλατινίσεως ἀνεφέραμεν, ἐὰν τὴν λαμπρὰν ἐξέλιξιν, τὴν ὁποίαν ἔσχον αἱ χῶραι τῆς Δύσεως, παραβάλωμεν πρὸς τὰ πενιχρὰ κατάλοιπα τῆς Ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας εἰς τὰς ἀνατολικὰς χώρας, θὰ διαπιστώσωμεν ὅτι ταῦτα οὔτε πόρρωθεν δύνανται νὰ συγκριθοῦν πρὸς τὰ ἐν τῇ Δύσει ἐπιτεύγματα. Εἰς τὰς παριστρίους χώρας, ὅπου ὑπῆρχεν ὁ συμ-

1. Ἀμάντου, Μακεδονικά, σ. 23-24

παγέστερος πυρὴν ἐκλατινισμένου πληθυσμοῦ, κατόπιν πολλῶν αἰῶνων περιπετειῶν καὶ ξενικῶν κατακτήσεων, μόλις κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα ἐσχηματίσθη ἐν ἀνεξάρτητον κράτος, ἡ Ρουμανία. Ἐξ ἄλλου οἱ Κουτσόβλαχοι, εὐάριθμοι ἐν τῷ συνόλω, οὐδέποτε ἀπετέλεσαν ἰδίαν πολιτικὴν ὄντοτητα, διεσπαρμένοι δὲ εἰς εὐρύτατον γεωγραφικὸν χῶρον παρουσιάζουν μοναδικὸν σχεδὸν φαινόμενον λαοῦ ὁ ὁποῖος ἀπὸ τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως παρὰ τὰς ἐπὶ δύο χιλιετηρίδας ποικίλας περιπετείας παρέμεινεν μέχρι σήμερον ἀναλλοίωτος, διατηρῶν τὴν ἀρχαϊκὴν αὐτοῦ ρωμανικὴν γλῶσσαν, ὁσημέραι ἐξαφανιζομένην. Δύο δὲ ὑπῆρξαν, κατὰ τὴν γνώμην μας, οἱ οὐσιώδεις παράγοντες τῆς τοιαύτης διαφοροποιήσεως τῶν τυχῶν τῶν ἐν τῇ Δύσει καὶ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὑπηκόων τῶν Ρωμαίων. Ὁ μὲν πρῶτος εἶναι ὅτι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἐν τῇ Δύσει συμβάντα, ὅπου ἡ πτώσις τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ἐδημιούργησε τὴν ἀνάγκην καὶ τὴν δυνατότητα τῆς γενέσεως ἀνεξαρτήτων κρατῶν, τὸ Ἀνατολικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος ἐσυνέχισε τὸν βίον του ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Ἐπειδὴ δὲ τὸ Βυζαντινὸν Κράτος, ἐξελληνισθὲν διὰ τοῦ χρόνου, ἀπώλεσε τὴν ἀρχικὴν λατινικὴν μορφήν του, τὸ γεγονός τοῦτο δὲν ἠνθόει περιπτώσεις δημιουργίας κρατῶν τοῦ τύπου τῶν δυτικῶν. Ὁ δὲ δεύτερος παράγων ἦτο ἡ πλημμυρίς τῶν Σλάβων, ἡ ὁποία κατέκλυσε τὰς βορειοτέρας ἐπαρχίας τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου Πόντου μέχρι τῆς Ἀδριατικῆς, καὶ ἡ ὁποία, διὰ τοῦ ἐκσλαβισμού, ἐξηφάνισε τὸ πλεῖστον τῶν ἐκλατινισμένων λαῶν τῶν περιοχῶν αὐτῶν.

5. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ ΕΚ ΤΟΥ ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ ΤΗΣ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΙΚΗΣ ΤΟΥ Κ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ

Εἰς τὰ προηγούμενα ἀνεφέραμεν τὴν γνώμην τοῦ Κ. Νικολαΐδου, τὴν ὁποίαν ἀναπτύσσει οὗτος εἰς τὸν πρόλογον τοῦ λεξικοῦ του, ὅπου ἀποφαίνεται ὅτι ἡ ἐκλατίνισις εἰς τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἴμου ἤρχισεν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀδριατικῆς καὶ βαθμηδὸν προωθήθη πρὸς τὰς παραδουναβίους χώρας, ἐκ δὲ τοῦ γεγονότος τούτου συνάγει ἀδιστακτικῶς ὅτι οἱ Κουτσόβλαχοι εἶναι αὐτόχθονες τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν. Ὁλος ὁ πρόλογος τοῦ Νικολαΐδου εἶναι ἀξιόπρόσεκτος τόσον διὰ τὰς ἀπὸ γλωσσικῆς πλευρᾶς παρατηρήσεις του, ὅσον καὶ διὰ τὰ ἀπὸ τῆς ἐθνολογικῆς τοιαύτης συμπεράσματα αὐτοῦ. Ἐνταῦθα παραθέτομεν μόνον τὰ περὶ τοῦ λεξιλογίου καὶ τῆς κατὰ τὴν κρίσιν του καταγωγῆς τῶν λέξεων. Ὁ συγγραφεὺς τὰς ἐν τῷ λεξικῷ ἀναγεγραφομένας 6.657 λέξεις κατανέμει ὁμαδικῶς κατὰ προέλευσιν, παραθέτων συγχρόνως καὶ τὰς ἀντιστοιχοῦσας τῆς δακορουμανικῆς. Ἐκ τῶν στοιχείων τούτων συναρμολογοῦμεν τὸν ἀκόλουθον πίνακα.

Ὅμαδες λέξεων

1) Τῆς Κουτσοβλαχικῆς		2) Τῆς Ρουμανικῆς
Λατινικῆς καταγωγῆς	2605	3562
Ἑλληνικῆς	3460 (52%)	685 (18%)
Σλαβικῆς	185 (0,26%)	1165 (17,50%)
Ἀλβανικῆς	150	66
Τουρκικῆς (συμπεριλαμβάνονται εἰς τὰς νεοελληνικὰς)	0	295
Μαγυαρικῆς	0	87
Γαλλικῆς	0	192
Ἀγνώστου προελεύσεως	257	605
	<u>6657</u>	<u>6657</u>

Ἐκ τῆς ὡς ἄνω κατανομῆς καὶ τῆς συγκρίσεως τῶν ἀναλογιῶν τῶν λέξεων κατὰ προέλευσιν, σαφῶς συνάγεται ὅτι, κατὰ μίαν ὠρισμένην χρονολογίαν, ὅπως εἰς τὰ προηγούμενα ἀναφέραμεν τὸν 7ον περίπου αἰῶνα, αἱ τῶν δύο αὐτῶν ἐκρωμανισμένων λαῶν, οἱ ὅποιοι ὑπήγοντο εἰς τὸ Βυζαντινὸν Κράτος ἐχωρίσθησαν, ἑκάτερος δὲ ἠκολούθησεν χωριστὴν σταδιοδρομίαν. Ἐκ δὲ τῆς γειτονίας καὶ τῆς ἐπιδράσεως διαφορετικῶν πολιτικῶν συνθηκῶν ἐπὶ ἑκατέρου τῶν ὡς ἄνω λαῶν ἀπετυπώθη ἀνάλογος ἐπίδρασις καὶ ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως καὶ διαπλάσεως τῆς γλώσσης του. Εἰδικῶς ὡς πρὸς τὸ ποσοστὸν 52% τῶν ἑλληνικῆς προελεύσεως λέξεων, νομίζομεν ὅτι ἐν μέρει τοῦτο ὀφείλεται καὶ εἰς τὸ ὅτι αὐτοὶ ἦσαν ἐκλατινισμένοι ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἠπείρου. Ὄταν δὲ ἀπεμονώθησαν ἐντὸς τοῦ γεωγραφικοῦ χώρου τῆς καταγωγῆς των, τότε τὰ δημῶδη ἰθαγενῆ στοιχεῖα ἀνῆλθον εἰς τὴν ἐπιφάνειαν καὶ ἐπέδρασαν ἀναλόγως.

IV. ΚΡΙΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΙΝΩΝ ΛΙ·Ι·ΣΤΑΜΕΝΩΝ ΑΠΟΨΕΩΝ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΕΩΣ ΤΩΝ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΩΝ

Διευτυπώσαμεν άνωτέρω τὰς παρατηρήσεις μας ἐπὶ τῆς ἐθνολογικῆς συστάσεως τῶν Κουτσοβλάχων, παρηκολουθήσαμεν τὰ ἐπὶ τῆς συγγενείας τῆς γλώσσης αὐτῶν πρὸς τὰς ρωμανικὰς τοιαύτας δεδομένα, ἀποδίδοντες ἰδιάζουσαν σημασίαν εἰς τὴν κοινὴν βάσιν τῆς καταγωγῆς των, ἥτοι εἰς τὴν δημῶδη λατινικὴν, καὶ κατελήξαμεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ Κουτσόβλαχοι δὲν εἶναι ἐπήλυδες, ἀλλὰ αὐτόχθονες τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, γλωσσικῶς ἐκλατινισθέντες ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας ἐντὸς τοῦ γεωγραφικοῦ αὐτοῦ χώρου. Ἄλλωστε, ἐκτὸς τῶν ἀναφερθέντων ὀλίγων συγγραφέων καὶ τινων ἄλλων παραλειφθέντων, οἱ ὅποιοι ἐπλανήθησαν δεχθέντες τὴν θεωρίαν τῆς ἐκ Δακίας προελεύσεως τῶν Κουτσοβλάχων, οἱ ἄλλοι ἀντικειμενικοὶ ἐρευνηταὶ τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας, ἡμέτεροι καὶ ξένοι, ἀδιστακτως πρεσβεύοντες τὸν γενικὸν γλωσσικὸν καὶ ὄχι ἐθνικὸν ἐκλατινισμόν τῶν ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τῶν Ρωμαίων ὑποταχθέντων λαῶν, δὲν ἐξαιροῦν τοῦ κανόνος τούτου τοὺς ἐκρωμανισμένους τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου. Ὡς πρὸς δὲ τὸν καθορισμὸν τοῦ τόπου, ὅπου ἐδημιουργήθη ὁ πρῶτος πυρὴν τοῦ ἐκρωμανισμοῦ, παρεδέχθησαν ὅτι ὁ πυρὴν οὗτος ἐσχηματίσθη εἰς τὰς δυτικὰς χώρας, τὰς βρεχομένας ὑπὸ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους.

Ἐκ τῶν ἡμετέρων ὅμως ἱστορικῶν, τῶν ὁποίων αἱ γνώμαι διίστανται, οἱ μὲν Κ. Κούμας, Μ. Χρυσοχόου, Σπύρος Παπαγεωργίου, Ἀντώνιος Κεραμόπουλλος καὶ Κων. Νικολαΐδης ὀρθῶς συνέλαβον τὴν βάσιν τοῦ προβλήματος, παραδεχόμενοι ὅτι οἱ Κουτσόβλαχοι εἶναι αὐτόχθονες. Ἐπειδὴ δὲ οἱ πρεσβεύοντες τὴν γνώμην περὶ τῆς ἐκ Δακίας προελεύσεως τῶν Βλάχων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Π. Ἀραβαντινός, ὁ Κ. Παπαρρηγόπουλος καὶ ὁ Ν. Βέης, δὲν ἐμελέτησαν προφανῶς τὸ ζήτημα συστηματικῶς, ὑπέπεσαν εἰς ὠρισμένα σφάλματα, τὰ ὁποῖα θὰ ἀποδείξωμεν ἀμέσως κατωτέρω.

α) Δὲν ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν ἡ ἀρχὴ τῶν ρωμανικῶν γλωσσῶν καὶ ἡ γενικότης τῆς γλωσσικῆς ἐκλατινίσεως τῶν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων κατακτηθέντων λαῶν, μὴ ἐξαιρουμένων βεβαίως καὶ τῶν λαῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου. Ἐγένετο παραδεκτὸν ὅτι εἰς τοὺς Δάκους ἐγεννήθη ἡ λατινογενὴς γλῶσσα τῶν Βλάχων καὶ ἐκ Δακίας μετεφέρθη εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, δὲν ἐδόθη δὲ ἡ προσήκουσα σημασία εἰς τὸ δεδομένον ὅτι οἱ κάτοικοι τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ἤδη ἀπὸ τὸ ἔτος 167)6 π.Χ. διετέλουν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ρωμαίων ἐπὶ 270

περίπου ἔτη πρὸ τῆς κατακτήσεως τῆς Δακίας. Ὡς ἦτο φυσικὸν ἢ ἐκλατινισμοὶ τῆς γλώσσης ἤρχισαν παρ' αὐτοῖς καὶ συνετελέσθη κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τῶν 270 ἐτῶν, κατόπιν δὲ οἱ λεγεωνάριοι μετέφερον τὸ ἰδίωμα αὐτὸ εἰς τὰς νεοκατακτωμένας χώρας. Ἡ δὲ πιθανὴ ὑπὸ τῶν ἐρευνητῶν ἄγνοια τῆς τε κουτσοβλαχικῆς καὶ τῆς δακορουμανικῆς συνήργησεν εἰς τὸν ταυτισμὸν τῶν δύο γλωσσῶν. Ἐκ δὲ τῆς οὕτω νομιζομένης ταυτότητος τῆς γλώσσης συνήχθη καὶ ἡ θεωρία τῆς κοινῆς ἐθνικῆς καταγωγῆς.

β) Μολονότι τὸ ὄνομα «Βλάχοι» (Welchen) ἀπεδόθη ὑπὸ ξένων εἰς ὄλους συλλήβδην τοὺς ἐκλατινισμένους λαούς, συμπεριλαμβανομένων τῶν Δάκων καὶ τῶν Κουτσοβλάχων, ἐθεωρήθη τὸ ἀποδοθὲν εἰς αὐτοὺς γενικὸν ὄνομα «Βλάχοι» ὡς πρόσθετος ἀπόδειξις τῆς ὑποστηριζομένης θεωρίας καὶ περὶ κοινῆς καταγωγῆς τῶν δύο ἐθνῶν. Ὁ Ἀραβαντινὸς καὶ ὁ Ν. Βέης συγχέουν τοὺς Κουτσοβλάχους πρὸς τοὺς Βουλγαροβλάχους τῶν Πέτρου καὶ Ἀσάν, οἱ ὅποιοι κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα ἱδρυσαν τὸ δεύτερον (ἢ τρίτον) βουλγαρικὸν κράτος τοῦ Τυρνόβου. Οἱ μὲν πρόγονοι τῶν ἡμετέρων Κουτσοβλάχων κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα ἦσαν τελείως ἀπομεμονωμένοι καὶ ἀποξενωμένοι ἀπὸ τοὺς Βλάχους τοῦ Ἰστρου καὶ τοῦ Αἴμου, οἱ δὲ ἀδελφοὶ Ἀσανίδαὶ ἦσαν Κουμανικῆς καταγωγῆς. Ἡγοῦντο βουλγαρικῶν στρατευμάτων, εἶχον δὲ μισθοφόρους συμπολεμιστὰς Βλάχους τοῦ Ἰστρου καὶ τοῦ Αἴμου, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Κ. Ἀμάντου¹, καθὼς καὶ τὴν τοῦ Α. Vasiliev, πρεσβεύοντος τούτου, ὅτι τὸ κράτος ἐκεῖνο ἦτο τὸ δεύτερον βουλγαρικὸν κράτος, τὸ ὁποῖον ἀνεγνωρίσθη καὶ ὑπὸ τοῦ Βυζαντίου ὡς «Βουλγαρικὸν Βασίλειον Τυρνάβου»².

Καὶ ὁ Παπαρρηγόπουλος περὶ τοῦ βουλγαρικοῦ τούτου κράτους τοῦ 12ου αἰῶνος ἔχων παρεμφερῆ γνώμην θεωρεῖ αὐτὸ «Τρίτον Βουλγαρικὸν Κράτος».

Ὁ Κ. Ἀμαντος συζητῶν τὴν θεωρίαν ὅτι οἱ Κουτσοβλάχοι εἶναι ἐκλατινισμένοι τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν, εἶναι διστακτικὸς ὡς πρὸς τὴν γνώμην περὶ τῆς συγγενείας τῆς γλώσσης τῶν Βλάχων τοῦ Ἰστρου καὶ τῆς Πίνδου. Καὶ ἐπειδὴ τὸν δισταγμὸν του ἐντοπίζει ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου, θέλομεν νὰ ἐκθέσωμεν τὰς ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου σκέψεις μας. Συγκεκριμένως λέγει ὁ Ἀμαντος: «Ἐξ ἄλλου διὰ τῆς θεωρίας αὐτῆς δὲν ἐρμηνεύεται ἡ ὁμοιότης τῆς γλώσσης τῶν Βλάχων τῆς Ἑλλάδος πρὸς τοὺς βορειότερους ὁμογλώσσους των, τῆς Βουλγαρίας, τῆς Σερβίας καὶ τῆς Ρουμανίας ἀκόμη»³.

Ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων ὑπὸ τοῦ Κ. Ἀμάντου περὶ τῆς ὁμοιότητος τῆς γλώσσης κ.λ.π., θὰ περιορισθῶμεν εἰς τὴν περίπτωσιν, ἡ ὁποία παρουσιάζεται ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου κυρίως εἰς τὰ ἐδάφη τῆς Σερβίας.

1. Ἀμάντου, Οἱ βόρειοι γείτονες τῆς Ἑλλάδος, σ. 37.

2. Α. Α. Vasiliev, Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Μετάφρ. Δημ. Σαβράμη, ἐκδ. Μπεργκάδη, Ἀθήναι 1954, τ. 2. σ. 543-545

3. Ἀμάντου, Ἄρθρον «Βλάχοι» ἐν Μεγ. Ἐγκυκλοπαιδείᾳ Πυρσοῦ, Ἀθήναι 1934, τ. Γ', σ. 436.

Αί ἐν τῷ ἐδάφει τῆς Σερβίας (καὶ λέγοντες τοῦτο ἐννοοῦμεν τὴν πρὸ τοῦ 1912 Σερβίαν καὶ ὄχι τὴν σημερινὴν Γιουγκοσλαβίαν, ὅπως παρουσιάζεται αὕτη μετὰ τὴν προσάρτησιν τῶν Μακεδονικῶν ἐδαφῶν τῆς) ὁμιλούμεναι ρωμανικαὶ γλῶσσαι ἦσαν δύο, ἡ κουτσοβλαχικὴ ἀφ' ἐνὸς καὶ ἡ δακορουμανικὴ ἀφ' ἑτέρου.

Ἡ μὲν δακορουμανικὴ ὠμιλεῖτο (καθὼς καὶ σήμερον ἀκόμη) ὑπὸ τῶν κατοικούντων ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Τιμόκ, κειμένη εἰς τὰ ΒΑ σύνορα τῆς παλαιᾶς Σερβίας πρὸς τὴν Ρουμανίαν. Οὗτοι ἦσαν ὑπόλοιπα παλαιῶν ἐκλατινισθέντων πληθυσμῶν, ὠνομάζοντο δὲ ὑπὸ τῶν Σέρβων (καὶ ὑπὸ τῶν ἰδίων) Βλάσι (=Βλάχοι) καὶ ἠσχολοῦντο εἰς ἀγροτικὰς ἐργασίας.

Τούτους οἱ Σέρβοι ἀνέκαθεν διέστελλον ἀπὸ τοὺς Τσιντσάρους, ὅπως ὠνόμαζον τοὺς Κουτσοβλάχους μας, οἱ ὅποιοι προήρχοντο ἀπὸ ἀστὸς ἀποδήμους ἐκ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, ἐγκατασταθέντας ἐκεῖ κατὰ τοὺς τρεῖς τελευταίους αἰῶνας τῆς τουρκοκρατίας καὶ κατὰ διαφόρους ἐποχάς. Οὗτοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς μικρὰς ἢ μεγάλας ἀγορὰς τῆς χώρας ὡς ἔμποροι ἢ ἐπαγγελματίαι, ἡμιμονίμως ἢ μονίμως, παντοῦ ὅπου εὐδοκίμησαν. Κατὰ δὲ τὴν ὁμολογίαν διακεκριμένων ἐπιστημόνων Σέρβων, ἀσχολουμένων μὲ τὴν διερεύνησιν τῆς συστάσεως τῶν πληθυσμῶν τῆς Γιουγκοσλαβίας, οὗτοι συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐξύψωσιν τῆς οἰκονομικῆς, τῆς πνευματικῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς στάθμης τοῦ σερβικοῦ λαοῦ εἴπερ τι καὶ ἄλλο στοιχεῖον¹. Αὐτοὶ λοιπὸν οἱ Τσιντσάροι, οἱ ὅποιοι ἦσαν Κουτσόβλαχοι, ὠμίλουν τὴν ἰδίαν καὶ ἀπαράλλακτον γλῶσσαν μὲ τὴν ὁμιλουμένην ὑπὸ τῶν ἰδικῶν μας Ἑλληνοβλάχων. Αὐτὴν τὴν ὁμοιότητα ἀσφαλῶς ἐξυπονοεῖ ἡ ἀποψις τοῦ ἀοιδίμου Ἀμάντου. Τὸ αὐτὸ φαινόμενον παρουσιάζεται καὶ εἰς τὴν Βουλγαρίαν διὰ τοὺς ἐποίκους Κουτσοβλάχους.

1. *Duchan Popović*, καθ. Πανεπιστημίου Βελιγραδίου, *O Cinčagima* (περὶ Κουτσοβλάχων), Βελιγράδιον 1937, περισπούδαστος πραγματεία περὶ τῶν ἀποδήμων Κουτσοβλάχων εἰς τὰς σερβικὰς καὶ τὰς οὐγγρικὰς χώρας.

V. Η ΜΕΤΑΤΟΠΙΣΙΣ ΤΩΝ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΩΝ ΕΚ ΤΩΝ ΚΟΙΤΙΔΩΝ ΑΥΤΩΝ ΚΑΙ ΑΙ ΠΑΡΑΛΛΑΓΑΙ ΤΟΥ ΟΡΟΥ «ΒΛΑΧΟΣ»

Οἱ Κουτσόβλαχοι, ὡς εἶπομεν, ἀνέκαθεν μόνιμοι κάτοικοι τῶν ὄρέων, οἰκοῦντες εἰς ὑψόμετρα ἄνω τῶν χιλίων μέτρων, ὡς μόνον πόρον ζωῆς εἶχον τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὰ συναφῆ ἐπαγγέλματα. Γεωργοὶ δὲν ὑπῆρξαν σχεδὸν ποτέ, διότι δὲν εἶχον ἀγροὺς νὰ καλλιεργήσουν. Αὐτὴ ἡ ἀνεπάρκεια τῶν μέσων βιοπορισμοῦ, ἡ ὑποαπασχόλησις καὶ ἡ ἐνδημοῦσα πενία ὑπῆρξαν τὸ βασικὸν κίνητρον τῆς ἐξαπλώσεως αὐτῶν μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν βελτίωσιν τῆς τύχης των, ὅπου τοῖς προεσεφέροντο εὐνοϊκώτεραι συνθῆκαι ἀπασχολήσεως, εἴτε ὡς κτηνοτρόφων εἴτε ὡς ἐπαγγελματιῶν. Εἰδικῶς διὰ τὴν κτηνοτροφίαν, ὅταν ἐπολλαπλασιάσθησαν τὰ ποίμνια καὶ ἐδημιουργήθησαν αἰ περίφημοι κοινοπραξίαι, τὰ τσελιγκάτα, ἡ ἀνάγκη τῆς ἐξευρέσεως βοσκοτόπων καὶ χειμαδιῶν, ὥθησεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐξοικονόμησιν τῆς ἐναλλαγῆς τῶν διαμονῶν των, τὸ μὲν θέρος εἰς τὰ βοσκοτόπια τῶν βουνῶν, τὸν δὲ χειμῶνα εἰς τὰ χειμαδιὰ τῶν κάμπων. Φυσικὴ διέξοδος ὑπῆρξεν ἡ μετακίνησις πρὸς τὰ νοτιώτερα καὶ θερμότερα κλίματα, ἄριστα δὲ προεσεφέροντο ὡς τοιαῦτα τὰ συνδυαζόμενα βουνὰ καὶ οἱ κάμποι τῆς Θεσσαλίας, τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, τοῦ Ἀσπροποτάμου, ὅπως ἄλλωστε καὶ τὰ θερμότερα παραλιακὰ χειμαδιὰ τῆς Δυτικῆς Ἡπείρου (Αὐλῶνος) κ.λ. Τοιοῦτοτρόπως ἐξηπλώθησαν καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς ὅλα τὰ μέρη, ὅπου ἀναλόγως προεσεφέροντο δυνατότητες πληρώσεως τῶν διπλῶν ἀναγκῶν των. Ἀπὸ πότε ἤρχισεν ἡ ἐξάπλωσις αὐτὴ δύσκολον εἶναι νὰ καθορισθῆ. Πάντως τοῦτο ὑπῆρξεν τὸ βασικὸν γεγονὸς τῆς αὐξήσεως τοῦ κτηνοτροφικοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς οἰκονομικῆς ἀνόδου τοῦ πληθυσμοῦ αὐτοῦ. Εἰς αὐτὸ τὸ γεγονὸς ὀφείλεται καὶ ἡ ἀθρόα κάθοδος τῶν Κουτσοβλάχων εἰς τὰς ὄροσειρὰς τῆς Ρούμελης, αὕτη δὲ ἀσφαλῶς ἔλαβε χώραν πολὺ πρὸ τῆς καθόδου τῶν Ἀλβανῶν. Ἐνδιαφέρουσιν εὐρίσκομεν τὴν διαπίπτωσιν τοῦ Π. Κανελλίδου, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν μελέτην του περὶ τῆς συστάσεως τῶν περὶ τὴν Μάνην καὶ τὸν Ταύγετον πληθυσμῶν παρουσιάζει τεκμήρια ὅτι οἱ Κουτσόβλαχοι καὶ οἱ Ἀρβανιτόβλαχοι προερχόμενοι ἐξ Ἡπείρου καὶ Δυτικῆς Μακεδονίας εὐρίσκοντο ἐγκατεστημένοι εἰς τὰ νοτιώτερα τῆς Πελοποννήσου, θεωρῶν πιθανὴν τὴν ἀρχὴν τῆς ἐγκαταστάσεώς των ἤδη κατὰ τὸν 8ον αἰῶνα¹.

1. Π. Κ(ανελλίδου), Μάνη καὶ Μανιάται, δημοσιευθὲν ἐν Περιοδικῷ «Ἐβδομάς», Ἀθῆναι, 10 Ὀκτωβρίου 1887, φυλ. 37.

Ἄξιοσημείωτος καὶ κάπως δυσεξήγητος εἶναι κατὰ πρῶτον λόγον ἡ ἀλλοίωσις τῆς ἀρχικῆς ὀνομασίας «Βλάχου» ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἐλληνικοῦ περιβάλλοντος καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ἡ δημιουργία δύο παραλλαγῶν τοῦ ἰδίου ὀνόματος δηλαδὴ «Κουτσόβλαχου» καὶ «Ἀρβανιτόβλαχου». Ἀκαθόριστος δὲ εἶναι ἡ χρονολογία, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπῆλθεν ἡ διάκρισις τῶν τριῶν αὐτῶν σημασιῶν. Πιθανωτέρα εἶναι ἡ κατωτέρω ἐρμηνεία, ἡ ὁποία δύναται νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν ἀκριβεστέραν ἐκτίμησιν τῆς ἐπὶ μέρους συμβολῆς τῶν Κουτσοβλάχων καὶ τῶν Ἀρβανιτοβλάχων εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ.

α) *Βλάχοι*: Ἦδη πιθανώτατα πρὸ τοῦ 10ου αἰῶνος καὶ ἰδίως μετέπειτα οἱ Βλάχοι εὐρίσκοντο πολυπληθεῖς εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Οὗτοι διὰ τοῦ χρόνου προωθούμενοι εἰς τὰ νοτιώτερα, ἐντὸς τοῦ ἐλληνικοῦ περιβάλλοντος, ἀφωμοιώθησαν γλωσσικῶς, ἀπώλεσαν τὴν γλῶσσαν των. Ὅσοι ἐξ αὐτῶν, καὶ οὐχὶ ὀλίγοι, μετεπήδησαν εἰς τὰς πόλεις καὶ εὐρέθησαν εἰς τὴν διαμορφωμένην τότε ἀστικὴν τάξιν τῶν κέντρων, συνανεμίγησαν μετὰ τῶν συνοίκων καὶ οὕτω ὡς μόνον γνῶρισμα τῆς καταγωγῆς των περισώθη τὸ ὄνομα «Βλάχος» ὡς ἐπώνυμον πολλῶν οἰκογενειῶν καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ὅσοι δὲ παρέμειναν εἰς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ κτηνοτρόφου ἐξηκολούθουν νὰ λέγωνται «Βλάχοι» χωρὶς νὰ ὀμιλοῦν τὴν βλαχικὴν. Ἡ ἀλλοίωσις αὕτη τῆς σημασίας «Βλάχος» παρουσιάζεται μόνον εἰς τὰς χώρας τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος. Τοσοῦτον δὲ ἐπεκράτησεν αὕτη, ὥστε καὶ εἰς τοὺς Σαρακατσάνους, ἀνεκαθεν ἐλληνογλώσσους, προσεκολλήθη τὸ ὄνομα «Βλάχος».

β) *Κουτσόβλαχοι*: Ὀνομάσθησαν οὕτω οἱ Βλάχοι, οἱ ὁποῖοι καταγόμενοι ἀπὸ ἐλληνικὰ φύλα τῆς Ἠπείρου, τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας (τῆς Πίνδου καὶ τοῦ Γράμμου), ἐν τῇ ἐξαπλώσει αὐτῶν πρὸς νότον μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου κατῴκουν εἰς συμπαγεῖς οἰκισμοὺς ὁμογλώσσους, ὅπου ὠμίλουν μὲν τὴν ἐλληνικὴν, χωρὶς ὅμως νὰ χάσουν τὴν γλῶσσαν των, ἤσαν δηλαδὴ δίγλωσσοι. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ὑπὸ τοῦ εὐφραντάστου ἐλληνικοῦ λαοῦ ἀπεκλήθησαν διὰ τοῦ συνθέτου ὀνόματος «Κουτσόβλαχοι». Γνωστὸν δὲ εἶναι ὅτι τὸ πρῶτον συνθετικὸν «Κουτσὸ» εἰς τὴν νέαν ἐλληνικὴν δηλώνει τὴν μειωμένην σημασίαν τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ. Οὗτοι κατὰ τὰς περιστάσεις ὀνομάζοντο καὶ Ἠπειρῶται, ὑπὸ δὲ τῶν Πελοποννησίων περιλαμβάνοντο ὑπὸ τὴν γενικωτέραν σημασίαν «Ρουμελιῶται».

γ) *Ἀρβανιτόβλαχοι*: Ὀνομάσθησαν οὕτω ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐκεῖνοι οἱ Βλάχοι, οἱ ὁποῖοι συμμετέχοντες πιθανώτατα εἰς τὰς καθόδους τῶν Ἀλβανῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα προήρχοντο ἐξ Ἀλβανίας, ὠμίλουν δὲ ἐκτὸς τῆς βλαχικῆς καὶ τὴν ἀλβανικὴν. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν καταγωγὴν των, ἡ πιθανωτέρα γνώμη εἶναι ὅτι οὗτοι κατάγονται ἀπὸ τοὺς ἐκλατινισμένους Ἰλλυριοῦς-Ἀλβανούς. Κοιτίς των δὲ ὑπῆρξεν ἡ στενὴ περιφέρεια τῆς κωμοπόλεως Φράσαρη,

κειμένη μεταξὺ Μπερατίου-Φιέρης-Αὐλῶνος¹. Σώζεται δὲ καὶ σήμερον, ὡς χωρίον, ἡ Φράσαρη. Ἡ γνώμη περὶ τῆς προελεύσεως τῶν Ἀρβανιτοβλάχων ἐκ τῆς ὡς ἄνω περιοχῆς μαρτυρεῖται ἐκ τοῦ ὅτι οἱ ἴδιοι ὀνομάζουσι ἑαυτοὺς «Φρασαρεῶτας», ἀλλὰ καὶ οἱ Κουτσόβλαχοι ἀνέκαθεν ἀποκαλοῦν αὐτοὺς διὰ τῆς ὀνομασίας αὐτῆς.

Οἱ Φρασαρεῶται διακρίνονται διὰ τὸν ἀρειμάνιον χαρακτῆρα των, εἶναι πολεμισταὶ ἀνδρεῖοι καὶ σκληροί. Ἀποφεύγουσι πᾶσαν ἐπιμειξίαν μὲ ἀλλοφύλους καὶ μὲ τοὺς Κουτσοβλάχους. Μεταξὺ τῶν πρωτογόνων ἐθίμων ἔχουσι καὶ τὴν βεντέτταν², πρᾶγμα ἄγνωστον εἰς τοὺς Κουτσοβλάχους. Ὡς κτηνοτρόφοι ἦσαν νομάδες, ζῶντες εἰς φάρας καὶ τσελιγκάτα, ὑπὸ ἀρχηγὸν ἀσκοῦντα ἀπόλυτον ἐξουσίαν. Ὡς πολεμισταὶ ἠγάπων τὰς περιπετείας καὶ ἐμισθοφόρουσι παρὰ διαφόρους. Ἦσαν διεσκορπισμένοι καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ἀλβανίαν, καθὼς καὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ἀργότερον δὲ καὶ εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ ἄλλας βαλκανικὰς χώρας³. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐξώμοσαν πολλοὶ καὶ ἀνῆλθον εἰς ὑψηλὰ ἀξιώματα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Κουτσοβλάχους, οἱ ὅποιοι οὐδέποτε ἐξισλαμίσθησαν, μὲ μόνην ἐξαίρεσιν τὴν περίπτωσιν τῶν Βλαχοτούρκων τῆς Βεντίστης τὴν ὅποιαν ἀναφέρει ὁ Π. Ἀραβαντινός⁴. Διευκρινίζομεν ἐνταῦθα ὅτι εἶναι ἐσφαλμένη ἡ γνώμη ὅτι οἱ κατοικοῦντες ἄλλοτε εἰς τὰ μέρη τῆς Ἀλβανίας καὶ Βορείου Ἠπείρου Βλάχοι ἦσαν Φρασαρεῶται καὶ δὴ καὶ οἱ Μοσχοπολίται, ὅπως ἐσφαλμένως πρεσβεύει ὁ Εὐλ. Κουρίλας⁵. Θεωροῦμεν ἀναγκαῖον, διὰ τὴν ἱστορίαν, νὰ τονίσωμεν ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Μοσχοπόλεως καὶ τῆς πλειάδος τῶν κωμοπόλεων, αἱ ὅποια διέπρεψαν ὡς ἑλληνοβλαχικαὶ κοινότητες ἐπὶ τουρκοκρατίας ἦσαν Κουτσόβλαχοι, ὅχι δὲ γηγενεῖς τῆς Ἀλβανίας. Κατὰ τὸν Caridan οὗτοι κατήγοντο ἐκ τῶν νοτιωτέρων κουτσοβλαχικῶν περιοχῶν τῆς Ἠπείρου καὶ προπάντων τῆς Γράμμοστας. Νομίζομεν ὅμως, ὅτι παραλλήλως πολλοὶ ἐξ αὐτῶν προήρχοντο ἀπὸ διεισδύσεως ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς Ἀχρίδος. Ἡ Ἀχρίς κατὰ τὸ 1019 καὶ μετέπειτα διὰ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς τῆς ἦτο σπουδαῖον κέντρον Ἑλληνισμοῦ⁶ καὶ ὡς τοιοῦτον διετηρή-

1. Βακαλοπούλου Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τ. 1 σ. 28.

2. Π. Κ(ανελλίδου), ἐ.ἀ.

3. A. Hâciu, Arromâni, Focsani 1936 (Βραβεῖον Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας), (κεφ. Frashari), σ. 141.

4. Πβλ. Π. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου, τ. 1 σ. 187 ὑποσημ. Ἡ περίπτωσις τῶν Βλαχοτούρκων τῆς Βεντίστης ὅχι μόνον δὲν διαψεύδει, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπιβεβαιώνει τὴν ἀντίδρασιν τῶν Κουτσοβλάχων κατὰ τῶν πιέσεων πρὸς ἐξωμοσίαν. Οἱ Βλαχότουρκοι τῆς Βεντίστης προήρχοντο ἀπὸ βίαιον κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν ἐξισλαμισμὸν παίδων, ἀπαχθέντων κατὰ τὸ παιδομάζωμα τὸ ὅποιον συνέβη ἐν τῇ κωμοπόλει Καλαρρύτες κατὰ τὸ 1580.

5. Κουρίλλα, Ἡ Μοσχόπολις καὶ ἡ Νέα Ἀκαδήμεια αὐτῆς, σ. 15 καὶ 73-74.

6. Γερ. Κονιδάρη, Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ὡς πολιτικὴ δύναμις ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, Ἀθήναι 1948. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀναφέρει εἰς σ. 167 ὑποσ. ὅτι

θη καὶ μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς (1767) μέχρι τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰῶνος. Ἀλλὰ καὶ σήμερον ἀκόμη σώζονται τριακόσιαι περίπου ἑλληνοβλαχικαὶ οἰκογένειαι ἐν αὐτῇ τῇ Ἀχρίδι. Εἰς τὴν περιοχὴν ἄλλωστε τῆς Ἀχρίδος ὑπῆρχον παλαιαὶ κωμοπόλεις-κεφαλοχώρια, ὅπως π.χ. ἡ Ἄνω Μπέλιτσα, ἡ Κάτω Μπέλιτσα κ.ἄ., τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι, δραστήριοι ἔμποροι, διεκρίνοντο ὡς κατέχοντες μονοπωλιακῶς τὸ ἐμπόριον ἐν τῇ φεουδαρχικῇ Ἀλβανίᾳ τῶν μπέηδων ἐπὶ τουρκοκρατίας. Ὡς ἐκ τούτου πιστεύομεν ὅτι ἀπὸ τὴν περιοχὴν τῆς Ἀχρίδος προήρχοντο οἱ περισσότεροι τῶν ἐποίκων, οἱ ὁποῖοι ἐπύκνωσαν τὰς τάξεις τῶν ἀστικῶν ἐκείνων κοινοτήτων τῆς Σίπισκας, Νίτσας, Γκράμπας, Λάγκα, Μοσχοπόλεως κ.ἄ. καὶ ἐπέδρασαν ἐπὶ τῆς προφορᾶς τῆς λαλουμένης, ἡ ὁποία ἦτο κάπως τραχυτέρα τῆς τῶν νοτιοτέρων.

Τοιαύτη ὡς ἐν περιλήψει ἀνεφέραμεν εἰς τὰ προηγούμενα ὑπῆρξεν ἡ θέσις τῶν Κουτσοβλάχων ἀπὸ τοῦ 10ου αἰῶνος μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Φράγκων καταλύσεως τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους (1204). Κατὰ δὲ τοὺς μετέπειτα χρόνους, ἐπὶ δύο περίπου ἑκατονταετηρίδας, μέχρι τῆς ἐλεύσεως τῶν Ὀθωμανῶν Τούρκων, ὅτε αἱ ἑλληνικαὶ χῶραι ὑπέστησαν παντοίας καταστροφὰς καὶ ἐρημώσεις, ἡ κατάστασις ἀσφαλῶς ἐν γενικαῖς γραμμαῖς δὲν ἦτο ἄλλοῖα.

Ἐὰν τώρα θελήσωμεν νὰ ἐκτιμήσωμεν τὴν εἰρηνικὴν ἀφ' ἐνὸς ἐξάπλωσιν τῶν Κουτσοβλάχων εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν κάθοδον καὶ ἐγκατάστασιν των εἰς τὰς νοτιωτέρας ἐπαρχίας τῶν Ἀλβανῶν, ἐν μέρει δὲ καὶ τῶν Ἀρβανιτοβλάχων, καὶ ἂν λάβωμεν ὡς κριτήριον τὰ μεταγενέστερα συμβάντα καὶ τὰς ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐξελίξεις, τιθέμεθα πρὸ τοῦ ἐρωτήματος, ἂν ἡ ἀνάμειξις αὕτη τῶν πληθυσμῶν ἔβλαψε τὸν Ἑλληνισμόν ἐν τῷ συνόλω ἢ ὠφέλησεν αὐτόν.

Ὁ Κ. Ἀμαντος ἐπὶ τοῦ ἰδίου θέματος ἀποφαίνεται ὅτι ἡ ἀνάμειξις αὕτη ὠφέλησε, παραθέτομεν δὲ ὀλόκληρον τὸν συλλογισμόν του ἔχοντα οὕτω: «Ἡ κατάβασις τῶν Ἀλβανῶν, ὅπως καὶ τῶν Βλάχων, ὠφέλησε πολὺ, διότι ἐνίσχυσε τὸν πληθυσμὸν τῆς ὑπαίθρου χώρας καὶ δὴ δι' εὐρώστου καὶ πολεμικοῦ στοιχείου, τὸ ὁποῖον ἀπέβη πολύτιμον εἰς τοὺς ἀγῶνας κατὰ τῶν Τούρκων. Ἡ ἀνάμειξις ἀκριβῶς τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν δεικνύει δι' ἱστορικοῦ παραδείγματος ὅτι μία φυλὴ γιὰ νὰ ἀναπτύξῃ μεγάλην πολεμικὴν καὶ πνευματικὴν ζωὴν δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι ἄμικτος. Ὅπως τὸ πάλαι ἡ ἀνάμειξις

κατὰ τὸν Jireček «Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ «ἡμιέλληνες» κατώρθωσαν νὰ ἔχωσιν εἰς χεῖρας των τὴν αὐτόνομον αὐτὴν Ἐκκλησίαν». Πολὺ πιθανὸν μὲ τὴν λέξιν «ἡμιέλληνες» νὰ ἐννοῖ Κουτσοβλάχους, διότι τὸ στοιχεῖον τοῦτο οὐδέποτε ἀπουσίασεν ἐξ Ἀχρίδος μέχρι καὶ τῆς σήμερον. Πρβ. καὶ Κ. Ἀμάντου, Μακεδονικά, σ. 80 ὅπου ἀναγράφει ὅτι κατὰ τὸν Jireček ἡ Ἀχρίς κατὰ τὸ 1018 ἤκμαζε καὶ ἀπέβη τὸ προπύργιον τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἰλλυριῶν καὶ Ἑλλήνων κατέστησε πολεμικώτεραν τὴν δωρικὴν φυλὴν, οὕτω συνέβη καὶ εἰς τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν Ἱστορίαν. Ἡ διασταύρωσις ἢ ἀνάμιξις φυλῶν ἢ ἀτόμων βλέπτει, μόνον ὅταν οἱ ἀναμιγνυόμενοι εἶναι ἐξηντλημένοι ἔνεκα ἐλονοσίας ἢ ἄλλων ἀσθενειῶν. Ἄλλως ἀποβαίνει σωτηρία, ὅπως δεικνύει ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία καὶ τῆς ἀρχαιστάτης Ἑλλάδος καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Ἡ ἰδέα τῆς καθαρᾶς φυλῆς εἶναι πολὺ ρωμαντικὴ, ἀλλ' ἄχρηστος»¹.

1. Κ. Ἀμάντου, ἄρθρον «Βλάχοι» ἐν Μεγ. Ἐγκυκλοπαιδείᾳ Πυρσοῦ, Ἀθῆναι 1934, τ. I σ. 436. Πρβλ. Βακαλοπούλου, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τ. 1. σ. 32.

ΤΕΛΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Καὶ ἤδη περαίνοντες ἐπιθυμοῦμεν νὰ προσθέσωμεν ὀλίγα τινὰ γενικώτερα περὶ τῆς θέσεως τῶν Κουτσοβλάχων ἐν τῇ διαμορφώσει τῶν τυχῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους καὶ κυρίως ἐπὶ τουρκοκρατίας, καθὼς καὶ περὶ τῶν γενικωτέρων κριτηρίων, τὰ ὅποια νομίζομεν ὅτι προσφέρονται ἵνα σχηματίσωμεν μίαν σαφῆ ἀντίληψιν περὶ τούτου.

Ἔχει ἐπικρατήσεις παρὰ πολλοῖς ἡ γνώμη ὅτι οἱ Κουτσόβλαχοι ὑπῆρξαν μόνον κτηνοτρόφοι καὶ ποιμένες. Αὕτῃ ἡ γνώμη εἶναι ἐσφαλμένη, διότι ἠγνοήθη παντελῶς ἡ ὕπαρξις πολυπληθοῦς ἀστικῆς τάξεως, ἐπὶ τῆς ὁποίας κυρίως ἐβασίσθη καὶ ἀνεπτύχθη ὁ θεσμὸς τῶν κοινοτήτων ἐπὶ τουρκοκρατίας. Ὁ ρόλος, τὸν ὁποῖον διεδραμάτισαν αἱ ὄρειναι ἑλληνοβλαχικαὶ ἀστικαὶ κοινότητες, ὑπῆρξε πολὺ σπουδαιότερος ἀπὸ τὸν ὄχι ἀσήμαντον τῆς τάξεως τῶν κτηνοτρόφων.

Πρωταρχικόν, κατὰ τὴν ἀντίληψίν μας, ὑπῆρξε τὸ γεγονός ὅτι οἱ ὄρεινοὶ αὐτοὶ πληθυσμοὶ ζῶντες ἀπομεμονωμένοι εἰς τὰ βουνὰ των οὐδεμίαν εἶχον ἀνάμειξιν μετὰ τῶν ἀπειραρίθμων βαρβάρων ἐπιδρομέων καὶ κατακτητῶν, οἱ ὅποιοι τόσας ἐπέφερον καταστροφὰς καὶ τόσας ἀλλοιώσεις εἰς πολλὰς χώρας τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Οἱ Κουτσόβλαχοι ἐκτὸς τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως οὐδεμίαν ἄλλην οὐσιώδη ἐπίδρασιν ὑπέστησαν κατὰ τὴν μακροίωνα ὕπαρξιν αὐτῶν. Οἱ Σλάβοι δὲν τοὺς ἔθιξαν διότι, ἱκανοποιημένοι εἰς τὰς εὐφόρους γαίας τῶν κάμπων, δὲν ἀνῆλθον εἰς τὰ ὄρη διὰ νὰ ἐγκατασταθοῦν. Ἀπόδειξις τούτου εἶναι, ὅτι εἰς τὴν κουτσοβλαχικὴν ἐλάχισται λέξεις (μόνον τὰ 0,26% κατὰ τὸ λεξικὸν τῆς Κουτσοβλαχικῆς τοῦ Κ. Νικολαΐδου) σλαβικῆς καταγωγῆς ὑπάρχουν. Οὔτε οἱ Τοῦρκοι ἔβλαψαν αὐτοὺς σοβαρῶς, διότι κατῴρθωσαν νὰ ἀποφύγουν τὸν ἐξισλαμισμὸν καὶ νὰ διαβιώσουν ὑπὸ συνθήκας ποιᾶς τινος ἡμιανεξαρτησίας εἰς τὰς ὄρεινὰς διαμονὰς των, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Βασιλομήτορος¹. Διετήρησαν δὲ ὡς ἱερὰν παρακαταθήκην τὰς ἐκ τοῦ Βυζαντίου κληροδοτηθείσας παραδόσεις καὶ τὰ ἰδανικὰ τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, τῶν ὁποίων στερρῶς ἐχόμενοι συνέβαλον σπουδαίως εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς ἐπιβιώσεως τοῦ Γένους κατὰ τοὺς ζοφεροὺς χρόνους τῆς δουλείας.

1. *Ι. Λαμπροῖδου*, Ἑπειρωτικὰ μελετήματα, Ἀθῆναι 1889, τευχ. 8ον, Ζαγοριακά, σ. 42. *Δ. Ζαχυθηνού*, Ἡ Τουρκοκρατία, Ἀθῆναι 1957, σ. 30, 31, 35. *Ιω. Μαρτινιανοῦ*, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Μοσχοπόλεως, Ἀθῆναι 1939, σ. 4-96. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Μοσχόπολις, 1330-1930, Θεσσαλονίκη 1957, σ. 77.

Ἀγόμενοι ἐκ τῆς γνώμης ὅτι ὁ βαθμὸς τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ἐπηρεάζει βασικῶς πάντοτε τοὺς λαοὺς ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ αὐτῶν, καλὸν θεωροῦμεν ἐν πρώτοις νὰ ἀναπαραστήσωμεν δι' ὀλίγων τὸν ρυθμὸν τῆς ἐξελίξεως τοῦ λαοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν οἰκονομικὸν τομέα. Μακρὰ βεβαίως καὶ ἀκαθόριστος ὑπῆρξεν ἡ περίοδος, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ πληθυσμοὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὸ πρωτόγονον στάδιον τῆς ποιμενικῆς ζωῆς ἐξελίχθησαν εἰς τὴν μεγάλην κτηνοτροφίαν. Ὅταν ὅμως ἔφθασαν εἰς τὴν ἀκμάζουσαν οἰκονομίαν τῶν κτηνοτροφικῶν κοινοπραξιῶν, αἱ ὁποῖαι ἴσως εἶναι ἡ παλαιότερα μορφή συνεταιρισμοῦ εἰς τὴν ἑλληνικὴν οἰκονομίαν, ἐξ αὐτῶν ἐδημιουργήθησαν αἱ συναφεῖς βιοτεχνίαι καὶ τὰ ἐπαγγέλματα διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν προϊόντων καὶ τὴν ἀνταλλαγὴν αὐτῶν. Ἐκ τῆς ἀνόδου τῆς οἰκονομικῆς στάθμης καὶ ἐκ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν πρὸς ἀνταλλαγὴν προϊόντων ἀνέκυψεν ἡ ἀνάγκη τῆς ἀντιμετωπίσεως τῶν μέσων μεταφορᾶς. Ἐξ αὐτῆς τῆς αἰτίας ἐπήγαγε τὸ σύστημα τοῦ ἀγωγιατισμοῦ, τῆς συγκροτήσεως δηλαδὴ συνοδειῶν ἐμφόρτων ὑποζυγίων. Ὁ ἀγωγιατισμὸς (τὸ καρβαναριὸ) σὺν τῷ χρόνῳ προσέλαβε μεγάλην σπουδαιότητα διὰ τὰς μεταφορὰς εἰς μακρὰς ἀποστάσεις, καὶ ἀνεπτύχθη εἰς ἀνεξάρτητον σύστημα ὀργανωμένων ἐπιχειρήσεων, τὸ ὁποῖον συνέβαλε εἰς τὴν δημιουργίαν πυκνοῦ δικτύου χερσαίων μεταφορῶν καὶ ἀναλόγων πρακτορείων ἐντὸς τῆς εὐρυτάτης κρατικῆς ἐνότητος τοῦ τουρκικοῦ κράτους καὶ πέραν τῶν συνόρων αὐτοῦ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ὅπου αἱ θαλάσσιαι συγκοινωνίαι ἦσαν δύσκολοι καὶ ἐπικίνδυνοι. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν караβανίων, οἱ πρωτόγονοι ἐκεῖνοι ἀγωγιάται, ἐξελίχθησαν εἰς ἐπιχειρηματίας καὶ ὑπῆρξαν ἀναμφισβητήτως οἱ πρωτοπόροι, οἱ ὁποῖοι διήνοιξαν νέας ὁδοὺς καὶ νέους ὀρίζοντας ἐμπορικῶν ἀναζητήσεων εἰς τὴν ἐν ἀναπτύξει εὐρισκομένην τότε ἀστικὴν τάξιν.

Εἰς αὐτὸ τὸ χρονικὸν σημεῖον θέτομεν τὸν ἀποχωρισμὸν τῆς τάξεως τῶν ἀστῶν ἀπὸ τῆς τῶν κτηνοτρόφων, τοῦτο δὲ ὑπῆρξεν φυσικὴ συνέπεια τῆς αὐξήσεως καὶ τῆς ἀδυναμίας τῆς ἀπορροφήσεως αὐτοῦ ἐξ ὀλοκλήρου ὑπὸ τῆς κτηνοτροφίας. Τὸ ὑπερβάλλον τοῦ πληθυσμοῦ διέρρευσε πρὸς τὴν βιοτεχνίαν καὶ τὰ ἀστικὰ ἐπαγγέλματα, ὅπου εὗρεν ἀπασχόλησιν. Τὸ γεγονός τοῦτο ὑπῆρξεν, ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ ἐννοίᾳ ἡ ἀρχὴ τῆς δημιουργίας μιᾶς μικροαστικῆς τάξεως. Πιστεύομεν δὲ ὅτι τοῦτο ἔλαβε χώραν ἤδη πρὸ τῆς ἐλεύσεως τῶν Τούρκων.

Ἡ μετὰ ταῦτα, ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἀνάπτυξις τῶν ἑλληνοβλαχικῶν ἀστικῶν κοινοτήτων ὑπῆρξεν ἀξιοθαύμαστος. Εὐδοκίμησαν αὐταὶ εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ ἐδημιούργησαν μίαν πρωτοφανῆ δι' ἐκείνους τοὺς χρόνους οἰκονομικὴν ἀνθῆσιν, ἡ ὁποία εἶπερ τι καὶ ἄλλο συνετέλεσεν εἰς τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν καὶ τὴν ἀφύπνισιν τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως, ἐπεξέτειναν τὴν ἐμπορικὴν τῶν δραστηριότητα εἰς τὰς ξένας χώρας καὶ ἵδρυσαν τὰς περιφήμους ἑλληνικὰς παροικίας εἰς τὰς πέραν τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου Βαλκανικὰς χώρας, καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν Αὐστρίαν καὶ τὴν Οὐγγαρίαν.

Ἐξ ἴσου σπουδαία, ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως, ὑπῆρξεν ἡ συμβολὴ τῶν κουτσοβλαχικῶν πληθυσμῶν εἰς τὸν τομέα τῆς ἐθνικῆς ἀντιστάσεως κατὰ τοῦ κατακτητοῦ. Ἀπὸ τοὺς ποιμένας τῆς Πίνδου καὶ τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Γράμμου καὶ τῶν Πιερίων, τῶν Τζουμέρκων καὶ τῶν Ἀγρᾶφων προῆλθον οἱ ἄρματολοι καὶ οἱ κλέφτες, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλουν τὰς οὐσιωδεστέρας ἐμπειροπολέμους δυνάμεις ἀντιστάσεως τοῦ ἔθνους ἀπὸ τοὺς πρώτους ἤδη αἰῶνας τῆς τουρκοκρατίας μέχρι τοῦ 21. Ὅλοι αἱ τάξεις τῶν ἀγνῶν ἐκείνων πατριωτῶν ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἐμφορούμεναι παραδόσεων καὶ ἰδεωδῶν ὑπὲρ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Γένους προσέφερον τὸ πᾶν εἰς τὸν ἀγῶνα. Ἀπὸ τοὺς κόλπους αὐτῆς τῆς κοινωνίας ἐξῆλθον οἱ ἐνθουσιώδεις ἐθνικοὶ κήρυκες καὶ ἀγωνισταί, ὁ ἀθάνατος Ρήγας Βελεστινλῆς μετὰ πολλῶν συναγωνιστῶν του, πολλὰ μέλη τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, πολλοὶ καπετανεοὶ καὶ ἀπλοὶ πολεμισταὶ τοῦ 21, καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ Μεσολογγίου.

Εὐεργετικὴ ἐπίσης ὑπῆρξεν ἡ συμβολὴ τῶν Ἑλληνοβλάχων εἰς πᾶσαν ἐκδήλωσιν τοῦ πνευματικοῦ βίου τοῦ ὑποδούλου ἔθνους. Οἱ ἄστοι ἀποκτήσαντες τὸν πλοῦτον, διέθετον αὐτὸν ἀφειδῶς ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν τοῦ Γένους, τῶν ἐκκλησιῶν του, τῶν σχολείων καὶ τῶν ἰδρυμάτων του. Ὅχι δὲ μόνον ἡ γενεὰ τῶν μεγάλων ἐθνικῶν εὐεργετῶν, ἀλλὰ καὶ ἔλαι αἱ τάξεις, ἐν τῷ μέτρῳ τῶν δυνάμεών των, γενναίως συνεισέφερον διὰ τοὺς ἱεροὺς σκοποὺς. Ἀπὸ τὴν ἰδίαν τάξιν διέπρεψαν πολλοὶ εἰς τὴν παιδείαν, πολλὰ δὲ ὀνόματα διακεκριμένων ἀνδρῶν τοῦ 18ου καὶ 19ου αἰῶνος προέρχονται ἀπὸ τοὺς Κουτσοβλάχους.

Οἱ ἀγῶνες τῶν Κουτσοβλάχων ὑπὲρ τοῦ ἔθνους δὲν ἔπαυσαν μὲ τὴν ἴδρυσιν τοῦ Ἐλευθέρου Κράτους. Τουναντίον ἐνετάθησαν καθ' ὅλον τὸν 19ον αἰῶνα εἰς τὰς ἐκτὸς τῶν συνόρων τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου ἀλυτρώτους χώρας τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἡ σταδιοδρομία τῶν Κουτσοβλάχων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας. Νομίζομεν ὅτι δὲν σφάλλομεν παρατηροῦντες ὅτι ἡ πτυχή αὐτῆ τῆς νεωτέρας ἱστορίας τυγχάνει παρ' ἡμῖν ἀδιερεύνητος. Προκαταλήψεις ἢ εὐαισθησία ἐν τῷ ζητήματι τῆς ἐθνολογικῆς συστάσεως τοῦ πληθυσμοῦ περιοχῶν τινῶν τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν, ὀφειλόμεναι μᾶλλον εἰς τὴν ἀμάθειαν καὶ τὴν πλημμελῆ κατανόησιν τῆς πραγματικότητος, τὸ σύμπλεγμα τῆς ἀπολύτου προσηλώσεως πρὸς τοὺς προγόνους καὶ ἡ ἰδέα τῆς ἀναγωγῆς παντὸς συγχρόνου ἐλληνικοῦ εἰς τοὺς ἀρχαίους τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς, μᾶς ἠμπόδισαν νὰ βλέπωμεν τὴν πραγματικότητα. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ὅπως τὸ θέμα τοῦτο τύχη τῆς προσοχῆς καὶ τῆς ἀντικειμενικῆς μελέτης ἐπιστημόνων ἱστορικῶν, διότι, πιστεύομεν, ἐξ αὐτῆς θὰ ἀνέκυπτεν ἀνάγλυφος καὶ σημαντικὴ ἡ συμβολὴ τῶν Κουτσοβλάχων εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ τῆς δράσεως αὐτῶν εἰς τὸ πεντακοσιετὲς διάστημα τῆς δουλείας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ ΤΗΣ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Αἱ λέξεις αἱ ὁποῖαι περιλαμβάνονται εἰς τὸ παρὸν λεξιλόγιον ἀντλοῦνται ἐκ τοῦ ἰδιώματος τοῦ Κρουσόβου, τὸ ὁποῖον εἶναι γενέτειρά μου.

Τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τοῦ Κρουσόβου προέρχεται ἐκ τῶν ἰδιωμάτων τῆς Νικολίτσας, Γράμμοστας καὶ Ληνοτοπίου (Λαντόπης), καὶ τοῦτο διότι κατὰ τὴν διασπορὰν τῶν πληθυσμῶν περὶ τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰῶνος πολλοὶ κάτοικοι τῶν περιοχῶν τούτων συνώκισαν τὸ Κρούσοβον, τὸ Μεγάροβον, τὸ Τύρνοβον καὶ τὴν Νέβεσκαν καὶ ἐπύκνωσαν τὸν πληθυσμὸν πολλῶν ἄλλων ἑλληνοβλαχικῶν κοινοτήτων.

Τὸ ἰδίωμα τοῦ Κρουσόβου εἶναι τὸ γνησιώτερον πάντων τῶν λοιπῶν, διότι δὲν εἶχεν ὑποστῆ ἄλλοτρίας ἐπιδράσεις, ὅπως π.χ. τὸ ἰδίωμα τῆς Μοσχοπόλεως, τὸ ὁποῖον, ἀναπτυχθὲν ἐντὸς περιβάλλοντος ἄλβανικοῦ, ἀπέκτησε προφορὰν τραχυτέραν.

Τὸ παρατιθέμενον κατωτέρω λεξιλόγιον ἀποτελεῖ συλλογὴν ὠρισμένων λέξεων, 700 περίπου, ἧτοι οὐσιαστικῶν, ἐπιθέτων, ρημάτων, ὡς καὶ ποικίλων ἐκφράσεων, μὴ περιλαμβανομένων εἰς τὸ «Ἐτυμολογικὸν Λεξικὸν τῆς Κουτσοβλαχικῆς» τοῦ Κ. Νικολαΐδου. Συνελέξαμεν ταύτας καὶ κατεγράψαμεν ἐκάστην λέξιν, ἀνασκάπτοντες ἐπὶ ἔτη εἰς τὴν μνήμην μας καὶ σημειοῦντες ἐκάστοτε εἰς τὸ περιθώριον τῆς οἰκείας σελίδος τοῦ βιβλίου τούτου, ὅταν διεπιστώναμεν ὅτι ἐλλείπει αὕτη. Οὕτω ἀπεταμιεύσαμεν καὶ εἰσφέρομεν αὐτάς, ὡς ὀβολὸν μας εἰς τὸ ἀξιόλογον καθ' ὅλα ἔργον τοῦ συγγραφέως. Ἐκ τῶν ἀναγεγραμμένων λέξεων αἱ σημειούμεναι δι' ἀστερίσκου εὐρίσκονται μὲν εἰς τὸ λεξικὸν τοῦ Νικολαΐδου, ἀλλ' ἐπὶ διαφόρου ἢ περιορισμένης σημασίας. Τὰς συμπληρώσεις ἡμῶν ταύτας κλείομεν ἐντὸς ἀγκυλῶν, []. Σημειοῦμεν ἐπίσης λέξεις τινάς, αἱ ὁποῖαι ὑπέπεσαν εἰς τὴν ἀντίληψίν μας κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ βιβλίου «Βυζαντινῶν Βίος καὶ Πολιτισμὸς» τοῦ Φαίδωνος Κουκουλέ. Αἱ λέξεις αὗται, προερχόμεναι ἐκ βυζαντινῶν κειμένων, εὐρίσκονται περιέργως καὶ εἰς τὴν Κουτσοβλαχικὴν, ἐπὶ τῆς ἰδίας σημασίας, καὶ δὲν εἶναι αἱ μόναι. Νομίζομεν ὅτι μία σχετικὴ ἔρευνα, συνδυαζομένη καὶ μὲ πολλὰ ἄλλα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα εὐρίσκομεν εἰς τὸν ἴδιον συγγραφέα, περὶ λαϊκῶν παιγνιδίων καὶ ἐθίμων παρὰ Βυζαντινοῖς, θὰ παρεῖχεν ἐνδιαφέρον ἀπὸ λαογραφικῆς ἀπόψεως, διότι ἀπαντῶνται καὶ σήμερον εἰς τοὺς κατοίκους τῶν ἀμιγῶν ὄρεινῶν κοινοτήτων.

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΙΝ ΤΟΥ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΥ

Κατὰ τὴν ἀναγραφὴν τῆς ἀρχικῆς λέξεως τῶν λημμάτων τοῦ λεξιλογίου ἐτηρήθη ἡ φωνητικὴ ὀρθογραφία πλὴν τῆς περιπτώσεως τῶν γραμμάτων *ξ* καὶ *ψ*, τὰ ὅποια δὲν ἀνελύθησαν εἰς τοὺς ἀπλοῦς τῶν φθόγγου: *κ-σ*, *π-σ*. Οὕτω ὅλα τὰ *ι* (*η, ι, ει, οι, υ* κλπ.) ἐγράφησαν εἰς τὰς ἀρχικὰς λέξεις ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὰς ἐντὸς τῶν λημμάτων λέξεις ἢ φράσεις, μὲ ἀπλοῦν *ι*, τὰ *ο* (*ο, ω*) μὲ *ο* κλπ. "Ὅπου τὸ *σ* ἀποδίδει φθόγγον *ζ*, ἐγράφη *ζ*, π.χ.: **ξβολίε**. "Ὅπου ἐγράφη διπλοῦν σύμφωνον, τοῦτο σημαίνει ὅτι προφέρεται οὕτω (π.χ. **άττα**, πρόφ. **άτ-τα**).

Διὰ τὴν κατὰ τὸ δυνατόν πιστὴν ἀπόδοσιν τῶν φθόγγων ἐχρησιμοποιήθησαν πολλὰ πλὴν τῶν ἑλληνικῶν στοιχεῖα, τῶν ὁποίων δίδεται κατωτέρω ἡ φωνητικὴ ἀξία:

b, ἄρρινον γαλλ. *b*, ὡς εἰς τὴν λέξιν *bébé*.

d, ἄρρινον γαλλ. *d*, ὡς εἰς τὴν λέξιν *dada*.

g, ἄρρινον γαλλ. *g*, ὡς εἰς τὰς λέξεις *gare, guerre* κλπ.

"Ὅπου γράφεται δι' ἑλληνικῶν χαρακτήρων *μπ* ἢ *ντ*, τοῦτο σημαίνει ὅτι τὰ σύμφωνα ταῦτα προφέρονται κεχωρισμένως: *μ-π*, *ν-τ*.

Ἑλληνικὰ ἢ ξένα σύμφωνα, ἔχοντα ἄνωθι αὐτῶν ἡμικυκλικὸν σημεῖον ἀποδίδουν ἰδιαιτέρους φθόγγους, ἔχοντας ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα ὡς ἐξῆς:

Τὸ *ϕ* εἶναι οὐρανικὸν ἑλλ. *γ*, ὡς τὰς λέξεις *γιορτή, γιόμα*.

Τὸ *ξ* εἶναι παχὺ *ζ*, ὡς εἰς τὴν γαλλ. λέξιν *géant*. Τὸ *τζ* ἀποδίδει τὸν ἀγγλ. φθόγγον *j*, ὡς τὴν λ. *jeep*.

Τὸ *ḡ* ἀποδίδει τὸν οὐρανικὸν ἄρρινον φθόγγον *γκ*, ὡς εἰς τὰς λέξεις *γκιόνης, γκέισσα*.

Τὸ *κ̂* εἶναι οὐρανικὸν ἑλλ. *κ*, ὡς εἰς τὰς λέξεις *κέρασμα, κύριος*.

Τὸ *λ̂* ἀποδίδει τὴν προφορὰν τοῦ *λ* εἰς τὰς λέξεις *ἐλιά, λιῶμα*.

Τὸ *ν̂* ὡς εἰς τὰς λέξεις *νιότη, νοιάζομαι*.

Τὸ *σ̂* ἀποδίδει τὸ γαλλ. *ch*, ἀγγλ. *sh* ἢ γερμ. *sch* εἰς τὰς λέξεις (ἀντιστοίχως) *chéri, shave, scheren*. Τὸ *τσ̂* ἀποδίδει τὸν ἀγγλ. φθόγγον *ch*, ὡς εἰς τὴν λ. *check*.

Δύο ἐκ τῶν φωνηέντων, τὸ *α* καὶ τὸ *ι*, συχνὰ φέρουν ἄνωθι γαλλ. περισπωμένην: *â, î*. Ἀμφότερα ἀποδίδουν τὸν κλειστὸν ἐκεῖνον φωνηεντικὸν φθόγγον τῆς τουρκικῆς, ὅστις παρίσταται διὰ τοῦ σημείου *ı* καὶ ἐκφωνεῖται

εἰς πολλὰ βόρεια νεοελληνικά ἰδιώματα ὡς διάμεσός τις φθόγγος μεταξὺ *ι* καὶ *ου*: ραχατλις (ἦ ραχατλ'ς), μιρακλις (ἦ μιρακλ'ς). Ἀλλὰ εἰς τὴν Κουτσοβλαχικήν, παρὰ τὴν συγγένειαν τῶν φθόγγων *α* καὶ *ι*, οὗτοι διακρίνονται μεταξὺ τῶν, διότι ὁ μὲν *α* τείνει πρὸς τὸν καθαρὸν φθόγγον *α*, ὁ δὲ *ι* πρὸς τὸ καθαρὸν *ι*, χωρὶς ὅμως ἀμφότεροι νὰ προσεγγίζουσιν τοὺς καθαρούς φθόγγους.— Ὅπου ὁ φθόγγος *α* συμβαίνει νὰ τονίζεται, τοῦτο δηλοῦται δι' ὀξείας, τιθεμένης ἄνωθι αὐτοῦ: *ά*. Τὸ *ι* ἀπαντᾶται εἰς τὴν ἀρχὴν μόνον ὠρισμένων λέξεων, συνήθως προηγεῖται τῶν συμφωνικῶν φθόγγων *μ* καὶ *ν* καὶ μετὰ τῶν φθόγγων αὐτῶν συναποτελεῖ μίαν οἰονεὶ ἡμισυλλαβὴν, ταχέως συνεκφωνουμένην μετὰ τῆς ἐπομένης, οὕτω: *ινσόρ^{ου}* = *ἴνσόρ^{ου}*, *ινδρέπτου* = *ἴνδρέπτου* κλπ.

Τὰ φωνήεντα *ε* καὶ *ο* φέρουν ἐνίοτε κάτωθι αὐτῶν τὸ σημεῖον ὑφέν (˘): *ε*, *ο*. Τότε τὰ φωνήεντα ταῦτα συνεκφωνοῦνται μετὰ τοῦ φωνήεντος τῆς ἐπομένης συλλαβῆς, δημιουργουμένης οὕτω κανονικῆς συνιζήσεως.

Τέλος ἐσημειώθη συχνὰ μὲ στοιχεῖα τῶν 6 στιγμῶν ὁ φθόγγος *ου*, ὅστις ἀποδίδει τὸν φθόγγον *ου*, ἐλάχιστα ὅμως ἀκουόμενον. Τοῦτο συμβαίνει ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ τέλος λέξεων.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω ἢ ἀλφαβητικὴ σειρὰ τῶν γραμμάτων, ἣτις ἐτηρήθη εἰς τὸ λεξιλόγιον, ἔχει ὡς ἑξῆς:

α, α, β, β, γ, γ, δ, δ, ε, ζ, ξ, θ, ι, ι, κ, κ, λ, λ, μ, ν, ν, ξ, ο, π, ρ, σ, σ, τ, τξ, τξ, τσ, τσ, φ, χ, ψ.

- * **αβεάρε**, άπαρ. τοῦ ρ. **άμ^{ου}** = ἔχω [οὐσ. θηλ., πλοῦτος, περιουσία].
- * **αβλίε**, οὐσ. θηλ., αὐλή [μάνδρα περιορίζουσα τὴν αὐλήν] (βλ. Νικολ. **αὐλίε**).
αβούτ^{ου}, ἐπίθ., πλούσιος.
αβρέ, ἐπιφ., «βρὲ σύ!».
- αγάλνικ^{ου}**, ἐπίθ., ἄργός, σιγανός.
αγουνέσκου (καὶ **αζγουνέσκου**), ρ., ἐκδιώκω.
αγουνουσουτούρᾱ, οὐσ. θηλ., ἀηδία.
άγρου, οὐσ. ἄρσ., ἄγρός, χωράφι.
άγρου, ἐπίθ., ἄγριος.
αγρόμινᾱ, οὐσ. θηλ., ἄγρόμηλο, ξινόμηλο.
αδγισέσκου, ρ., 1) ἀδειάζω, ἐκκενώνω, 2) διαθέτω χρόνον.
άδῆου, ἐπίθ., ἄδειος, ἄδειανός.
αζδισέσκου, ρ., λυσσῶ, μετχ., **αζδισίτ^{ου}**, 1) λυσσασμένος, 2) παραχαϊδεμένος.
- ακρέσκου**, ρ., ξινίζω, άπαρ., **ακρίρε**, μετχ., **ακρίτ^{ου}**, ξινισμένος.
ακρίθ^{ου}, οὐσ. οὐδ., ξινίλα.
άκρου, ἐπίθ., ξινός.
- * **άλβου**, ἐπίθ. λευκός [**στανάνα ἄλβᾱ**, ἡ Τυρινὴ (τῶν ἀπόκρεω) ἑβδομάς].
αλιντζίε, οὐσ. θηλ., ζαβολιὰ στὸ παιγνίδι.
αλιντζόσ^{ου}, ἐπίθ., ζαβολιάρης.
- * **αμούρᾱ**, οὐσ. θηλ., μοῦρον [πυτιὰ (ζώου)].
αμπάτουρ^{ου}, ρ., καλπάζω (στὰ τέσσαρα) ἐπὶ ἄλόγου· καὶ μεταφ. ἐπὶ ἀνθρώπου δραστηρίου.
- * **αμπουλισέσκου**, ρ., πολεμῶ, ἀγωνίζομαι (βλ. Νικολ. **αμπουλισάσκου** = λιθοβολῶ).
αμπούτ^{ου}, ρ., βρωμῶ, βρωμίζω.
- * **αναλισίτ^{ου}**, μετχ., λυωμένος [ἐπὶ ὑφάσματος ἐφθαρμένου ἐκ τῆς πολυκαιρίας καὶ τῆς χρήσεως].
ανᾶνγᾶσέσκου, ρ., πειθαναγκάζω, άπαρ. καὶ οὐσ. θηλ., **ανᾶνγᾶσίρε**, ἐξαναγκασμός, **μί ανᾶνγᾶσέσκου**, ἀναγκάζομαι.
αναπάντεχα (καὶ **δί αναπάντεχα**), ἐπίρρ., ξαφνικά, ἀναπάντεχα.
- * **ανδάρκου** (καὶ **ανδάρτου**), οὐσ. ἄρσ., ἀντάρτης [περιέπεσεν εἰς τὴν σημασίαν σκληρός, δύστροπος].
ανδρουπάσκου, ρ., στηρίζω, **μί ανδρουπάσκου**, στηρίζομαι καὶ μεταφ. τίθεμαι ὑπὸ προστασίαν.

ανέμε, οὐσ. θηλ., ἀνέμη.

ανιπρόκοπτου (καὶ ανιπρόκοπ^{ου}), ἐπίθ., ἀνεπρόκοπος, παραστρατημένος.
ανκᾶνέσκου, ρ., στενάζω,

ανούμιρε, οὐσ. οὐδ., ὤμος, καὶ *δί ανούμιρε*, στὸν ὤμο, ἐπ' ὤμου.

αντιδούπ^{ου}, ρ. τσακώνω, γραπώνω, ἄρπάζω, ἄπαρ. καὶ οὐσ., *αντιδουπάρε*,
τσάκωμα, ἄρπαγμα.

αξίτ^{ου}, ἐπίθ., (ἐπὶ νεογεννήτων) ἄξιος, εὐρωστος· *νί αξίτ^{ου}*, καχεκτικός,
ὁ ἑφταμηνίτικος.

αξόστρα, οὐσ. θηλ., νάρθηξ τῆς ἐκκλησίας (ἐκ τοῦ ἐξώστης).

απανγισέσκου, ρ., ξαποσταίνω, ξεκουράζομαι, καταφεύγω σὲ ἄσυλον πρὸς
γηροκόμησιν.

* *απιτρουσέσκου*, ρ., 1) ἐπισωρεύω πέτρες, 2) ἐπέρχομαι αἰφνιδίως κατὰ
ἐχθροῦ [ἐπιτίθεμαι δριμέως διὰ λόγων κατὰ τινος ἐν βρασμῶ ψυχῆς].

* *απουφασισέσκου*, ρ., ἀποφασίζω [ἐπὶ τῆς περιπτώσεως βαρέως ἀσθε-
νοῦντος: «οἱ ἰατροὶ τὸν ἀποφασίζουν ἢ τὸν ἀπεφάσισαν», ἐννοοῦν ὅτι
δὲν ἔχουν πλέον ἐλπίδας σωτηρίας].

* *απρίνδου*, ρ., ἀνάπτω, ἐκκαίω [ἐπίρρ., παραμονή ἡμέρας, ἢ προτεραία].

* *αράδα*, οὐσ. θηλ. (πληθ. *αράτζ*), σειρά [εἰς τὸν πληθυντικὸν λέγεται ἐπὶ
τῶν μεταθανατίων ἐθίμων εἰς μνήνην ἀποθαμένου].

αράδ^{ου}, ρ., 1) γελῶ, 2) ἀπατῶ.

αράδαψέσκου, ρ., 1) ἀραδιάζω, 2) μοιρολογῶ, ἄπαρ. *αράδαψεάρε*.

αράδαψίρε, οὐσ. θηλ., μοιρολόγι.

αράζβουνέτζ^{ου}, ρ., εὐφραίνω, ψυχαγωγῶ, παρηγορῶ, ἄπαρ. καὶ οὐσ. θηλ.,

αράζβουνάρε, ψυχαγωγία, μετχ., *αράζβουνάτ^{ου}*, παρηγορημένος.

αράσ^{ου}, οὐσ. οὐδ., γέλιο.

αρισέσκου, ρ., ἀρέσω.

* *αρκάτ^{ου}* (μετχ. τοῦ *αρκάρε*), ἀπερριμμένος [ἀφωσιωμένος, ἔκδοτος εἰς τι].

αρμάσατόρ^{ου}, ἐπίθ., ἀργοκίνητος, τεμπέλαρος.

άρμε, οὐσ. θηλ., ἄλμη, ἄρμιᾶ (πρὸς διατήρησιν τῶν τροφίμων).

αρνεάλα, οὐσ. θηλ., λίμα, ρίνη.

αρόι^{ου}, ἐπίθ., ἐρυθρόξανθος.

αρουγουέσκου, ρ., ρεύγομαι, ἄπαρ. καὶ οὐσ. θηλ. *αρουγουίρε*, ρέψιμο,

μετχ. *αρουγουίτ^{ου}*, ὑπερχορτάτος.

* *αρουκουτέσκου*, ρ., ἀνασεῖω [κουτρουβαλῶ, κατρακυλῶ, ἄπαρ. καὶ οὐσ.

θηλ. *αρουκουτίρε*, ξάπλωμα, *μί αρουκουτέσκου*, ξαπλώνομαι].

αρσάλε, οὐσ. θηλ., τὸ Ψυχοσάββατο Πεντηκοστῆς, ἔθιμον εὐρύτατα διαδε-
δομένον παρὰ τοῖς Κουτσοβλάχοις· ὄνομασία ἐκ τοῦ λατιν. *rosalia*
(πρβ. λατιν. λεξικὸν Κουμανούδη: «οὕτω ἐν Ἐπιγρ. καλοῦνται αἱ ἐτή-
σiai θοῖναι, ἐν αἷς ἔστεφον ῥόδοις τοὺς τάφους τῶν συγγενῶν»).

αρσάρ^{ου}, ρ., πηδῶ.

- αρδίνε, οὐσ. θηλ., έντροπή.
- * αρτιρισέσκου, ρ., πλειοδοτῶ [περισσεύω].
 ασόιστου, επίθ. άγενής έκ καταγωγῆς και άνατροφῆς.
 ασπρίτῶ^{ου}, οὐσ. οὐδ., φόλλη.
 άσπρου, οὐσ. οὐδ., τὸ 1/8 τοῦ παρᾶ (1/120 τοῦ γροσίου) τουρκ. ακισέ).
 αστρᾶκέσκου, ρ. άπρόσ., στερεύει (ἐπὶ νεροῦ).
 αστρισάρ^{ου}, ρ., ὑπερπηδῶ, επίθ. μετχ. αστρισᾶρίτ^{ου}, παραστρατημένος.
 αισέλ^{ου}, άντων. άρσ., ἐκεῖνος, θηλ. αισεά· αισεά άλ^{ου} ἢ συγκεκομμένως
 ἴσαλ λέγεται ἢ (σύζυγος) τοῦ... , π.χ. Τσαλμιχάλη = Μιχάλαινα,
 Τσαλκώστα = Κώσταινα κ. ἄ. (πρβ. Ζαλοκώστιας, ἐπώνυμον τοῦ
 ποιητοῦ, «Κώσταινας»).
- άττα, μαμά (παλαιόν)· προσαγόρευσις τοῦ τέκνου πρὸς τὴν μητέρα.
 άφανδου, επίθ., άφαντος, έξαφανισθείς.
- * αφένδι, οὐσ. άρσ., αὐθέντης, κύριος [ὁ πατέρας, ὁ πενθερὸς τῆς νύμφης].
 αφενδίλε, οὐσ. θηλ. άφεντιά, αφεντίλαβα, ἢ άφεντιά σας (τιμητικὴ προσα-
 γόρευσις).
- αφένδου, οὐσ. άρσ., ὁ παπᾶς τῆς ένορίας.
 αφλάτ^{ου}, μετχ. τοῦ ρ. άφλου, εὐρημένος· φουμέλιου δι αφλάτ^{ου}, προ-
 γονός, βρετός.
- αφουάρᾶ, επίρρ., έξω· καδεάρε δι - ν - αφουάρᾶ, έπιληψία.
 αφουρίσαλουι, επίρρ., κρυφά, κλέφτικα.
 αφουρῆιε, οὐσ. θηλ., άφορμή.
 αφουρῆισέσκου, ρ., άφορμίζομαι (ἐπὶ πληγῆς), μολύνομαι, άπαρ. αφουρ-
 ηισίρε, μόλυνσις, μετχ. αφουρῆισίτ^{ου}, μολυσμένος.
- * αφουνδόσ^{ου}, επίθ., βαθύς [παχουλός].
 αχαῖρεφτου, επίθ., άχαίρευτος.
 αχάρᾶ (καὶ χάρᾶ), οὐσ. θηλ., προσαγόρευσις τῆς πενθερᾶς πρὸς τὴν νύμ-
 φην, αχάρᾶ ἱμβεάστᾶ, καλή μου, χαριτωμένη μου (έκφρασις παλαιά).
 αχαριζέσκου, ρ., άξίζω (έκ τῆς ρίζης τοῦ χρήζω).
 αχαριζίτ^{ου}, επίθ., πολύτιμος.
 αχματζάε, οὐσ. οὐδ., γεράκι.
- * αχουλέσκου, ρ., έμφυσῶ εἰς τὰς παλάμας [άχνίζω, ψαχουλεύω].
 αχουνδά, επίρρ., βαθιά.

β

- βάνγα, οὐσ. θηλ., άστράγαλος μοσχαριοῦ, κότσι (τὸ σχετικὸν παιγνίδι).
 βανδάκε, οὐσ. θηλ., δέσμη χόρτου, βαντάκι.
 βᾶρφᾶθάρικ^{ου}, επίθ., φτωχούλης, ὁ έχων ὕφος φουκαρᾶ.
 βάσαν^{ου}, οὐσ. οὐδ., βάσανον.

* *βάταμ^{ου}*, ρ., σκοτώνω [*μί βάταμ^{ου}*, αὐτοκτονῶ, ἀποβάλλω (ἐπὶ ἐγκύου γυναικός)].

βαταματούρα, οὐσ. θηλ., ἀποβολή.

βεκλιτούρα, οὐσ. θηλ., παλιούρι.

βερδεάτσα (καὶ *βεριζατούρα*), οὐσ. θηλ., πρασινάδα.

βουλουτίνε, οὐσ. θηλ. πληθ., μικρὰ δισκία κολλητικῆς ὕλης, χαρτοειδῆ, τὰ ὅποια ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ τὸ σφράγισμα τῶν ἐπιστολῶν πρὸ τῆς διάδοσεως τῶν φακέλων (ἐκ τοῦ βούλα).

βράπτου, οὐσ. οὐδ., στρουθίον.

βράσνικ^{ου}, ἐπίθ., ὀμῆλιξ.

b

βαγτιξόρ^{ου}, οὐσ. ἀρσ., τὸ συμπεθεριὸ τῆς συνοδείας κατὰ τὴν τελετὴν τῶν γάμων.

βαγάτ^{ου}, ἐπίθ., μπαγιάτικος, ἔωλος.

* *βαίρου*, οὐσ. οὐδ., ἄρμαθιὰ [χάνδρες περασμένες σὲ κλωστή].

βαλτσάτ^{ου}, οὐσ. ἀρσ., ὄργυιὰ, τὸ μῆκος τῶν δύο βραχιόνων ἐκτεταμένων ὀριζοντίως.

βανδίτ^{ου}, ἐπίθ., κατεργάρης.

βαρσίρε, οὐσ. θηλ., βράχος γρανιτώδης.

βάδε, οὐσ. θηλ., τὸ περίσσευμα εἰς βάρος ἐμπορεύματος ζυγισμένου μετὰ ἀφαίρεσιν κατ' ἀποκοπὴν συνωμολογημένου βάρους τῆς φύρας εἰς ὄφελος τοῦ ἀγοραστοῦ.

βασμά, οὐσ. ἀρσ., ὕφασμα τυπωτόν, τσίτι.

βατίνου, οὐσ. ἀρσ., καρδάρα, καράμπα, ξύλινον δοχεῖον ἐντὸς τοῦ ὁποίου κτυποῦν τὸ γάλα διὰ νὰ ξεδιαλεχθῆ τὸ βούτυρο (πρβλ. Κουκουλέ Β.Β. Π. 2, Π, σελ. 106 *μπουτίνα* ἢ *βουτίνα* ἐκ τοῦ *βυτίνα* = *πιθάριον* ξύλινον, *καδίσκος*).

βέλ^{ου}, οὐσ. οὐδ., μπίλια, βότσαλο.

βιδένε, οὐσ. θηλ., ἐπανωφόρι, σάκκος μὲ γούνα μακρῆς.

βίξ^{ου}, οὐσ. οὐδ., χαμένος πόντος σὲ παιγνίδι.

βιζδισέσκου, ρ., ἀπογοητεύομαι.

βιλιζικᾶ (ἢ *βιζιλικᾶ* ἢ *βιλιντιξίε*), οὐσ. θηλ., βραχιόλι.

βιρβίλ^{ου}, οὐσ. οὐδ., κανάτα κρασιοῦ (πρβλ. Κουκουλέ ἔ.ἀ. Ε' 163 «βόρ-βυλος»).

βιρβέκ^{ου} (ἢ *βερβέκ^{ου}*), οὐσ. οὐδ., κριάρι.

βίσκα, οὐσ. θηλ., ὀμαδικὸ παιγνίδι μὲ 6 παίχτας.

βλιζνάκ^{ου}, ἐπίθ., δίδυμος (καὶ *τζιάμιν^{ου}*).

βουβόλε, οὐσ. πληθ., ξηρὰ φασόλια βρασμένα.

- houhoulikā*, οὐσ. θηλ., μερμήγκι (βλ. Νικολ. *φουρνίγκᾱ*).
houhounā, οὐσ. θηλ., μεγάλη φλόγα, ξαφνική.
houhouḍār^{ou}, οὐσ. ἄρσ., μασκαράς, μετημφιεσμένος τῆς πρωτοχροניᾶς
 στὰ ἔθιμα τῆς σούρβας.
houhoustinā, οὐσ. θηλ., καπνιὰ καπνοδόχου, αἰθάλη.
houḍtoulā, οὐσ. θηλ., εἶδος τυρόπιτας μὲ πολὺ βούτυρο.

γ

- γάραν^{ou}*, οὐσ. ἄρσ., σύντροφος, φίλος, θαυμαστής.
γᾶργᾶρίτῶ^{ou}, οὐσ. οὐδ., κουδουνάκι (κουδούνα μωροῦ).
γεμενά, οὐσ. οὐδ. πληθ., ἔλαφρὰ παπούτσια.
γίνε (καὶ *αγίνε*), οὐσ. θηλ., ἀμπέλι, *τρικούτι^{ou} πὶ τοῦ αγίνε* (περασμένος
 ἀπὸ ἀμπέλια) = μεθυσμένος.
γίτᾱ (καὶ *αγίτᾱ*), οὐσ. θηλ., κληματαριά.
γὸ, προσωπ. ἄντων. α' προσ., ἐγὼ (βλ. Νικολ. *έ^{ou}*).
γουνουσᾶρ^{ou}, οὐσ. ἄρσ., γανωματῆς.
γουνουσέσκου, ρ., γανώνω, ἄπαρ. *γουνουσίρε*.
γρᾶψίτ^{ou} (καὶ *ἰνγραψίτ^{ou}*), μετχ., ἐπίθ., 1) γραμμένος 2) ζωγραφιστός,
 ὁμορφος (λέγεται καὶ *σκριπιου*).

g

- γάδικ^{ou}*, ρ., γαργαλίζω (βλ. Νικολ. *γκᾶνιᾶλίκ^{ou}*).
γάλινάις, οὐσ. πληθ. κόπρος πτηνῶν.
γᾶνέ, οὐσ. ἄρσ., γονιὸς (συνήθ. ὡς βρισιᾶ = τὸ γονιό σου).
γίδι, ἐπιφ., ἀπευθυνόμενον εἰς β' πρόσωπον χαϊδευτικῶς.
γολίνα, οὐσ. θηλ., λόφος ἄδενδρος.
γόλ^{ou}, ἐπίθ., γυμνός, *πάνε γουάλα*, ξηρὸ ψωμί.
ḡουβενδισέσκου, ρ., μεγαλαυχῶ, ἐπαίρομαι.
γὸδε, οὐσ. θηλ., 1) σκιάχτρο, μορμολύκειον 2) (συνεκδ.) ἄσχημος.
γουδουρέσκου, ρ., (βλ. *δουγουρέσκου*).
γουγὸδ^{ou}, οὐσ. οὐδ., σφαῖρα ὄπλου.
γουγούδε συνήθως μετὰ τῆς λέξεως *πούρνᾱ*, οὐσ., δαμάσκηνο καὶ δα-
 μασκηνιά.
γουλάστρανδε, οὐσ. θηλ., ἀγριολούλουδο (πολυπέταλο).
γουλάιτδε, οὐσ. θηλ., ἀγριολούλουδο, νάρκισσος (μονοπέταλο).
γουρματζ^{ou} (καὶ *γᾶργᾶλάν^{ou}*), οὐσ. ἄρσ., λαρύγγι (βλ. Νικολ. *γκᾶργκα-
 λάν^{ou}*).

γουδιουρίτσᾶ, οὐσ. θηλ., σαύρα, κοιν. γκουστερίτσα (βλ. Νικολ. *γκού-
στουρ^{ου}*).

* *γρᾶι^{ου}*, οὐσ. οὐδ., λέξις, λόγος [εἴδησις].

* *γρεᾶ^{ου}*, ἐπιθ. θηλ., βαρειὰ [ἔγκυος].

* *γρεᾶτσᾶ*, οὐσ. θηλ., βάρος [ἔγκυμοσύνη].

δ

διστιχιπέσκου, ρ., δυστυχῶ.

* *δοᾶρᾶ*, οὐσ. θηλ., δωρεά, δῶρον [*δοᾶριλε*, πληθ., τὰ προικιά].

δόχε, οὐσ. θηλ., κρυφή γωνιά τοῦ σπιτιοῦ, κόχη, *κόχε δ' δόχε*, κάθε γω-
νίτσα τοῦ σπιτιοῦ.

d

δάρμα, οὐσ. θηλ., μανδήλι κεφαλῆς. — Αἱ ὑπανδρῶν ἐφοροῦσαν τὴν *δάρμα*
μὲ δέσιμο σταυρωτό. Αἱ ἄγαμοι ἐφοροῦσαν μὲ τὶς ἄκρες κρεμαστές.
Ἐκ τοῦ ὅτι μὲ τὴν ὑπανδρείαν ἔδενον τὴν *δάρμα* σταυρωτά, ἐλέγετο
ἐπὶ ἐνὸς γάμου κατ' εὐφημισμὸν (διὰ νὰ μὴ μείνη ἡ κόρη στὸ ράφι)
φεᾶτσε δάρμα κρούτσε = ἔβαλε τὸ στεφάνι.

δικουιτότ^{ου}, ἐπίρρ., καθ' ὀλοκληρίαν, πέρα ὡς πέρα.

δί βεᾶρᾶ, ἐπίρρ., τοῦ χρόνου.

διζβιντουράτ^{ου}, ἐπίθ., μετχ., 1) ἐξαερισμένος 2) μεταφ., ξεμυαλισμένος
(τὰ μυαλά του πῆραν ἀέρα).

διζγᾶρδέσκου, ρ., ξεφτίζω, μετχ., *διζγᾶρδίτ^{ου}*, ξεφτισμένος (βλ. Νικολ.
νιζγᾶρδίρε).

διζγίν, ἐπίρρ., ἀπὸ ρυτῆρος (καλπάζειν).

* *διζλιγάτ^{ου}*, μετχ. τοῦ ρ. *διζλιγάρε*, ἀπολελυμένος [ξαπολυμένος, μεταφ.
ἐπιπόλαιος, ἀθυρόστομος, παραχαϊδεμένος].

δί-ιν-κότ^{ου}, ἐπίρρ., μάταια, ἀπερίσκεπτα, χωρὶς νόημα.

δί-ιν-πάδε, ἐπίρρ., ἀπὸ κάτω (κάτωθεν, ἐπὶ κινήσεως μόνον).

διμβιλίκε, οὐσ. θηλ., καπούλια σαμαριοῦ ἀλόγου.

δί πάδε, ἐπίρρ., κατὰ γῆς.

δισκούλτου, ρ., βολιδοσκοπῶ τινὰ ἐπιτηδείως ἐχμαινύοντας τὰς σχέ-
ψεις του.

δισπίρ^{ου}, ρ., ξεσχίζω, κουρελιάζω· ἀπαρ. *δισπιράρε*, μετ. *δισπιράτ^{ου}*,
κουρελιασμένος.

δισπούτ^{ου}, ρ., ξεβρωμίζω (*αμπούτ^{ου}*, βρωμίζω) (βλ. *πουτουάρε*).

δοᾶγᾶ, οὐσ. θηλ., μάλλινη βελέντζα ἐκ μαλλιῶ προβάτου (κατ' ἀντίθεσιν
πρὸς τὸ *σάζμα* βελ. ἀπὸ γιδόμαλλο). (Ἄλλως ὁ Νικολ., βλ. λ.).

δόβρου, επίθ., ἀγαθός, ντόμπρος.

δουγουρέσκου, ρ., τσουρουφλίζω, μετχ. *δουγουρίτ^{ου}* καὶ οὐσ. θηλ.

δουγοάρα, τσουρούφλισμα.

* *δόμνου*, οὐσ. ἄρσ., κύριος [ἰδιοκτῆτης, κύριος ἀκινήτου ἢ κινήτου].

δουδέκ^{ου}, οὐσ. οὐδ., στρώμα.

ε

εργατάρικ^{ου}, επίθ., φθονερός.

* *έργου*, οὐσ. οὐδ., πάθος, δυσμένεια [φθόνος].

ζ ἠ ξ

ζαβόν^{ου}, οὐσ. ἄρσ., νυμφικός πέπλος.

* *ζάλε*, οὐσ. θηλ., πένθος [παράπονο].

ζάλε, οὐσ. θηλ., ζάλη.

ζαμβούχ^{ου}, οὐσ. ἄρσ., σαμποῦκος.

ζανδάνε, οὐσ. θηλ., τρελλοκομεϊον (τούρκ.), μεταφ. μεγάλη δυστυχία.

ζανγίε, οὐσ. θηλ., ἀναβολεύς (τουρκ. ζαγκί).

ζαρχανά, οὐσ. ἄρσ., σφαγεῖον.

ζγάιβα, οὐσ. θηλ., κάρκαδο (ξηραμένη ἐπιφάνεια πληγῆς).

ζδάνγαν^{ου}, επίθ., χονδροκέφαλος, λέγεται συνήθ. περιφρονητ. διὰ τὸν Βούλγαρον.

* *ζιγα*, οὐσ. θηλ., ζυγός, ζυγαριά [μεταφ. *ζύγα δί να - λιθοάρα*, «ζυγίζω ἀπὸ τὴν ἐλαφριά», λέγεται ἐπὶ ἐλαφρόμυαλου].

ζιγλράτε, οὐσ. σκέλη, κυρίως δρασκειλιά.

ζιλέσκου, ρ., πενθῶ, *μί ζιλέσκου*, λυποῦμαι (βλ. Νικολ. *ζαλέσκου*).

ζιμβακόσ^{ου}, επίθ., φιλάσθενος.

ζίμβου, επίθ., κουτσοδόντης, φαφούτης.

ζιξέσκου (καὶ *γιξέσκου*), ρ., ζυγίζω (βλ. Νικολ. *ζυξέσκου*).

ζολοάτα, οὐσ. ζολότα = πολωνικὸν νόμισμα ἰσούμενον μὲ τὰ ⁸⁰/₁₀₀ τοῦ γροσίου· κοινῶς ἐλέγετο ἀντὶ 30 παράδες.

ζουξουνάρα^{ου}, οὐσ. ἄρσ., 1) κάρθαρος, ζουζούνι 2) μεταφ. λεπτά, παραδάκια.

ζουρλέσκου (καὶ *ζουρλισέσκου*), ρ., τρελλαίνω, *μί ζουρλέσκου* (καὶ *μί ζουρλισέσκου*), τρελλαίνομαι (βλ. Νικολ. *ζουρλέσκου*).

ζούρλου, επίθ., τρελλός.

θ

θρατρισέσκου, ρ., διαπομπεύω.

ι

- ιβόξ^{ου}*, οὐσ. ἄρσ., κουφοξυλιά.
ιβουρ^{ου}, οὐσ. ἄρσ., πηγγή.
ικράνα, οὐσ. θηλ., εἰκόνα (ἐκκλ.).

ι

- ιμβάιρ^{ου}*, ρ., περνῶ χάνδρες σὲ κλωστή, κάνω κομβολόγι.
ιμβᾶρεάτσᾶ, οὐσ. θηλ., προκοπή.
ιμβόδ^{ου}, οὐσ. οὐδ., ἐμπόδιον.
ιμβούτσ^{ου}, ρ., κτυπῶ μὲ τὰ κέρατα, κουτουλάω (ἐπὶ τράγων καὶ κριῶν).
ιμφρικουσέτζ^{ου}, ρ., τρομάζω τινά.
ιμφρικουσέσκου (μί-), ρ., τρομάζω, μετχ. *ιμφρικουδάτ^{ου}*, τρομαγμένος.
ινβεριτζέσκου, ρ., πρασινίζω, ἄπαρ. καὶ οὐσ. θηλ. *ινβεριτζάρε*, πρασίνισμα.
ινβιρινάτ^{ου}, ἐπίθ., δύσθυμος, λυπημένος.
ινδᾶρλέσκου, ρ., ζαλίζω, *μί ινδᾶρλέσκου*, ζαλίζομαι.
ινδᾶρλου, ἐπίθ., ζαλισμένος.
ινδέζμα, οὐσ. θηλ., κακὸ συναπάντημα.
ινδιρισέσκου (μί-), ρ., συστέλλομαι, ἀντηριέμαι, ἄπαρ. καὶ οὐσ. θηλ.
ινδιρισίρε, συστολή, μετχ. *ινδιρισίτ^{ου}* συνεσταλμένος.
ινδισέσκου, ρ., ἐμπλέκω εἰς κακόν.
ινδουμνέσκου, ρ., εὐημερῶ, πλουτῶ (βλ. Νικολ. *ντουμνέσκου*).
ινδουρέσκου, ρ., ὀρθώνω, *μί ινδουρέσκου*, ὀρθώνομαι στέκομαι ὀρθιος.
ινδουπλισέσκου, ρ., διπλώνω (βλ. Νικολ. *διπλουσέσκου*).
ινδάρα, οὐσ. θηλ., ζαλάδα.
ινδρέγ^{ου}, ρ., ταιριάζω, διορθώνω, ἐνδύω, ἄπαρ. *ινδρεάτζιρε*, *μί ινδρέγ^{ου}*,
ἐνδύομαι.
ινδρέπτου, ἐπίθ., εὐθύς, σωστός, δίκαιος. Ἐπίσης ἐπίρρ., κατ' εὐθειᾶν,
εὐθέως (βλ. Νικολ. *ννιρέπτου*).
ινγούσα, οὐσ. θηλ., ἄγχος, νοσταλγία (βλ. Νικολ. *νγκούσα*).
ινκιζμουσέσκου, ρ., πεισματώνω, *μί ινκιζμουσέσκου*, πεισμώνομαι, συ-
νερίζομαι, ζηλεύω (ἐκ τῆς ἑλλην. ρίζης τῆ τροπῆ τοῦ π εἰς κ).
ινκούρδε, ἐπίρρ., καθιστά, ἀνακούρκουδα.
* *ινκλίν^{ου}* (μί *ινκλίν^{ου}*), ρ., γονυπετῶ, προσεύχομαι, προσκυνῶ [νυστάζω],
ἄπαρ. καὶ οὐσ. θηλ. *ινκλινάρε*, γονυκλισία, [νύστα].
ινσάρ^{ου}, ρ., ἀλατίζω.
ινδᾶρπιτ^{ου}, ρ., (ἐκ τῆς ρίζης *δᾶρπε* = φίδι), γίνομαι φίδι, ξαφνιαζομαι,
ὑποψιάζομαι, φίδι μὲ δάγκωσε, ἄπαρ. *ινδᾶρπιτᾶρε*, μετχ. *ινδᾶρπι-
τάτ^{ου}* (βλ. Νικολ. *νσάρπικ^{ου}*).

ἰνσόρ^{ου}, ρ., νυμφεύω, *μί ἰνσόρ^{ου}*, νυμφεύομαι (ἐπὶ ἀνδρὸς μόνον), μετχ.
ἰνσουράτ^{ου}, ἔγγαμος.

ἰνσουρινάρε ἀπαρ., ἠλιάζομαι (βλ. Νικολ. *νσουρινάρε*).

ἰντιξούρ^{ου}, ρ., ὑβρίζω, ἀπαρ. καὶ οὐσ. θηλ. *ἰντιξουράρε*, ὕβρις.

ἰντιδούπ^{ου}, ρ., τσακώνω.

ἰντισέσ^{ου}, ἐπίθ., τσαγγός, ταγγός.

ἰντσινάρε, ἀπαρ., μολύνω, *ἰντσινάτ^{ου}*, ἐπίθ., μετχ. μολυσμένος, *μί ἰντσι-
νάι*, ρ., ἐμολύνθην.

ἰντσιρνούεσκου, ρ., ὑποβόσκω.

ἰντσινουδάτ^{ου}, ἐπίθ., στακτόχρους, σταχτής (ἐκ τοῦ *τσινούδε*).

κ

* *κἀδικᾶ*, οὐσ. θηλ., πέδη, κώλυμα [τρικλοποδιά, *μί-ν-κἀδικ^{ου}*, ρ., σκον-
τάφτω].

* *κἀδ^{ου}*, ρ., πίπτω [καὶ μεταφορικῶς ἐπὶ τῶν ἐννοιῶν τοῦ *προσπίπτειν* εἰς
τὴν νεοελληνικὴν].

κἀθα, οὐσ. θηλ., χελώνη.

καϊμό, οὐσ. οὐδ., καημός, λύπη.

* *κἀιρ^{ου}*, οὐσ. ἀρσ., δέσμη λευκοῦ ἐρίου ξαμμένου [μεταφ. περὶ κόμης,
πέρλι κἀιρ^{ου} = κάτασπρα μαλλιά].

* *κἀκἀτούρᾶ*, οὐσ. θηλ., χέσιμο [μεταφ., βρωμοδουλειά].

* *κἀλαούζ^{ου}*, οὐσ. ἀρσ., ὀδηγός [1) κολαοῦζος, 2) τὸ πρῶτο ἄλογο τοῦ κα-
ραβανιοῦ μὲ κουδούνι].

* *κἀλάρ^{ου}*, οὐσ. ἀρσ., ἵππεύς [μεταφ. εἰς τὴν φράσιν *φεάτα δι-ν-κἀ-
λάρ^{ου}*, κορίτσι γιὰ πανδρειά (παλαιὰ παράδοσις, ὅταν ἡ νύμφη στὸ γάμο
πήγαινε καβάλα)].

κἀλάρούδ^{ου} (καὶ *κἀϊρούδ^{ου}* καὶ *γαϊρούδ^{ου}*) οὐσ. ἀρσ., τσαμπὶ σταφυλῆς.

κἀλάφε, οὐσ. θηλ., μαξιλαροθήκη.

κἀλδάρε (καὶ ὑποκορ. *κἀλδάρούδε*), οὐσ. οὐδ., λέβης.

καλέδ^{ου}, ἐπίθ., ὁ ἔχων μαλλιά δίχρωμα.

κἀλισέσκου, ρ., προσκαλῶ σὲ γάμο, ἀπαρ. *κἀλισίρε*, μετχ. *κἀλισίτ^{ου}*.

* *κἀνᾶ*, οὐσ. θηλ., σωλὴν τοῦ πυροβόλου [παλαιὸν μέτρον χονδρῶν ὑφασμά-
των, σκουτιῶν, ἰσούμενον μὲ μίαν ὀργυιάν].

κἀνδηλανάφτου, οὐσ. ἀρσ., κἀνδηλανάφτης.

κἀντιξε, οὐσ. θηλ., γάντζος, ἀρπάγη.

* *κἀντου*, ρ., τραγουδῶ [διαβάζω (ἀρχαῖον), μετχ. *κἀντάτ^{ου}*, διαβασμένος].

κἀπ^{ου}, οὐσ. ἀρσ., ἀρχή, ἀρχηγός.

καρκαλέτζ^{ου}, οὐσ. ἀρσ., ἀκρίδα.

- κᾱρνίτῃ^{ου}, οὐσ. οὐδ., ξύλινο, ξυλόγλυπτο κουτάκι, μονοκόμματο, με κά-
πάκι, κλειδοπίνακο (βλ. Νικολ. κᾱρνίτζ^{ου}).
- καρτέλι^{ου}, οὐσ. ἄρσ., πισινός.
- * κᾱρτίτ^{ου}, μετχ. τοῦ κᾱρτέσκου, πειραγμένος, μεταφ. φρενοβλαβῆς [φυμα-
τικός].
- κασαβέτε, οὐσ. θηλ., στενοχώρια, καημός.
- κᾱστιλε, ἐπίρρ., ἐκ προμελέτης, ἀπὸ σκοτοῦ (τουρκ.) (βλ. Νικολ. κᾱστιλεα).
- κᾱστράβέτζ^{ου}, οὐσ. οὐδ., ἄγγούρι.
- κᾱτᾱνδίε, οὐσ. θηλ., τὸ νοικοκυριό, ἡ οἰκοσκευή.
- * κᾱτᾱνδισέσκου, ρ., καταντῶ [μί κᾱτᾱνδισέσκου, συγυρίζομαι].
- κατεργάρ^{ου}, ἐπίθ. κατεργάρης.
- κατῃμάκ^{ου}, οὐσ. οὐδ., ἄλευριά βρασμένη με βούτυρο (τροφή τῶν τσο-
μπάνων).
- κᾱτσούτ^{ου}, οὐσ. οὐδ., μαχαίρι.
- κᾱχάρε, οὐσ. θηλ., καημός (τουρκ.).
- κᾱχτισέσκου (καὶ βᾱχτισέσκου), ρ., 1) ἀποκάμνω 2) ὑποφέρω (ἀπὸ
καημό).
- κέκ^{ου}, ἐπίθ., τραυλός.
- κενδισέσκου, ρ., κεντῶ.
- * κέρᾱ, οὐσ. ἄρσ., ἀγώγιον [οὐσ. θηλ., κάρο, φορτηγὸ ἀμάξι].
- κέρδου, οὐσ. ἄρσ., 1) κέρδος 2) εὐχή δι' ἄρραβῶνας καὶ γάμον : κου - ν -
κέρδου, στερεωμένα.
- κερδουσέσκου (μί - ν - κερδουσέσκου), ρ., ὡς εὐχή : σα - ν - κερδουσεᾱ-
σκᾱ, νὰ στερεώσουν.
- κιβούρε, οὐσ. οὐδ., φέρετρον, κιβούριον.
- κιδέρε, οὐσ. θηλ., λύπη, στεναχώρια (τουρκ.).
- κιζμουσέσκου, ρ. πεισματώνω (τροπῆ τοῦ π εἰς κ), μί - ν - κιζμουσέσκου,
πεισματώνομαι.
- * κίκᾱ (καὶ κίκουτᾱ), οὐσ. θηλ., σταγῶν [συγκοπή, ἀποπληξία, ἰνκικου-
τάτ^{ου}, ἀπόπληκτος].
- κικᾱτούρᾱ, οὐσ. θηλ., πισπίλισμα, κηλὶς.
- κιλαρτζί, οὐσ. ἄρσ., ἀποθηκᾱριος.
- κινάτζ, οὐσ. ἄρσ. πληθ., κεντήματα, νταντέλλες.
- κιπαρίῃ^{ου}, οὐσ. οὐδ., κυπαρίσσι.
- * κίπιτᾱ, οὐσ. θηλ. ἄκῆ, κορυφή, ἄκρα [1) αἰχμή, 2) κορυφή δένδρου, λόφου
ἢ βουνοῦ 2) στίγμα στὸ δέρμα].
- * κίπιτόσ^{ου}, ἐπίθ., ὀξύς, μυτερός, σουβλερός [ὁ ἔχων στίγματα, ὁ εὐλογιάρης].
- κίπουρ^{ου} ρ., τσιμπῶ, ἄπαρ. κίπουράρε, μετχ. κίπουράτ^{ου}.
- κίπουρ^{ου} (καὶ κίπου), οὐσ. οὐδ., κουδούνι, κυπρί.
- κιρκινέτζ^{ου}, οὐσ. θηλ., ὀξεῖα κορυφή βράχου, λοφίσκου.

κιρούτ^{ου}, μετχ. 1) χαμένος, άπολωλώς, 2) διανοητικώς βλαμμένος (βλ. Νικολ. κιρίτ^{ου}).

κλάπα, ούσ. θηλ., παγίδα.

κλίδουσε, ούσ. θηλ., άρμός τών άκρων, κλείδωσις.

κλισάρ^{ου}, ούσ. άρσ., έκκλησάρης.

κλιδούτσά, ούσ. θηλ., κόπιτσα.

* κράμα, ούσ. θηλ., χ αίτη άλόγου (σίτá δι κράμα, κόσκινο άπό άλογότριχα).

* κόπτου, μετχ. τοῦ κόκ^{ου}, ψημένος, ώριμος [αρούπιá - κράπιá, ψιλοκομμένο ψωμί καβουρδισμένο με βούτυρο (πρόχειρο φαγητό)].

* κόρβου, ούσ. άρσ. κόραξ, συνεκδ. μέλας, έλεεινός, άθλιος [καημένος].

κούιβου, ούσ. ούδ., φωλιά, γωνιά, τὸ σπίτι, τὸ σπιτάκι μου (βλ. Νικολ. κουιβάρ^{ου}).

κότιδινά, ούσ. θηλ. κοτέτσι.

κουλεάστρα, ούσ. θηλ., τὸ πρωτόγαλα, κουλάστρα (πρβλ. Κουκουλ. ΒΒΠ τ. Ε' σ. 121).

κουλέου, ούσ. άρσ., σωρός.

κουμβουλόγε, ούσ. άρσ., κομβολόγιον.

κούμτου, ρ., κολάζω.

κουνδίλ^{ου}, ούσ. άρσ., κονδύλι.

* κούπ^{ου}, ούσ, άρσ. (καί κούπα ούσ. θηλ.), σωρός.

* κουρβέτ^{ου}, ούσ. άρσ., έπαίτης, άλήτης [έπίθ. κουτσομπόλης].

* κουρέσκου, ρ., κόπτω ύφασμα πρὸς κατασκευήν ένδύματος [μεταφ. σχεδιάζω, βυσσοδομῶ].

κουρκουβέου, ούσ. άρσ., 1) έσάρπα μάλλινη, λαιμοδέτης, 2) κουρκουβέου αλ' δουμνιζά, τὸ ούράνιο τόξο (βλ. Νικολ. έν λ.).

κούρμου, ρ., κουράζω, άπαρ. κουρμάρε· μί κούρμου, κουράζομαι.

* κούρ^{ου}, ούσ. άρσ., πρωκτὸς [δάου πίστι κούρ^{ου}, άδιαφορῶ, «στὰ παλιά παπούτσια»].

κουδαμέτε, ούσ., θηλ., έπεισόδιον, βρωμοδουλειά.

κουσκρέτζ^{ου} (μί - ν - κουσκρέτζ^{ου}), ρ., συμπεθεριάζω (βλ. Νικολ. κουσκρίλε).

κουσουέσκου, ρ., θερίζω με δρεπάνι (κόσα) (βλ. Νικολ. κουσέσκου).

κουσουράφε (καί ξουράφε), ούσ. ούδ., ξυράφι.

κουσούρε, ούσ. ούδ., έλλειψις, σ' φάκá κουσούρε, άς λείψη, νά πάη νά χαθῆ!

κουδουρί, ούσ. άρσ., έξάδελφος, (προσφώνησις: άδέλφι!)

* κουσουρίν^{ου}, ούσ. άρσ., συγγενής έξάδελφος [κουσουρίν^{ου} βέρ^{ου}, πρῶτος έξάδελφος].

κουστέκá, ούσ. θηλ., άλυσίδα ώρολογίου.

κούσιου, ούσ. άρσ., κόστος.

* **κουτάρ^{ου}**, οὐσ. ἄρσ., ὄρνιθῶν [μάνδρα, περιορισμένος χώρος διὰ κατοικίδια ζῶα].

κουτέκᾱ, οὐσ. θηλ., δάρσιμο, ξυλοφόρτωμα.

κουτιψέσκου, ρ., κιοτεύω, τὰ χάνω.

κούτ^{ου}, οὐσ. οὐδ., τὸ ραβδί τῆς σκλέντζας (παιγνίδι).

κουτιδούμβᾱ, οὐσ. θηλ., κούτσουρο, κυρίως ξερὴ ρίζα ὡς καυσόξυλο (βλ. Νικολ. ἐν λ.).

κουτρεάμβουρ^{ου}, ρ., συνταράσσω. Ἐπίσης οὐσ. ἄρσ., 1) ταραχή, σεισμός, 2) πανικός.

κουτρουβουλέσκου, ρ., κουτρουβαλῶ.

κούφκᾱ, οὐσ. θηλ., ἀποτυχία, τζίφος, φιάσκο.

κράπιτόρ^{ου} (καὶ **κλαπιτόρ^{ου}**), οὐσ. ἄρσ., κυκλοτερές ἢ τετράγωνον σανίδιον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀπλώνεται τὸ φύλλον κρούστας πρὸς κατασκευὴν (πλάστης).

κράσε, οὐσ. θηλ., ἰδιοσυγκρασία, κρᾶσις.

* **κρεάσιτᾱ**, οὐσ. θηλ., ὁ λόφος τοῦ πετεινοῦ [1) κορυφὴ δένδρου, 2) κορυφὴ λόφου].

κρεάστικ^{ου}, οὐσ. ἄρσ., χωρίστρα τῶν μαλλιῶν καὶ ἡ κορυφὴ τῆς κεφαλῆς.

κρέφτου, ἐπίθ., πρόσφατος, φρέσκος (βλ. Νικολ. **κρέχτου**).

κυβερνισίτ^{ου}, ἐπίθ., νοικοκυρεμένος.

λ

λαβαδιτούρα, οὐσ. θηλ., 1) ἀκαθαρσία, 2) βρωμοδουλειά.

* **λάιου**, ἐπίθ., μέλας, κοιν. μαῦρος, μεταφ. πονηρός, δυστυχῆς [1) ἄτυχος, μαῦρος, 2) κακοήθης, κακός].

* **λαλατοάρε**, οὐσ. θηλ., ἡμέρα ἐργάσιμος [διὰ τὴν νοικοκυράν, ἡμέρα τῆς μπουγάδας, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐξαιρετέαν· παράγεται ἐκ τοῦ ρ: **λάρε** = πλύνειν].

λάνδουρα, οὐσ. θηλ., χελιδόνι.

λάου, ρ., πλύνω ἀπαρ. καὶ οὐσ. θηλ., **λάρε** πλύσιμο (βλ. Νικολ. **λάρε**).

λαπαβίτσα, οὐσ. θηλ., βροχὴ λεπτὴ καὶ συνεχῆς, χιονόνερο.

λαπούδα, οὐσ. θηλ., πέλημα τῆς κάλτσας.

* **λαπιτούκᾱ**, οὐσ. θηλ., θρίδαξ, μαρούλι [γαλατόπιττα].

λάσα, οὐσ. θηλ., φορεῖον ἀπὸ πλέγμα κλωναριῶν ἢ ἀπὸ σανίδας, χρησιμεῦον εἰς μεταφορὰν πραγμάτων ἢ ἀρρώστου· **λοὺ λοάρα πὶ λάσα**, τὸν κουβάλησαν ὡς βαρέως ἀσθενοῦντα.

λατζε, οὐσ. πληθ., λουτρὰ ἱαματικά, λίτζα.

* **λατούρα**, οὐσ. θηλ. πλύμα, κοιν. ἀπόπλυμα, ἀκαθαρσία ἐκ πλύσεως [σωματικὴ ἀκαθαρσία, ἀπλυσιά].

- λεάνγου, επίθ., 1) ὑπερύψηλος, μαντράχαλος, 2) τεμπέλης, ὀκνηρὸς (ἐκ τοῦ οὐσ. λεάνε, ὀκνηρία) (βλ. Νικολ. ἐν λ.).
- λεμβλεμβίε, οὐσ. οὐδ. πληθ., στραγάλια.
- λίπα, οὐσ. θηλ., φλαμουριά.
- λιχνάρ^{ου}, οὐσ. οὐδ. λυχνάρι.
- λιψέσκου, ρ., χρειάζομαι, λείπω.
- λιπονέβατ^{ου}, οὐσ. ἄρσ., τὸ λειψανάβατο ψωμὶ (ἐπὶ τῆς σημασίας αὐτῆς πρβλ. Κουκουλέ Β.Β.Π. τ. Ε', σελ. 28)· μεταφ. λέγεται ἐπὶ ἀνθρώπου λιποσάρκου, ἰσχυνοῦ.
- λόθρα, οὐσ. θηλ., ἐφθαρμένη ρίζα δοντιοῦ (κούφιου).
- * λόκ^{ου}, οὐσ. οὐδ., ἔδαφος, χώρα, τόπος [χῶμα, γῆ].
- λουμβρίκ^{ου}, οὐσ. ἄρσ., ἔλμινς, κοιν. λεβίθα.
- λοῦμε, οὐσ. θηλ. πληθ., ὁ κόσμος, πλῆθος ἀνθρώπων (βλ. Νικολ. λούμι).

μ

- μά, οὐσ. θηλ., μάνα, συγκεκριμένος τύπος· μετὰ τὴν κτητικὴν ἀντων. μά - τα, μάνα σου, μά - σα, μάνα του· ἐπίσης κού μά' ὅ' κού τάτα, με μάνα καὶ πατέρα.
- μαγδανός, οὐσ. ἄρσ., μαϊδανός, μακεδονίσι.
- μάδα, οὐσ. θηλ., ἀμάδα, πλάκα σχιστολίθου, σὰν δίσκος, εἰς τὸ παιγνίδι τῆς ἀμάδας (μάδα πίρλε).
- μαδούα, οὐσ. θηλ., μυελὸς ἐγκεφάλου, μεδούλι.
- * μάε (καὶ μάιε), οὐσ. θηλ., γραῖα, μαῖα [γιαγιά].
- μαξβατά, οὐσ. ἄρσ., πρακτικὸν συνεδριάσεων (τουρκ.) (βλ. Νικολ. μπᾶ - σμάτᾶ).
- μακελιψέσκου, ρ., προξενῶ αίματηρὰς ἀμυχὰς, μετχ. μακελιψίτ^{ου}, ματτωμένος, πληγωμένος.
- μάνγαλ^{ου}, οὐσ. ἄρσ., μαγκάλι.
- μάνγαρ^{ου}, οὐσ. οὐδ., τὸ μικρότερο νόμισμα ($\frac{1}{8}$ τοῦ παρᾶ), παλαιὸς ὀβολὸς (τουρκ.).
- μάντζα, οὐσ. θηλ., μούντζα, φάσκελο (πρβλ. Κουκουλέ ἔ.ἀ. Α II, 113).
- * μάρτζεάο, οὐσ. θηλ., χάνδρα [μάρτζεάο δι ὀκλῶν, κόρη ὀφθαλμοῦ].
- * μάρτζινε, οὐσ. θηλ., κράσπεδον, ἢ ἄκρα, ὄριον, ὄχθη [1) περιθώριον, 2) μάρτζινε δι ὀκλῶν, βλέφαρον].
- * μάσιε, οὐσ. θηλ., φυσιογνωμία [πρόσωπον ἐξησθενημένον].
- * μάτούρ^{ου}, επίθ., ὠριμος [1) ὑπερώριμος, 2) Ἑβραῖος (παρατσούκλι)].
- ματρίτσᾶ, οὐσ. θηλ., γαλακτοφόρος γίδα, προβατίνα.
- μβάρ^{ου}, επίθ., καλός, προκομμένος, εὐοίωνος, εὐνοϊκός· κάλε - α - μβάρ^{ου}, κατευόδιον (εὐχή, ἀποχαιρετισμός).

- μεάσα, οὐσ. θηλ., τραπέζι (γεύματος).
- μεριμάνγου, ἐπίθ., 1) γρινιάρης, 2) ἀσθενικός.
- * μέσκου, ρ., δωροῦμαι [κυρίως εἰς τὰ ἀρραβωνιάσματα, δῶρα εἰς νόμισμα, κόσμημα κλπ., ἀπαρ. μεάσκιρε).
- μέστρα, οὐσ. θηλ., παντόφλα.
- μίζαβ^{ου}, ἐπίθ., εὐτελής, ἰσχνός, φτωχούλης.
- μινῆούσ^{ου}, οὐσ. οὐδ., σκουλαρίκι.
- * μινούτ^{ου}, ἐπίθ., λεπτός [μικροκαμωμένος].
- μινουτσάλε, οὐσ. θηλ., κέρμα [βλ. Νικολ. μινούτ^{ου}].
- μινδέρε, οὐσ. θηλ., μιντέρι.
- μρινδέ, οὐσ. οὐδ., μεσημέρι, κυρίως τὸ ἀποσήμερο.
- μρινδου, ρ., κολατσιῶ, ἀπαρ. καὶ οὐσ. θηλ., μρινδάρε, γεῦμα ἐλαφρὸ τὸ μεσημέρι ἢ κολατσιὸ τὸ ἀπόγευμα.
- μιθίκ^{ου}, οὐσ. οὐδ., ἀστράγαλος, κότσι.
- μισίτζ, οὐσ. οὐδ. πληθ., μισίδια, τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου.
- μισκά, οὐσ. θηλ., γαλοπούλα, κούρικα (βλ. Νικολ. ἐν λ.).
- μισουρ^{ου}, οὐσ. οὐδ., πινάκιον βαθύ (πρβλ. Κουκουλέ Β.Β.Π. τ. Ε'. 151).
- μίτᾱ, οὐσ. θηλ., δῶρον, δωροδοκία.
- μιχλέμε, οὐσ. θηλ., 1) ἀλοιφή θεραπευτική, 2) συνεκδ. χαρακτήρ πρᾶος, συμβιβαστικός.
- μισιργιψέσκου (μι-), ρ., ἐκμυστηρεύομαι.
- μούζσα, οὐσ. θηλ., 1) μύγα, 2) ἐνιαχοῦ λέγεται καὶ ἡ λάσπη (βλ. Νικολ. μούσκα).
- μουλάρε, οὐσ. θηλ., μουλᾶρι, ἡμίονος (βλ. Νικολ. μούλα).
- μουλαφράνζα, οὐσ. θηλ., ἡ μαλαφράντζα (παλαιόν).
- μουρμουλίκ^{ου}, οὐσ. οὐδ., ἄλεύρι μὲ βούτυρο βρασμένο.
- μουρουμίθε, οὐσ. πληθ., μερομήνια, αἱ 12 πρῶται ἡμέραι τοῦ Αὐγούστου, λογιζόμεναι διὰ πρόγνωσιν τοῦ καιροῦ κλπ.
- * μούσκλ^{ου}, οὐσ. οὐδ., μῦς, μυῶν [εἰδικῶς οἱ μυῶνες τῶν ὀπισθίων, μέσης].

ν

- ναθεάμα (καὶ νιχιάμα), ἐπίρρ., ὀλίγον (βλ. Νικολ. ναθεάμα).
- ναϊρέσκου (μι-) ρ. ὀργίζομαι, θυμώνω, ἀπαρ. ναϊρίρε, μετχ. ναϊρίτ^{ου}.
- ναλούρεα, ἐπίρρ., ἐν παραληρήματι (σύνθ. ἐκ τοῦ να = εἰς, ὡς καὶ λήρημα· ἡ ρίζα ἐκ τοῦ λήρος)· ζβουράσκου ναλούρεα, ὁμιλῶ ἐν παραληρήματι, παραμιλῶ.
- νάνα, οὐσ. θηλ., λίκνον μωροῦ (βυζ. νανίον, πρβλ. Κουκουλέ Β.Β.Π. τ. Δ' σελ. 30).
- * νάτα, οὐσ. θηλ., νεότης [ὁμορφιά].

- νέτζου, οὐσ. οὐδ., ψίχα ψωμιού.
 νέτσε, οὐσ. θηλ., ποδιά ἐργασίας.
 νιβιστούλε, οὐσ. θηλ., νυφίτσα (ιμβεάστια = νύφη).
 νινουμιράτου, ἐπίθ., ἀναρίθμητος (βλ. Νικολ. νερουμινάτου).
 νασκουμβουσέσκου (μί-), ρ., ἀνασκουμπώνομαι, ἀπαρ. νασκουμβου-
 σίρε, μετχ. νασκουμβουσίτου.
 νικοκιριψέσκου (μί-), νοικοκυρεύομαι, μετχ. νικοκιριψίτου.
 * νίνγα, ἐπίρρ., ἀκόμη [πλησίον].
 νιπάρτικα, οὐσ. θηλ., ἔχιδνα.
 νίρ, ρ., ἀπασχολῶ τὸ μωρό, *μί νίρ*, χαζεύω, θαυμάζω (βλ. Νικολ.
 νίρ).
 νισκάρσέσκου, ρ., συμμαζεύω.
 * νράτιν, οὐσ. ἄρσ., ἀρνὶ ἑνὸς ἔτους [εἰς τὴν φράσιν *ὄ τούνδε κού νρά-
 τινλι*, κουρεύεται μὲ τὰ ἀρνάκια, παιδιαρίζει].
 νουδάρε, ρ., (ἐκ τοῦ *νρά* = κόμπος) *νί σί νουδά* = κομπιάζω ἀπὸ συγ-
 κίνηση (βλ. Νικολ. ἐν λ.).
 νουμάτισέσκου, ρ., ὀνοματίζω, κατονομάζω.
 νούνα, οὐσ. θηλ., κουμπάρα, νουνά, *κού καμεάδα δι λά νούνα*, μὲ τὸ
 πουκάμισο (τὸ πρῶτο δῶρο) τῆς νουνᾶς, ἐπὶ ἀφελούς καὶ μωροῦ.
 νουτίε, οὐσ. θηλ., ὑγρασία.
 νουτιόσ, ἐπίθ., νοτισμένος, ἐμποτισμένος μὲ ὑγρασίαν (βλ. Νικολ. νου-
 τίόσ).
 νουτισέσκου, ρ., παίρνω ὑγρασία (βλ. Νικολ. νουτισέσκου).

ξ

- ξιφάκ, ρ., ξεκάνω, ἐκποιῶ.
 ξόλιτ, ἐπίθ., χωρὶς ὑποχρεώσεις, χωρὶς ἀπασχόλησιν.
 ξόστρα, οὐσ. θηλ., νάρθηξ ἐκκλησίας (ἐξώστης).

ο

- όκαν, ἐπίθ., περιφρονητικὸν διὰ τοὺς Βουλγάρους ἀγρότας.
 * όκλου, οὐσ. ἄρσ., ὀφθαλμὸς [*λάου δι όκλου*, ματιάζω, βασκάνω, *ούν
 όκλου δι σόμνου*, λαγοκοίμημα, *όκλου α σφάρλε*, ἠλιοτρόπιον].
 όлог, ἐπίθ., παράλυτος τῶν κάτω ἄκρων.
 ολουτιξέσκου, ρ., παραλύω.
 ομνιτιάτε, οὐσ. θηλ. 1) ἀνθρωπότης, 2) ἀνθρωπιά.
 ούνδα, οὐσ. θηλ., 1) κύμα, 2) κοχλασμός, βράσις.
 ουνδάρε, ρ., παίρνω βράση, μετχ. ουνδάτ.

ουζίνκα, επίθ., προβατίνα ἢ γίδα, μὴ γεννώσα τὸ δεύτερον ἔτος.
 ουρίζου, οὐσ. οὐδ., ρύζι, ὄρυζα.
 ουρικλάτου, επίθ., αὐτιάς· μεταφ. γάιδαρος.
 ουρούτου, επίθ., ἄσχημος (βλ. Νικ. ἐν λ.).
 ουχιθόρου, οὐσ. οὐδ., κριθαράκι τῶν βλεφάρων.

π

- * πάδε, οὐσ. θηλ., ἔδαφος, πέδον γῆ [ἀναπεπταμένον πεδινόν, κάμπος] (βλ. *dl πάδε*).
- πάε, οὐσ. θηλ., 1) τὸ ἀνάλογον μερίδιον εἰς τινα, 2) προίξ, προικιά (βλ. Νικολ. *πάγιε*).
- παϊδός, οὐσ. ἄρσ., παῦσις ἐργασίας, ἀνάπαυλα.
 παϊσέσκου, ρ., προικίζω.
 παϊτουέσκου (μl-), ρ., ἐργάζομαι μὲ ὑπαλληλικὴν σύμβασιν ὠρισμένου χρόν. διαστήματος, κυρίως ὡς ποιμὴν (μπιστικός), μετχ. *παϊτουίτου*.
 παμπόρε, οὐσ. θηλ., βαπόρι.
 πανακίτζ, οὐσ. θηλ. πληθ., πινακίδες (παλαιὰ μέθοδος διδασκαλίας τοῦ ἀλφαβήτου).
 πάνγου, οὐσ. ἄρσ., μεγάλο τραπέζι τετράγωνο, πάγκος.
 πάντικου, οὐσ. ἄρσ., στόμαχος ζώου.
 παπούδε, οὐσ. θηλ., κούκλα.
 παργίτδε, οὐσ. θηλ., τὰ ἐπιστρόφια τῶν νεονύμφων, συνεστίασις εἰς τὰ συμπεθερικά.
 παρξίνα, οὐσ. θηλ., δάρσιμο, ξυλοφόρτωμα, *μὰκὰ παρξίνα* ἔφαγε ξύλο.
 παρκαζόνου, οὐσ. ἄρσ., βρακοζώνη.
 παρπόδε, οὐσ. θηλ., κάλτσα, περιπόδιον.
 * *παρ*ου, οὐσ. ἄρσ., παλούκι [*dl πl πάρου δ' dl πl φούνε*, τοῦ σχοινοῦ καὶ τοῦ παλουκιοῦ, ἐγκληματίας].
 * *πάτι*ου, οὐσ. ἄρσ. πάτος [στοίβα ἐφεδρικῶν στρωσιδίων, κουβερτῶν τοῦ νοικοκυριοῦ].
*πάφιλ*ου, οὐσ. ἄρσ., λεπτὸ μετάλλινον φύλλο, πάφυλλας.
 * *πεάννα*, οὐσ. θηλ., πτερὸν [*πεάννα dl ὀκλου*, βλεφαρίς· ἐπὶ κρισίμου καταστάσεως ἀσθενοῦς λέγεται: *νού φάτσε πεάννα*, κινδυνεύει σοβαρῶς, οὐδεμία ἐλπίς σωτηρίας ἐκ τοῦ μοιραίου].
πεάπινε, οὐσ. ἄρσ., πεπόνι (βλ. Νικολ. ἐν λ.).
πέζα, οὐσ. θηλ., σκῶμμα περίγελως.
περδίκου, οὐσ. ἄρσ., αὐγὰ πασχαλινὰ ζωγραφισμένα μὲ κονδύλι λυωμένου κηροῦ.
 * *πέρου*, οὐσ. ἄρσ., τρίχα [*δ' λό πέρουλι, τό 'σκασε*].

- περουθεάνε, οὐσ. θηλ. πληθ., φράντζες μαλλιῶν.
 πίβουλ^{ου}, ἐπίθ., δολοπλόκος, ἐπίβουλος.
 πίζγα, οὐσ. θηλ. σφυρίχτρα.
 πιζουέσκου, ρ., εἰρωνεύομαι, περιγελῶ.
 πιξουλίνα, οὐσ. θηλ., μεμβράνη (βλ. Νικολ. πιξιλίνα).
 πίρλε, οὐσ. οὐδ., πιόνι, καρφὶ μπηγμένο στὸ ἔδαφος εἰς τὸ παιγνίδι τῆς ἀμάδας.
 πιρπιρουνᾶ, λέγεται κυρίως ἐπὶ τοῦ καταβρεγμένου κατὰ τὴν λιτανείαν δι' ἐπίκλησιν βροχῆς καὶ συνεκδοχικῶς διὰ τὸν καταμουσκεμένον ἀπὸ τὴν βροχὴν.
 πισκίρ^{ου}, οὐσ. ἄρσ., ὕφασμα βαμβακερὸν συνεχές δι' ὅλους τοὺς συνδαιτυμόνας, χρησιμοποιούμενον ὡς πετσέτα (βλ. λ. μισάλε).
 πισκῶρε, οὐσ. πληθ., ψωμιὰ μοιραζόμενα ὡς πρόσκλησις εἰς μνημόσυνον.
 πιδνίκ^{ου}, οὐσ. ἄρσ., ἄρτος, μακαριὰ μετὰ τὸν ἐνταφιασμόν, παρηγοριά.
 πιδιρεᾶο, οὐσ. οὐδ., σπήλαιον.
 πιδοῦρκᾶ, οὐσ. θηλ., μανιτᾶρι.
 πίφῆου, οὐσ. ἄρσ. μικρὴ κάνουλα.
 πιχτουσέσκου, ρ., πήζω, ἐπὶ παχέων ὑγρῶν (γάλακτος κλπ.).
 * πλάντου, ρ., φυτεύω [ἐμπηγνύω· λί πλαντά, κατεβλήθη, τὰ κακάρωσε].
 πλάτσιντα, οὐσ. θηλ., πίττα, πολτός, ζύμη μὲ βούτυρο, ὄχι μὲ φύλλα (ἐκ τοῦ πλακοῦς, πλακούντιον) (πρβλ. Κουκουλέ Β.Β.Π. τ. Ε' 111).
 πλιγίε, οὐσ. θηλ., πληγή.
 πλιγουίτ^{ου}, μετχ. τοῦ ρ. πλιγουέσκου, πληγωμένος, τραυματίας.
 ποάλα, οὐσ. θηλ., ποδιὰ [πληθ. ποάλε, ποδόγυρος, κάτζου τοῦ ποάλε, προσκύνησε, ποάλα δι ποάριᾶ, τὸ φύλλο τῆς διπλόφυλλης θύρας].
 ποπάρα, οὐσ. θηλ., παρασκεύασμα ἀλεύρου, βουτύρου καὶ γαλάκτος· μακᾶ ποπάρα, ἔφαγε κατσάδα.
 πόν^{ου}, οὐσ. ἄρσ., 1) πόνος, 2) πληθ. πόνουρλε, ὠδίνες τοκετοῦ.
 * πότισ^{ου}, οὐσ. οὐδ., μικρὸν μετάλλινον ἀγγεῖον [1) τσουκάλι, κυρίως χωμάτινο, 2) σταμνάκι, μικρὸ βαζάκι].
 πουγουνί^{ου}, οὐσ. ἄρσ., τὸ δεῖπνον τῆς τρίτης βραδιᾶς μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ τέκνου· μετὰ ἔρχονται αἱ μοῖραι νὰ χρίσουν τὸ νεογέννητον.
 πουγουδέσκου, ρ., 1) ἐπιτυγχάνω τοῦ σκοποῦ (σημάδι), 2) λύω τὸ πρόβλημα.
 πουλάκ^{ου}, οὐσ. ἄρσ., ἀγροφύλαξ.
 πούνγα, οὐσ. θηλ., βελάντιον, κοιν. πουγγί (βλ. Κουκουλέ Β.Β.Π. Β Π σ. 54).
 πουρβουλέσκου, ρ., οἰκονομοῦμαι, πορεύω.
 πουρβουλίτ^{ου}, μετχ., ἐπίθ.· λέγεται ἐπὶ ἀτόμου ἔχοντος ἀνοσίαν κατὰ ὠριμένης μολυσματικῆς νόσου ἢ ἐπιδημίας καὶ δυναμένου νὰ νοσηλεύη ἀκινδύνως νοσοῦντας (πρβλ. Κουκουλέ Β.Β.Π. Δ' 174 : αἰς κηδείας

λοιμοβλήτων ἐγένετο χρῆσις τῶν παραβολάνων, δηλ. ἀποτολμώντων νὰ πλησιάσωσι προσβληθέντα ὑπὸ λοιμοῦ»· πρβλ. ἐπίσης λατιν. λεξ. Κουμανούδη *parabolanus*, «νοσοκόμος ἐπὶ μισθῶ εἰς κίνδυνον παραβαλλόμενος».]

πουρίντου (μί-), ρ., καταλύω νηστείαν, τρώγω μὴ νηστήσιμα. Ἐπίσης οὐσ. ἄρσ., μεταφ. ἐλέγετο ὁ Τοῦρκος ἐπὶ Τουρκοκρατίας.

πουριψέσκου, ρ., οἰκονομοῦμαι, πορεύω.

πουρκουγίτσᾶ, οὐσ. θηλ., ἰλαρά, ἀσθένεια παιδική.

πουσάτε, οὐσ. θηλ., ἐνέδρα (πρβλ. φουσάτον).

πουστιλίε, οὐσ. θηλ., ἐρημιά.

πουστουξέσκου, ρ., ἐρημώνω· **πουστουξίτ^{ου}**, ἐρημωμένος.

πουτράρε, οὐσ. θηλ., δυσωδία, βρωμιά (βλ. ρήμ. **αμπούτ^{ου}**, **δισπούτ^{ου}**).

προιάρᾶ, οὐσ. θηλ., πρωτάρα μητέρα.

πρέδᾶ, οὐσ. θηλ., 1) λεηλασία, λεία, 2) θόρυβος, ἀναταραχή, σύγχυσις.

πρεάσινε, οὐσ. πληθ., νηστεῖαι.

πρί, μόριον, ἰσοῦται μὲ τὸ νῆ καὶ τὸ μά ἐπὶ ὄρκου, π.χ. **πρί πρίστε**, **πρί νόμου**, **πρί πάνε** (μά τὸ ψωμί μου)· διὰ τὸν ὄρκον μά τὸ Θεὰ λέγεται **κού Δουμνιτζᾶ**.

πρίμνου, ρ., βγάζω περίπατο κάποιον, **μί πρίμνου**, κάνω περίπατο, σουλατσάρω, ἄπαρ. **πριμνάρε**, μετχ. **πριμνάτ^{ου}**.

* **πρίνδου**, ρ., ἐννοῶ, καταλαμβάνω [1) ἐκκολάπτω, ξεφυτρώνω, γεννῶμαι, μεταφ. ξεφυτρώνω κάπου ἔξαφνα, 2) **πρίνδου αλοάτ^{ου}**, πιάνω προζύμι, 3) ἢ μετχ. θηλ. **πρεάσα**, ἐπὶ τῆς σελήνης: **λούνα πρεάσα**, νέα σελήνη· **τού πρεάσα ὄ' τού κιρούτᾶ**, στή χάση καὶ στή φέξη].

πριφιάτ^{ου}, οὐσ. οὐδ., πορτοφολάκι.

πουριστό, οὐσ. ἄρσ., προεστός· πληθ. **πουριστιάτζ**, οἱ προεστοί, ἢ ἄρχοντιὰ τῆς πόλεως, τοῦ χωριοῦ (βλ. Νικολ. **προεσιτό**).

προυδτινᾶ, οὐσ. θηλ., στέμφυλα, τσίπουρο.

ρ

ραβούθ^{ου}, οὐσ. οὐδ., κομμάτι τρυφεροῦ ξύλου, καταλλήλως διχασμένον πρὸς χάραξιν γραμμῶν δι' ὑπολογισμόν τῶν παραδιδομένων ἐκάστοτε μονάδων (π.χ. ὀκάδων γάλακτος). Ἐκ τῶν δύο τεμαχίων τὸ ἐν παρεδίδετο εἰς τὸν ἀγοραστήν, τὸ ἕτερον (στέλεχος) παρέμενε εἰς χεῖρας τοῦ πωλητοῦ (πρβλ. **ραβάσιον**).

ράντζᾶ, οὐσ. θηλ., πυτιὰ καὶ μαγιά (τυροποιίας).

ραπάδινᾶ, οὐσ. θηλ., κατωφέρεια, ἀπότομος ρεματιά.

ροίβ^{ου}, βλ. **αροίβ^{ου}**.

- * **ρόκουτ^{ου}**, οὐσ. ἄρσ., κρημνός, κατωφέρεια καὶ πᾶν σφαιροειδές [ρόδα, τροχός).
ρουκουτόσ^{ου}, ἐπίθ., σφαιροειδής.
ρουσπεάσα, οὐσ. θηλ., ἔξαψις τοῦ προσώπου, ἐκδηλουμένη με ἐφίδρωσιν.
ρουσπίε, ἐπίθ. θηλ., πόρνη.
ρούσ^{ου}, ἐπίθ. ἄρσ., (ρούσα θηλ.), ξανθός.
ρουτδίνᾱ, οὐσ. θηλ., εὐχή.

σ ἢ σ

- σάβάτε**, οὐσ. θηλ., εἰδικὴ πάχυνσις (με δόσεις ἄλατος) εὐνουχισμένων τράγων καὶ κριαριῶν πρὸς σφαγήν.
σαγάκ^{ου}, οὐσ. ἄρσ., σαγιαάκι, τὸ γνωστὸν χονδρὸν μάλλινον ὕφασμα ἐκ τοῦ ἑλλ. σαγή, σάττω) (βλ. Νικολ. **σαϊάκ^{ου}**).
σάζμα, οὐσ. θηλ., 1) τρίχινη βελέντζα, 2) σκουτὶ κάτω ἀπὸ τὸ σαμᾶρι ἀλόγου (ἐκ τοῦ ἑλλ. σαγή, σάττω).
σαϊκᾱ, οὐσ. θηλ., χονδρὸ καρφί.
σαλασίτ^{ου}, ἐπίθ. ὁ ἔχων κήλην (βλ. Νικολ. ἐν λ.).
* **σάμβουρ^{ου}**, οὐσ. οὐδ., πυρὴν τοῦ καρποῦ [κυρίως καρυδόψιχα = **σάμβουρ^{ου} δι νούκᾱ**].
σάμκουρε, ἐπίθ., μικροκαμωμένος, λιλιπούτειος.
σάμρισα, οὐσ. θηλ., ἡ πρώην σύζυγος ἀνδρός, ἐλθόντος εἰς δεύτερον γάμον (πρβλ. **συμμοίρισσα** ἐκ τοῦ σὺν καὶ μοῖρα).
σάνα, οὐσ. θηλ., ἔλκηθρον.
σαπδάλ^{ου}, ἐπίθ. τσαπατσούλης, ἄτσαλος, σάψαλος.
* **σάπτε**, ἐπτὰ [**σάπτε - όπιου** = ἐπτὰ - όκτώ, λέγεται ἐπὶ ἐπιπολαίου ἀτόμου].
σιλιβάρ^{ου}, οὐσ. ἄρσ., ἄλυσίδα.
σίλε, οὐσ. θηλ., μόριον σκόνης.
σίλτέ, οὐσ. οὐδ., ἑλαφρὸ στρῶμα ἢ μαξιλαράκι.
* **σιμνέτζ^{ου}**, ρ., σημαδεύω [ἐμβολιάζω κατὰ τῆς εὐλογιᾶς].
σιμνατόρ^{ου}, οὐσ. ἄρσ., τὸ ξυλόγλυπτον διὰ τὴν διακόσμησιν τῶν προσφορῶν τῆς ἐκκλησίας.
σίνδρα, οὐσ. θηλ., λεπτὸ σανίδι κακοφτιαγμένο καστανιαῶς, πέταυρον.
σίρα, οὐσ. θηλ., γλεῦκος, μοῦστος.
σιριμόν^{ου}, οὐσ. ἄρσ., τυφλοπόντικας (βλ. Νικολ. **διουμουρόντ^{ου}**).
σίρμα, οὐσ. θηλ., μετάξι (πρβλ. **σήρ - σηρός**).
σίσε, οὐσ. θηλ., φιάλη.
σιχαρίκε, οὐσ. πληθ., συγχαρητήρια, συχαρίκια, εὐχάριστος ἀγγελία, π.χ. περὶ γεννήσεως τέκνου κλπ.
* **σκάμνου**, οὐσ. οὐδ., ἐδώλιον, κοιν. σκαμνὶ [θρόνος· πληθ. **σκάμνε**, τσόκαρα].
σκάριδικ^{ου}, οὐσ. ἄρσ., χόνδρος (βλ. Νικολ. **σκάρισι^{ου}**).

σκαρφισέσκου, ρ., ξετρυπώνω, ξεκαρφώνω, δημιουργῶ ζητήματα, σκαρ-
φίζομαι.

σκέπε, οὐσ. θηλ., λεπτὸ μεταξωτὸ μανδῆλι κεφαλῆς μετὰ κεντημάτων,
φορούμενον πάλαι ὑπὸ τῶν γυναικῶν, σήμερον δὲ εἰς ὀρεινὰς κοινότη-
τας (βλ. Νικολ. σκέπα).

σκλένιζα, οὐσ. θηλ., παιγνίδι διὰ δύο ἄτομα (τσιλίκα).

σκλητόσα, οὐσ. θηλ., κλωτσιά.

* σκούμπου, ἐπίθ., πολύτιμος, ἀκριβὸς [οὐσ., μονάκριβος, μονογενής].

σκουπάκ^{ου}, οὐσ. ἄρσ., εὐνουχισμένος τράγος, μουνούχι.

σκριάτ^{ου}, μετχ. τοῦ ρ. σκριίου (καὶ σκριίπτου), γραμμένος, ζωγραφισμέ-
νος, ὁμορφος (βλ. λ. γραψίτ^{ου}. πρβλ. Νικολ. σκριίτ^{ου}).

σλάβ^{ου}, ἐπίθ., ἰσχνός, ἀδύνατος, ἀσθενής.

σοάρα, οὐσ. θηλ., μασχάλη, σούμ σοάρα, ὑπὸ μάλης.

σοάριε, οὐσ. θηλ., πλκκοῦς, τοῦ νεογεννήτου· *δί τού σοάριε πᾶν τού*
μοάριε, ἀπὸ τὴν γέννησιν ἕως τὴν θανὴν (βλ. Νικολ. ἐν λ.).

σοῖσοῦζ^{ου}, ἐπίθ., ἀγενής ἐκ καταγωγῆς, γρουσοῦζης (βλ. λ. ασόιστου).

σοῖταρί, ἐπίθ., γελωτοποιός.

σοράτα, οὐσ. θηλ., ἡ παράνυμφος ἐκ μέρους τῆς νύμφης (πρβλ. φαρτάτ^{ου}).

σούμα, οὐσ. θηλ., ἡ πιὸ φίνα, μακρύινος μάλλινη κλωστή διὰ τὴν πλέξιν
καλτσῶν.

σουμκέτρου, ὁ Ἅγιος Πέτρος (ἐκ τοῦ *σάν Πέτρο*· βλ. Νικολ. *σιᾶ*, *σιᾶ*
Μαρία = Παναγία).

σουρσέσκου, ρ., ξυρίζω.

δούδκε, οὐσ. θηλ. πληθ. 1) πιπεριῆς καυτερές, 2) παραμαγοῦλες.

σουψέσκου, ρ., ψοφῶ, ἀπαρ. σουψίρε, ψόφισμα (βλ. Νικολ. ψουσέσκου).

σπρεάμιτᾶ, οὐσ. θηλ., διάρροια, κόψιμο (βλ. Νικολ. σπρέμ^{ου}).

σπούρνᾶ, οὐσ. θηλ., χόβολη, σπούρνη (βλ. Νικολ. σπρούνᾶ).

σπρότι, ἐπίρρ., ἀναλόγως· *σπρότι Τδέργα τίνδε τσιιδόρλε*, ἀνάλογα μὲ
τὴν τσέργα ἄπλωνε τὰ πόδια.

σιάλα, οὐσ. θηλ., τραπέζι.

σιανέου (πί-)· μὲ τὸ στασιό.

σιάσε, οὐσ. θηλ., ἀνάστημα, παράστημα, στάσις.

σιφουσέσκου, ρ., ἐξαφανίζω, *μί σιφουσέσκου*, ἐξαφανίζομαι.

* στίχ^{ου}, οὐσ. ἄρσ., στίχος, γραμμὴ [ραγδαία βροχὴ = *στίχ^{ου} δί πλοῶε*].

σιουλιδίν^{ου}, ρ., συνθλίβω, πολτοποιῶ.

σιουχικό, οὐσ. οὐδ., 1) περιουσία, 2) ὅ,τι ἀπομένει, ἡ τελευταία οἰκονο-

μία: *ὁ μᾶκᾶ σιουχικόλ^{ου}*, ἔφαγε ὅ,τι εἶχε καὶ δὲν εἶχε (πιθαν. ἐκ

τοῦ τὸ ἔχειν του).

* σιουχινάτ^{ου}, ἐπίθ., δυστυχής, πτωχὸς [καταβεβλημένος, καταρρέων].

* σιρεάχα, οὐσ. θηλ., τὸ ἄκρον τῆς στέγης, τὸ γειῖσον [τὸ πλακόστρωτον,

τὸ διανοιγόμενον ἐντὸς τοῦ ἰσογείου τῶν παλαιῶν ἀρχοντικῶν ἅμα τῇ εἰσόδῳ, τὸ χαγιάτι].

στριμιτέτζ^{ου}, ρ., φταρνίζομαι (βλ. Νικολ. *σιᾶρνούτ^{ου}*).

* *στρίμιτου*, ἐπίθ. τενός [ἐπὶ ἀνδρικήσ ἐνδυμασίας· τοῦ *στρίμιτε*, στὰ στενά,

δηλ. στὰ φράγκικα, κατ' ἀντιδιαστολήν πρὸς τὰ ἀντεριά (τὰ πλατιά)].

σφάρτιδου, ἐπίθ., σφριγηλός, κοτσονάτος.

σφούλγουρ^{ου}, οὔσ. ἄρσ., κεραυνός (βλ. Νικολ. *σφούλγκου*).

σφρεάδινε, οὔσ. ἄρσ., τρυπάνι (βλ. Νικολ. *σφρεάντιν^{ου}*).

τ

τάβλα, οὔσ. θηλ., δίσκος (βλ. Νικολ. ἐν λ.).

ταβλαμβά, ἐπίθ., νωθρός, ὀκνηρός.

ταβάκ^{ου}, οὔσ. ἄρσ., δίσκος στρογγυλός κασσιτέρινος διὰ τὰ κόλλυβα τῶν μνημοσύνων.

ταγιανίσματα (καὶ *ταγιανίε*), οὔσ. πληθ., 1) ἑορτὴ κλήδονος, παραμονῶν τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου, 2) ἀγριολούλουδον ἀμάραντον τοῦ βουνοῦ, ἀνθίζον τὸν Ἰούνιον καὶ χρησιμοποιοούμενον διὰ τὸν στολισμὸν τοῦ κλήδονος (βλ. Νικολ. ἐν λ.).

τάργᾶτσικά, οὔσ. θηλ., δερμάτινη σακκούλα.

τάρπανά, οὔσ. ἄρσ., νομισματοκοπεῖον (τουρκ. *νταρπχανέ*), μεταφ. ταμείον ἐμπορικοῦ μὲ πολλὰς εἰσπράξεις.

ταρτακούτᾶ, οὔσ. θηλ., διάρροια.

τάρτιλε, οὔσ. πληθ., φόβος καὶ τρόμος.

τᾶδ (καὶ *τράδ*), ἐπίρρ., μέχρις, ἕως, *τᾶδ ακλό*, ἕως ἐκεῖ.

τεάκᾶ, οὔσ. θηλ., θήκη· *λί φάκ^{ου} τεάκᾶ*, τοῦ τὴν καταφέρνω πονηρῶς.

τζίβρε, οὔσ. θηλ. πληθ., μάλλινα ἐσώβρακα.

* *τζινουκλέτζ^{ου}*, ρ., γονατίζω [ὑποκύπτω].

τζινούκλου, οὔσ. οὔδ., γόνυ.

τζόκ^{ου}, ρ., χορεύω, παίζω. Ἐπίσης οὔσ. οὔδ., χορός, παιγνίδι· *μί τζόκ^{ου}*

δί λά λόκ^{ου}, μετακινουῖμαι, κουνιέμαι ἀπὸ τῆ θέσῃ μου, *τζουκάτ^{ου}*

δί μίντε, ἕξαλλος, τρελλός, «βεβλαμμένος τὰς φρένας».

τζουδέτ^{ου}, οὔσ. ἄρσ., δίκη, δικαστήριον.

* *τζούδικ^{ου}*, ρ., κρίνω, δικάζω [1) ἐπικρίνω, κακολογῶ, κατηγορῶ, 2) ἐπιπλήττω, φωνασκῶ].

τζούνγου, οὔσ. ἄρσ., ταῦρος (βλ. Νικολ. ἐν λ.).

τζούπᾶ, οὔσ. θηλ., ἐσωφούστανο.

τιλέσκου (μί) ρ., ἐξαντλοῦμαι, τελειώνω, μετχ. *τιλίτ^{ου}*, ἐξηντλημένος.

τίνιρ^{ου}, ἐπίθ., νεαρός, *κάδ^{ου} τίνιρ^{ου}* (καὶ *τουνουρέτζ^{ου}*), τυρὶ φέτα (βλ.

Νικολ. *τίνερ^{ου}*).

τιχνέσκου, ρ. ἀπρόσ., θυμοῦμαι, *θί τιχν*, θυμήθηκα.

τόκᾱ, οὐσ. θηλ., τὸ τσούγκρισμα τῶν ποτηριῶν κρασιοῦ εἰς ὑγείαν.

τόντιδε οὐσ. πληθ., σωβρακάκια μωροῦ.

τουκάρε, ρ. ἀπρόσ., μί τουκᾱ, μοῦ ἔρχεται ξαφνικὰ μιὰ ἰδέα.

τούρβου, ρ., λυσσῶ, ἀπαρ. τουρβάρε, μετχ. τουρβάτ^{ου}, λυσσασμένος (βλ. Νικολ. τουρμπάτ^{ου}).

* τούρτιᾱ, οὐσ. θηλ., πλακοῦς, τούρτα [ἄζυμο ψωμί].

τουτιδίν^{ου}, οὐσ. ἄρσ., ξυλοκάρβουνο.

τουφόσ^{ου}, ἐπίθ., πυκνός, δασύς (βλ. Νικολ. στουφουτόσ^{ου}).

τράμβᾱ, οὐσ. θηλ., τεμάχιον (τόπι) σαγιακιοῦ.

τραπέζᾱ, οὐσ. θηλ., τραπέζι.

τρεάμβουρ^{ου}, (καὶ κουιτρεάμβουρ^{ου}), ρ., τρέμω [τρεαμβουράρε ἅ λόκλουϊ, σεισμὸς (βλ. Νικολ. ἐν λ.)].

τρίμερ^{ου}, οὐσ. οὐδ., ἡ τριήμερος νηστεία τῆς Καθαρᾶς Δευτέρας μέχρι καὶ τῆς Τετάρτης.

τρίτιδ^{ου}, οὐσ. οὐδ., ἀρχαῖο παιγνίδι ἐννεάπετρον (τρίτσα).

τροντιδ^{ου}, ἐπίθ., ἀνισόρροπος, ἰδιόρρυθμος.

τσακίρ^{ου}, ἐπίθ., ἀλλήθωρος.

τσαπά, οὐσ. θηλ., 1) δρασκελιά, 2) παιγνίδι, πήδημα στὰ τρία.

* τσάρᾱ, οὐσ. θηλ., χῶμα, γῆ [τσάρᾱ δί κάρβούνι, σκόνη καρβούνων, τσάρᾱ δί σούμ τσιτιδῶρε, πλῆθος ἀμέτρητο (σὰν τὴ σκόνη)].

τσαρέε, οὐσ. θηλ., 1) τρόπος, 2) θεραπεία.

τσατραφίλ^{ου}, οὐσ. ἄρσ., τέττιξ.

τσεργᾱ, οὐσ. θηλ., μάλλινη φλοκωτὴ βελέντζα.

τσίξιμε, οὐσ. θηλ. πληθ., μακρὰ ὑποδήματα μέχρι τοῦ γόνατος.

τσικαρδισέσκου, ρ., παραστρατῶ, μετχ. τσικαρδισί^{ου}, παραστρατημέ-
νος, ἔξαλλος.

* τσίκνᾱ, οὐσ. θηλ., ὀσμὴ καιομένου φαγητοῦ, τσίκνα [τσίκνα πρέφτι (ἐκ τοῦ Τσικνοπέμπτη), γεῦμα ἀπὸ σπυρίδος].

τσικρίκᾱ, οὐσ. θηλ., στρόφαλος.

τσιλάρ^{ου}, οὐσ. οὐδ., κελάρι, ὑπόγειον.

τσιμβίδα, οὐσ. θηλ., (βλ. Νικολ. φουρκουλίτσα).

τσίνγίε, ἐπίθ. θηλ., τσακίστρα, κοκέτα, ἐξεζητημένη.

τσινούδε, οὐσ. θηλ., στάχτη· τσινούδε αρόδε, παλαιὰ ἐποχὴ, μυθική,
(βλ. Νικολ. τσανούσα).

τσίρακ^{ου}, οὐσ. ἄρσ., ὑπάλληλος.

τσίρατιό^{ου}, οὐσ. ἄρσ., ἐπαίτης.

τσίριγάρ^{ου}, οὐσ. ἄρσ., σκηνίτης, ἀτσιγγανός.

τσίρικέλ^{ου}, οὐσ. οὐδ., γάστρα, μπογανά, σάτσι (τουρκ.), μετάλλινον σκέ-
πασμα τῆς πόντσα (βλ. λ.).

τσίριλάκ^{ου}, οὐσ. ἄρσ., ξυλοκάρβουνον καπνίζον.

- τδιρτδάφε**, οὐσ θηλ., σινδόνι.
τσιτδόρ^{ου}, οὐσ. ἄρσ., πόδι.
τδοάρᾶ, οὐσ. θηλ., κλωστή μὲ πολλές ἕνες ὄχι στριμμένη.
τδók^{ου}, οὐσ. ἄρσ., σφυρί.
τδολάκ^{ου}, ἐπίθ., ἀνάπηρος ἐκ τῆς μιᾶς ἢ τῶν δύο χειρῶν, κουλός.
τδουβάθ^{ου}, οὐσ. οὐδ., βάζο, δοχεῖον νυκτός, **τδουβάθ^{ου} δι λιλίτθε**,
 γλάστρα.
τδουκουτέσκου, ρ., 1) κρούω, συγκρούω, 2) εὐνουχίζω, μετχ. **τδουκου-**
τίτ^{ου}, εὐνουχισμένο τραγί, κριάρι (βλ. Νικολ. **τσᾶκᾶτέσκου**).
τδουμάγᾶ, οὐσ. θηλ. ραβδί, μπαστούνι.
τδουμαγάρᾶ, ἐπίθ. θηλ., ἀλήτισσα, σουρτούκα, κουτσομπόλα.
τδούμῃᾶ, οὐσ. θηλ., μώλωψ, καρούμπαλο.
τδουμεάλα, οὐσ. θηλ., τὸ φαγητό, ἡ μάσα.
τδουμουλέσκου, ρ., μασῶ, ἄπαρ. καὶ οὐσ. θηλ. **τδουμουλίρε**, μάσημα,
 μετχ. **τδουμουλίτ^{ου}**, μασημένος, **τδουμουλιτούρᾶ** μεταφ. κάτι στρα-
 πατσαρισμένο.
τδούπ^{ου}, οὐσ. ἄρσ., στουπί.
τδουπάτᾶ, οὐσ. θηλ., ἀξίνη, μπαλτᾶς.
τδούτδουρ^{ου}, ρ., ψιθυρίζω, ἄπαρ. καὶ οὐσ. θηλ., **τδουτδουράρε**, ψίθυρος.

Φ

- φαρτάτ^{ου}**, οὐσ. ἄρσ., παράνυμφος ἐκ μέρους τοῦ γαμβροῦ· **φουρτάτλου**
 ἂ λὶ μάε, ὁ παράνυμφος τῆς γιαγιᾶς, δηλ. μακρινώτατος συγγενής.
φιλίκε, οὐσ. θηλ., θηλειά.
φίου, οὐσ. ἄρσ., τὸ μυαλό.
φιρίδᾶ, οὐσ. θηλ., παράθυρο.
φιρμίτ^{ου}, ρ., ζυμώνω (βλ. Νικολ. **φριμίτ^{ου}**).
φίσᾶ, οὐσ. θηλ., φουσερὸ διὰ τὴν ἀναζωπύρησιν τοῦ τζακιού.
φίτουρ^{ου}, οὐσ. ἄρσ., πεταλούδα (βλ. Νικολ. **φίτουρᾶ**).
 * **φλοκάτᾶ**, οὐσ. θηλ., μάλλινος μανδύας [βελέντζα μὲ φλόκους].
φλουρίτσᾶ, οὐσ. θηλ., σιτάρι σκληρό, ἐξαιρετικῆς ποιότητος.
 * **φουμεάλε**, οὐσ. θηλ., οἰκογένεια [τὰ τέκνα].
φουνδέτζ^{ου} (μί-), ρ., γίνομαι πυκνός, φουντώνω (βλ. Νικολ. **φουντου-**
σέσκου).
φουνδόσ^{ου}, ἐπίθ., πυκνός, δασύς, εὐτραφής.
φούρ^{ου}, ρ., κλέπτω, ἄπαρ. **φουράρε**. Ἐπίσης οὐσ. ἄρσ., κλέπτης.
φούρτου, οὐσ. οὐδ. (καὶ **φουρίλε**, οὐσ. θηλ.), κλοπή (πρβλ. **αφουρίδαλουῖ**).
φουδκάτᾶ, οὐσ. θηλ., τὸ ἄνοιγμα ἀντίχειρος καὶ λιχανοῦ.
φρίξε, οὐσ. θηλ., φρίκη, φοβία.
φτιέχᾶ, οὐσ. θηλ., τὸ ἐκκλησιαστικὸν βιβλίον κατὰ τὰ χρόνια τῆς σκλα-

βιᾶς, τὸ χρησιμεῦον ὡς τὸ προχωρημένον ἀναγνωστικὸν τοῦ μαθητοῦ·
παρεφθ. ἐκ τοῦ ὀκτώηχος.

χ

- * *χαράο*, οὐσ. θηλ., χαρὰ [πληθ. *χαρέε*, γάμος, *χαρές*].
χαράκόπ^{ου}, ἐπίθ., εὐχαρίς, χαροκόπος.
χαράρ^{ου}, οὐσ. ἄρσ., μέγας σάκκος μάλλινος (βλ. Νικολ. *χαράγε*).
καρβοάλα, οὐσ. θηλ., ἐπιθανάτιος ρόγγος.
καρουχάσκᾱ, οὐσ. θηλ., καρακάξα (βλ. Νικολ. *καρακάξᾱ*).
χάρπᾱ, οὐσ. θηλ., φλέγμα.
χάρτᾱ, οὐσ. θηλ., κινηγητικὸ σκυλί.
χᾱριζέσκου, ρ., χαρίζω.
χᾱριζιλίκε, οὐσ. θηλ., χαρτζιλίκι, μικροέξοδα.
χᾱρχέσκου, ρ., ροχαλίζω.
χάτουλε, οὐσ. θηλ., τὸ κενὸν τὸ σχηματιζόμενον εἰς τὴν ὄροφὴν τῶν πα-
λαιῶν κτιρίων, ὅπου στηρίζονται αἱ δοκοὶ ἐπὶ τοῦ τοίχου.
χέρα, οὐσ. θηλ., ἔλλειμμα, φύρα.
χιρισέσκου, ρ., ὀλιγοστεύω, φυραίνω (βλ. Νικολ. *φυρισέσκου*).
χιρότε, οὐσ. θηλ., πληθ., χειρόκτια.
* *χουλουσέσκου*, ρ., χολῶ τινά, κοιν. θυμώνω [μελαγχολῶ].
χουνέρε, οὐσ. θηλ., ὑποπτος ὑπόθεσις, χουνέρι.
χρέου, οὐσ. ἄρσ., φόρος δημόσιος.
χρία, οὐσ. θηλ., ἀποχωρητήριον.

ψ

- * *ψάλτου*, οὐσ. ἄρσ., ψάλτης [εἰς τὸ παιχνίδι μὲ τὰ κότσια ὁ βαρύτερος
ἀστράγαλος, ὁ χρησιμοποιούμενος διὰ νὰ κτυπᾶ τὰ ἄλλα].
ψοφίμε, ἐπίθ., ψόφιος.
ψόχ^{ου}, οὐσ. οὐδ., ψοφίμι.

ΠΡΟΣΘΕΤΑ

[Τὰ ἀκόλουθα 4 λήμματα εἶχον ἀναγραφῇ ἀρχικῶς ἐξ ἀβλεψίας ὑπὸ τὸ στοιχεῖον
σ, κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν ὁμῶς ἀφηρέθησαν ἐκεῖθεν καὶ πρέπει νὰ τοποθετηθοῦν εἰς τὴν
οἰκείαν θέσιν ὑπὸ τὸ στοιχεῖον ζ, ὅπου ἀνήκουν φωνητικῶς].

- * *ζβιντουράτ^{ου}*, μετεχ. τοῦ *ζβιντουράρε*, ἀποξηραμένος ἐν τῷ ἀέρι [ξεμυα-
λισμένος, ἀνόητος, ραμολιμέντο].
ζβόλαρ^{ου}, οὐσ. ἄρσ., τεμάχιον πρασινάδας, ἀποσπώμενον διὰ μετατόπισιν.
ζβολίε, οὐσ. θηλ., συγκοπή, ἐμβολή.
ζβόλ^{ου}, οὐσ. ἄρσ., σβῶλος, βῶλος χώματος.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρόλογος Ἀποστόλου Ε. Βακαλοπούλου	7
Πρόλογος τοῦ συγγραφέως	9 - 12
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	13 - 15
I. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ ΟΝΟΜΑΤΟΣ «ΒΛΑΧΟΣ»	16 - 20
II. ΤΟ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΙΚΟΝ ΩΣ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ	21 - 37
1. Γνώμαι συγχρόνων Ἑλλήνων συγγραφέων	21 - 28
2. Ἐνδεικτικαὶ μαρτυρίαι ἐκ βυζαντινῶν πηγῶν	28 - 31
3. Γνώμαι ξένων ἱστορικῶν	31 - 36
4. Τὸ κουτσοβλαχικὸν πρόβλημα ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς βιολογίας καὶ τῆς ἀνθρωπολογίας	36 - 37
III. ΤΟ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΑΠΟ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΑΠΟΨΕΩΣ ΕΝ Τῷ ΕΥΡΥΤΕΡῷ ΠΛΑΙΣΙῳ ΤΩΝ ΡΩΜΑΝΙΚΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ	38 - 51
1. Ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ρωμανικῶν γλωσσῶν	38 - 41
2. Ἡ ἐκλατίνισις τῶν λαῶν τῶν δυτικῶν χωρῶν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους	41 - 42
3. Ἡ διάδοσις τῆς δημῶδους λατινικῆς εἰς τὴν χερσόνησον τοῦ Αἴμου καὶ ἡ γένεσις τῆς βλαχικῆς καὶ κουτσοβλαχικῆς	42 - 47
4. Ὁ καθορισμὸς τοῦ χρόνου τῆς διαμορφώσεως τῆς κουτσοβλαχικῆς γλώσσης καὶ αἱ συνθῆκαι ὑπὸ τὰς ὁποίας συνετελέσθη αὕτη	47 - 50
5. Στοιχεῖα καὶ πορίσματα ἐκ τοῦ ἐτυμολογικοῦ λεξικοῦ τῆς κουτσοβλαχικῆς τοῦ Κ. Νικολαΐδου	50 - 51
IV. ΚΡΙΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΙΝΩΝ ΔΙΉΣΤΑΜΕΝΩΝ ΑΠΟΨΕΩΝ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΕΩΣ ΤΩΝ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΩΝ	52 - 54

V. Η ΜΕΤΑΤΟΠΙΣΙΣ ΤΩΝ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΩΝ ΕΚ ΤΩΝ ΚΟΙΤΙΔΩΝ
ΑΥΤΩΝ ΚΑΙ ΑΙ ΠΑΡΑΛΛΑΓΑΙ ΤΟΥ ΟΡΟΥ «ΒΛΑΧΟΣ» 55 - 59

ΤΕΛΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 60 - 62

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ — ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ ΤΗΣ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΙΚΗΣ
ΓΛΩΣΣΗΣ 63 - 91

Χάρτης τῶν ἐγκαταστάσεων τῶν Βλάχων εἰς τὰς ὄρεινὰς περιο-
χὰς τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου

Καζάρδα

Καταρίε

ΠΡΙΖΠΕΝΗ

ΑΛΒΑΤΙΣ

ΣΚΟΡΠΑ

ΔΟΥΛΕΙΩΝ

ΚΑΚΙΝΙΩΝ

ΕΚΟ. ΒΟΙΑΝΑ

ΑΚΑ. ΡΟΛΩΝ

ΑΚΡ. ΠΑΛΑ

ΕΠΙΔΑΜΝΟΣ

ΓΕΝΟΥΣΙΟΥ

ΕΚΟ. ΑΥΟΥ

ΑΥΟΥ

ΑΥΟΥ

ΑΥΟΥ

ΣΚΟΠΕΙΑ

Καταρίε

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΤΕΤΟΒΟ

Καταρίε

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΔΕΣΟΤΟΡΟΣ

Καταρίε

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΔΟΥΝΟΙ

Καταρίε

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΑΙΓΛΕΙΟΣ

Καταρίε

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΑΙΓΛΕΙΟΣ

Καταρίε

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΑΙΓΛΕΙΟΣ

Καταρίε

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΚΑΡΔΙΑ

ΧΑΡΤΗΣ ΤΩΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ ΤΩΝ ΒΛΑΧΩΝ ΕΙΣ ΤΑΣ ΟΡΕΙΝΑΣ ΠΕΡΙΟΧΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ
 (Έκ του βιβλίου του Μιχ. Χρυσόχοι, Βλάχοι και Κουτσόβλαχοι, 'Αθήναι 1909).

Περιοχαι κατοικουμεναι υπό Βλάχων.

